

คำที่ข้ามไม่ได้

What Cannot Cross

ว่าด้วยสิ่งที่ไวยากรณ์บังคับให้พูด และสิ่งที่หายไปเมื่อมันไม่ถูกบังคับอีกต่อไป

สิ่งที่หายไปตอนแปล ส่วนใหญ่ไม่เคยอยู่ในคำ มันอยู่ในสิ่งที่ภาษาต้นทาง
บังคับให้ผู้พูดระบุ และภาษาปลายทางไม่บังคับ

AICE

Contents

- 1 สิ่งที่ไวยากรณ์บังคับให้พูด
What Grammar Makes You Say
- 2 หญิงสาวคนนั้น
That Young Woman
- 3 สองฉบับ หนึ่งประเทศ
Two Texts, One Country
- 4 ห้าอย่างที่ไม่ต้องแปล
Five Kinds That Do Not Translate
- 5 หิมะที่ไม่เคยมี
The Snow That Never Was
- 6 สีน้าเงินสองสีของรัสเซีย
The Two Blues of Russian
- 7 รู้ได้อย่างไร
How Do You Know
- 8 ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท
The Dust Beneath the Royal Feet
- 9 เท่ามนุษย์แล้ว
Human Parity
- 10 ผู้เป็นมังสวิรัต
The Vegetarian
- 11 หน้าทีหันเข้าหากัน
The Facing Page

สิ่งที่ไวยากรณ์บังคับให้พูด

What Grammar Makes You Say

เดือนมิถุนายน 1997 กาญจนา นาคสกุล เขียนลงจดหมายข่าวราชบัณฑิตยสถาน ถึงเสียงพากย์ไทยในหนังต่างประเทศ ที่พ่อเรียกตัวเองว่า ผม และเรียกลูกอายุไม่ถึงสิบขวบของตัวเองว่า คุณ

In June 1997, Kanchana Naksakul wrote in the Royal Institute Newsletter about the Thai dubbing of foreign films, in which a father calls himself ผม and calls his own child, not yet ten years old, คุณ.

คำพากย์ชุดนั้นไม่มีคำไหนแปลผิด I คือ ผม you คือ คุณ ทุกคำมีอยู่ในพจนานุกรม สิ่งที่ผิดคือความสัมพันธ์ กาญจนาเขียนว่ามันขัดหู เพราะไม่มีพ่อคนไหนในเมืองไทยพูดกับลูกตัวเองอย่างนั้น สรรพนามคู่นี้ประกาศออกมาว่าคนสองคนห่างกันและเป็นทางการต่อกัน พ่อกับลูกเฝ้าขวบยืนอยู่ในความสัมพันธ์แบบนั้นไม่ได้

Not one word of that dub was mistranslated. I is ผม, you is คุณ, every word is in the dictionary. What was wrong was the relationship. Kanchana wrote that it grates on the ear, because no father in Thailand speaks to his own child that way. That pair of pronouns announces two people who are distant and formal with one another. A father and his nine-year-old cannot stand in that relation.

ความผิดพลาดไม่ได้เริ่มในห้องพากย์ มันเริ่มที่ต้นฉบับ ประโยคอังกฤษที่ส่งมาให้แปลไม่ได้บอกว่าคนสองคนนี้ใกล้ชิดกันแค่ไหน ใครอยู่สูงกว่าใคร ผู้พูดเป็นชายหรือหญิง เพราะ I กับ you ไม่บังคับให้บอกสักอย่างเดียว ภาษาไทยบังคับทั้งสามอย่าง คนพากย์จึงต้องเติมสิ่งที่ต้นทางไม่เคยมี แล้วเติมผิด

The error did not begin in the dubbing booth. It began in the source. The English sentence handed over for translation never said how close these two people were, which of them stood higher, or whether the speaker was a man or a woman, because I and you oblige none of it. Thai obliges all three. So the translator had to supply what the source had never carried, and supplied it wrongly.

นี่คือสันหลังของเล่มนี้ **การแปลไม่ได้ทำคำหาย มันทำข้อบังคับหาย** ทุกภาษาบังคับให้ผู้พูดระบุบางอย่าง และปล่อยอีกหลายอย่างไว้คลุมเครือได้ รายการของสองกองนี้ไม่เคยตรงกันระหว่างภาษาคู่ไหนเลย สิ่งที่ย้ายไปตอนข้าม คือของในกองที่ถูกบังคับ พอถึงอีกฝั่ง มันกลายเป็นของที่ใส่ก็ได้ ไม่ใส่ก็ได้ และของที่ไม่ใส่ก็ได้ สุดท้ายก็ไม่ถูกใส่

This is the spine of the book. **Translation does not lose words. It loses obligations.** Every language forces its speaker to specify certain things and lets others stay vague. The two lists have never matched between any pair of languages. What goes missing in the crossing is whatever sat on the forced list. On the far side it becomes something you may put in or leave out, and a thing you may leave out is, in the end, left out.

ข้อบังคับที่เห็นชัดที่สุดอยู่ในภาษา Tariana ตระกูล Arawak ทางตะวันตกเฉียงเหนือของ
อเมซอน Alexandra Aikhenvald ลงพื้นที่กับภาษานี้เอง และบันทึกไว้ใน *A Grammar of*
Tariana ว่ากริยาจำกัดแทบทุกตัวต้องแบก evidential ไปด้วย — หน่วยคำที่บอกว่าผู้พูด
รู้เรื่องที่กำลังพูดมาจากไหน มีให้เลือกห้าแบบ และเชื่อมติดไปกับกาล ถอดออกเมื่อไร
ประโยคผิดไวยากรณ์ทันที พูดว่า "โจเซเล่นฟุตบอล" เปล่าๆ ไม่ได้ ต้องผูกคำตอบไป
พร้อมกันว่ารู้มาได้อย่างไร

The obligation is at its plainest in Tariana, an Arawak language of the
northwest Amazon. Alexandra Aikhenvald did the fieldwork herself and
records in *A Grammar of Tariana* that almost every finite verb has to carry
an evidential — the morpheme stating where the speaker got what he is
saying. There are five to choose from, and they are fused with tense. Take it
off and the sentence is ungrammatical at once. You cannot simply say "José
played football." You have to commit, in the same breath, to how you know.

ภาษาอังกฤษไม่มีช่องนั้น "José played football" จบสมบูรณ์ ถูกไวยากรณ์ และเงียบ
สนิทเรื่องที่มาของข้อมูล เวลาข้ามจาก Tariana มาอังกฤษ หน่วยคำที่แปลว่าได้ยินคนอื่น
เล่าต้องกลายร่างเป็นวลี — apparently, it is said, I hear that, allegedly —
Aikhenvald ระบุกลุ่มคำเหล่านี้ไว้ในฐานะทางออกมาตรฐาน ปัญหาไม่ได้อยู่ที่
ความหมายเพี้ยน มันอยู่ที่สถานะ ต้นทางเป็นหน่วยคำที่ขาดไม่ได้ ปลายทางเป็นคำ
วิเศษณ์ที่ตัดทิ้งเมื่อไรก็ได้ บรรณาธิการคนถัดไปลบ apparently ออกหนึ่งคำ ประโยคยัง
อ่านรู้เรื่องเหมือนเดิม และสิ่งที่ไวยากรณ์ต้นทางบังคับไว้ก็หายไปโดยไม่มีใครสังเกต

English has no such slot. "José played football" is complete, grammatical,
and perfectly silent about where the information came from. Crossing from
Tariana into English, the morpheme meaning that someone else told me has
to turn into a phrase — apparently, it is said, I hear that, allegedly.
Aikhenvald names this class of words as the standard way out. The trouble
is not that the meaning distorts. The trouble is the status. On one side, a
morpheme that cannot be left off; on the other, an adverb that can be cut at
any moment. The next editor deletes one word, apparently, the sentence
reads exactly as it did before, and what the source grammar obliged is gone
with nobody noticing.

ภาษาตุรกีบีบเรื่องเดียวกันลงมาเหลือหน่วยคำสองตัว -DI ใช้กับอดีตที่ผู้พูดเห็นมากับตา -mİş ใช้กับอดีตที่ผู้พูดอนุมานเอาหรือได้ยินคนอื่นเล่า สองประโยคต่างกันแค่ตรงนั้นจุดเดียว และเด็กตุรกีจับความต่างนี้ได้ตั้งแต่เล็ก ตามคำอธิบายพื้นฐานของ Aksu-Koç และ Slobin ปี 1986 ภาษา Quechua สำเนียง Cuzco มีสามตัว -mi รู้เอง -si ได้ยินมา -chá เดาเอา ภาษาอังกฤษต้องพ่วงทั้งอนุประโยคเพื่อบอกสิ่งที่ภาษาเหล่านี้บอกด้วยพยางค์เดียว

Turkish compresses the same thing into two morphemes. -DI is used of a past the speaker saw with his own eyes; -mİş of a past he inferred or heard from someone else. Two sentences differ at that one point and nowhere else, and Turkish children pick the distinction up early, on the foundational description by Aksu-Koç and Slobin of 1986. Cuzco Quechua has three: -mi for personal knowledge, -si for hearsay, -chá for conjecture. English needs a whole clause to say what these languages say in a syllable.

ภาษาไทยบังคับคนละหมวด และบังคับหนักกว่าที่คนไทยรู้ตัว กริยา eat ในภาษาอังกฤษมีคำเดียว ในภาษาไทยมีสี่ชั้น กิน เป็นชั้นเปล่า รับประทาน เป็นชั้นสุภาพ ฉัน ใช้กับพระเสวย ใช้กับพระมหากษัตริย์และเจ้านายชั้นสูง เลือกผิดชั้นไม่ใช่ความผิดทางสำนวน มันกลายเป็นการลบหลู่ หรือความเป็นทางการผิดที่จนน่าขัน ประโยคไทยว่า "ท่านเสวยแล้ว" บอกฐานะของประธานไว้ในตัวกริยา ประโยค "he ate" บอกไม่ได้ ต้องต่อคำเข้าไปอีกท่อนหนึ่ง

Thai obliges a different category, and obliges it harder than Thai speakers notice. English eat is one verb. Thai has four rungs. กิน is the bare one, รับประทาน the polite one, ฉัน is used of monks, เสวย of the King and high royalty. Picking the wrong rung is not a lapse of style. It becomes disrespect, or a formality so misplaced it is comic. The Thai sentence ท่านเสวยแล้ว states the subject's standing inside the verb itself. "He ate" cannot. It needs another clause bolted on.

ฝั่งสรรพนามบุรุษที่สองใต้เป็นบันไดสี่ชั้น กาญจนาไลไว้ครบในบทความปี 1997 ใต้เท้า สำหรับผู้ใหญ่ที่นับถือ ใต้ฝ่าพระบาท สำหรับหม่อมเจ้า ใต้ฝ่าละอองพระบาท สำหรับ พระองค์เจ้าขึ้นไป ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท สำหรับพระมหากษัตริย์ สี่รูปนี้สลับกันไม่ได้ แต่ละรูปตรึงยศของผู้ฟังไว้ในตัวคำ คำว่า you ไม่ตรงอะไรเลย และตรงไม่ได้ถ้าไม่แทรก คำเรียกขานเข้าไป ครับ กับ ค่ะ ก็เรื่องเดียวกัน ประโยคสุภาพส่วนใหญ่ขาดมันไม่ได้ และ มันบอกเพศของผู้พูดกับระดับความเป็นทางการไปพร้อมกัน Eric McCready วางกรอบ ความหมายเชิงประกอบให้ระบบนี้ในปี 2014 ข้อสรุปตรงกัน ไทยทำให้สิ่งที่อังกฤษปล่อย ไว้นอกไวยากรณ์ กลายเป็นโครงสร้างที่บังคับ

On the second-person side the forms climb a four-rung ladder, and Kanchana sets all four out in the 1997 essay: ใต้เท้า for a respected superior, ใต้ฝ่าพระบาท for a Mom Chao, ใต้ฝ่าละอองพระบาท for Phra Ong Chao rank and above, ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท for the King. The four are not interchangeable. Each pins the addressee's exact rank inside the word. You pins nothing, and cannot be made to without inserting a title beside it. ครับ and ค่ะ are the same story. Most polite Thai sentences cannot do without one, and it reports the speaker's own gender and the formality of the utterance at the same time. Eric McCready built a compositional semantics for this system in 2014 and reached the same conclusion: Thai makes obligatory structure of what English leaves outside its grammar altogether.

คำว่า "คำที่แปลไม่ได้" จึงเป็นกรอบที่ผิด คำอธิบายได้เสมอ รับประทาน อธิบายจบได้ในย่อหน้าเดียว สำนักงานราชบัณฑิตยสภาอธิบายเองในรายการวิทยุ "รู้ รัก ภาษาไทย" ออกอากาศ 30 ตุลาคม 2009 ว่าคำนี้เดิมเป็นสองคำ รับ กับ ประทาน ใช้ตอนเจ้านายชั้นพระองค์เจ้าหรือหม่อมเจ้าประทานของให้สามัญชน และรายการนั้นสั่งให้เว้นจังหวะระหว่างสองพยางค์เมื่อใช้ในความหมายราชาศัพท์ เพื่อไม่ให้ปนกับคำเดียวที่แปลว่ากินเฉยๆ นั่นคือคำอธิบายที่ครบ ใครจะยกไปใส่เชิงอรรถก็ได้

"Untranslatable words" is therefore the wrong frame. A gloss is always available. รับประทาน can be explained in a single paragraph. The Office of the Royal Society explained it itself, on the radio programme รู้ รัก ภาษาไทย broadcast on 30 October 2009: the word was originally two, รับ and ประทาน, used when a Prince or Princess of Phra Ong Chao or Mom Chao rank gives something to a commoner — and the programme instructs speakers to pause between the two syllables when using it in the ราชาศัพท์ (royal register) sense, so that it does not blur into the single word that just means "eat." That is the whole explanation. Anyone may drop it in a footnote.

สิ่งที่ทำไม่ได้คือถอนข้อบังคับ คำอธิบายเป็นการเติม และการเติมทำได้เสมอ ข้อบังคับเป็นช่องว่างที่ต้องเติม และภาษาที่ไม่มีช่องนั้นสร้างช่องขึ้นมาไม่ได้ ประโยคอังกฤษที่พูดถึงการกิน ไม่มีที่ว่างบังคับให้ระบุศ จะใส่ก็ได้ แต่ไม่มีอะไรบังคับ และไม่มีอะไรสะดุดตอนที่ไมใส่ ระยะห่างระหว่าง "ใส่ได้" กับ "ต้องใส่" คือทั้งหมดของหนังสือเล่มนี้

What cannot be done is to un-oblige the obligation. A gloss is an addition, and additions are always possible. An obligation is a slot that has to be filled, and a language without the slot cannot grow one. An English sentence about eating holds no space that forces rank to be named. You may put it in; nothing requires it; and nothing catches when it is left out. The distance between "may" and "must" is the whole of this book.

ถึงตรงนี้ต้องขีดเส้นให้ชัด ข้อเท็จจริงทางไวยากรณ์ข้างบนไม่มีใครเถียง แต่คำถามว่า ไวยากรณ์แบบนี้เปลี่ยนความจำหรือความคิดของผู้พูดหรือไม่ ยังไม่มีคำตอบ Tosun, Vaid และ Geraci ปี 2013 รายงานว่าคนพูดตุรกีจำข้อความที่ทำเครื่องหมายว่าเห็นเอง ได้ดีกว่า และมักจำข้อความที่ได้ยินต่อมาสลับเป็นเห็นเอง Ünal, Pinto, Bungler และ Papafragou ปี 2016 ทำใหม่ด้วยงานที่ไม่ใช้ภาษาเลย ใช้ภาพแทนคำ แล้วพบว่าคนพูดตุรกีก็กับคนพูดอังกฤษสับสนพอๆกัน งานสองชิ้นนี้ตอบสวนทางกัน และการค้นคว้าของเล่มนี้หาชิ้นที่สามที่ตัดสินไม่พบ

A line has to be drawn here, and drawn clearly. Nobody disputes the grammatical facts above. Whether grammar of this kind changes what a speaker remembers or thinks is a separate question, and it is unanswered. Tosun, Vaid and Geraci in 2013 reported that Turkish speakers remembered assertions marked as firsthand better, and were the more likely to misremember what they had been told as something they had seen. Ünal, Pinto, Bungler and Papafragou in 2016 ran it again with a task using no language at all, pictures in place of words, and found Turkish and English speakers equally prone to the same confusion. The two studies answer in opposite directions, and the research behind this book could not find a third that settles them.

มีงานอีกชิ้นชื่อ "Lost in translation, apparently" ในวารสาร *Bilingualism: Language and Cognition* ที่ทดสอบจุดข้ามนี้กับคนสองภาษาตุรกี-อังกฤษโดยตรง การค้นคว้าครั้งนี้ยืนยันได้แค่ชื่อเรื่องกับวารสาร ไม่ได้อ่านตัวเลขข้างใน ตัวเลขจากงานชิ้นนั้นจึงไม่ปรากฏที่ไหนในเล่มนี้ เส้นที่เล่มนี้ยืนอยู่แคบ และตั้งใจให้แคบ เล่มนี้อ้างสิ่งที่ข้อความสูญเสียตอนข้ามภาษา ไม่ได้อ้างสิ่งที่สมองผู้พูดกลายเป็น

There is a further study, "Lost in translation, apparently," in *Bilingualism: Language and Cognition*, testing this very crossing point directly on Turkish-English bilinguals. This research confirmed its title and its journal and nothing else; the figures inside were not read. No number from it appears anywhere in this book. The line this book stands on is narrow, and narrow by design. It claims what a text loses in the crossing. It does not claim what a speaker's mind becomes.

ข้อสอบสำหรับเข้ามาอยู่ในเล่มนี้มีข้อเดียว ต้องเป็นกรณีที่เราพบวันที่ได้ และมีแหล่งอ้างอิงที่เปิดแล้วเจอของจริง ไม่ใช่ตัวอย่างที่เราต่อกันมา บทหนึ่งในเล่มนี้มีไว้หรือหลักฐานที่คนอ้างบ่อยที่สุดของประโยคหลักเล่มเอง จำนวนคำเรียกหิมะในภาษาเอสกีโมพุ่งขึ้นจากการอ้างต่อกัน โดยไม่มีใครกลับไปนับ Laura Martin ไล่สายการอ้างนั้นในปี 1986 Geoffrey Pullum เขียนต่อในปี 1989 กฎข้อนี้ใช้กับทั้งเล่ม ข้ออ้างที่เข้าข้างสมมติฐานของเราเอง ต้องถูกตรวจหนักกว่าข้ออ้างที่ขัดมัน ไม่ใช่เบากว่า

There is one test for entry into this book. The case must carry a date, and its source must resolve to something real when opened — not an example that has been passed along. One chapter here exists to dismantle the most-cited evidence for the book's own thesis. The count of Eskimo words for snow swelled through repeated citation with nobody going back to count. Laura Martin traced that chain of citation in 1986; Geoffrey Pullum wrote it up further in 1989. The rule applies to the whole volume: a claim that flatters our own hypothesis is checked harder than one that contradicts it, not more gently.

เล่มนี้เป็นเล่มปิดของหนังสือรุ่นหนึ่งจากโรงงานนี้ รุ่นก่อนหน้าเขียนภาษาอังกฤษก่อน แล้วค่อยแปลเป็นไทย ภาษาไทยที่ออกมาถูกทุกคำและไม่มีชีวิต เหตุผลอยู่ในสิบสี่ย่อหน้าที่ผมเพิ่งเขียนไป ถ้าต้นฉบับเป็นอังกฤษ ประโยคถูกบังคับให้ระบุเท่าที่อังกฤษบังคับ ไทยที่เดินตามมาถึงหลังจึงบรรทุกได้แค่นั้น ชั้นเชิงที่ไทยบังคับ — ยศ ระยะห่าง ความสุภาพ เพศของผู้พูด — ไม่มีอะไรในต้นฉบับเรียกร้องให้ใส่ ผู้แปลจึงใส่ระดับกลางๆ ที่ปลอดภัยลงไปทุกประโยค ผลคือหนังสือที่ไม่มีใครในนั้นยืนอยู่ตรงไหนเลย

This is the closing volume of a generation of books from this workshop. The previous generation wrote English first and rendered it into Thai afterwards. The Thai that came out was correct in every word and lifeless. The reason sits in the fourteen paragraphs I have just written. If the source is English, the sentence is obliged to specify only what English obliges, and the Thai walking along behind it can carry no more than that. The layers Thai does oblige — rank, distance, deference, the speaker's own gender — had nothing in the source demanding them, so the translator set a safe middle level in every sentence. The result was a book in which nobody stands anywhere.

รุ่นนี้เขียนไทยก่อนโดยตั้งใจ และเหตุผลไม่ใช่ความรักภาษา มันคือเครื่องมือ โรงงานนี้มีเครื่องวัดคุณภาพภาษาไทยแล้ว ยังไม่มีเครื่องวัดคุณภาพภาษาอังกฤษ จึงเขียนด้านที่วัดได้ก่อน แล้วให้อีกด้านเดินตามสัญญาที่เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร รุ่นถัดไปต้องงามพร้อมกันทั้งสองภาษา ประโยคนั้นเป็นข้อกำหนด ไม่ใช่ความปรารถนา และเงื่อนไขของมันชัดเจนอยู่แล้ว ต้องมีเครื่องวัดฟังอังกฤษก่อน

This generation writes Thai first, deliberately, and the reason is not affection for the language. It is instrumentation. This workshop has a measure of Thai quality. It has no measure of English quality yet. So the side that can be measured is written first, and the other side follows a contract set down in writing. The next generation is to be beautiful in both languages at once. That sentence is a specification, not a wish, and its condition is already plain: the English-side instrument has to exist first.

สิ่งที่ข้ามไม่ได้: ความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังข้ามจากอังกฤษมาไทยไม่ได้ เพราะ I กับ you ไม่เคยบังคับให้ต้นฉบับระบุมันไว้ คนพากย์จึงต้องเดา และเดาผิดตั้งแต่คำแรก ในทางกลับกัน แหล่งที่มาของข้อมูลข้ามจาก Tariana หรือตุรกีไปอังกฤษไม่ได้ เพราะปลายทางไม่มีช่องที่ต้องเติม มีแต่คำที่เติมได้ และคำที่เติมได้ก็ตัดออกได้

What could not cross: the relationship between speaker and hearer could not cross from English into Thai, because I and you never obliged the source to state it; the translator had to guess, and guessed wrong at the first word. In the other direction, the source of the information cannot cross from Tariana or Turkish into English, because the target has no slot that must be filled — only words that may be added, and a word that may be added may be cut.

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีคนแสดงประโยค Tariana ที่มีกริยาจำกัดแต่ไม่มี evidential แล้วเจ้าของภาษายอมรับว่าถูกไวยากรณ์ หรือแสดงภาษาปลายทางที่ไม่มีหมวดหนึ่ง แต่ยังบังคับผู้แปลให้ระบุหมวดนั้นทุกครั้งโดยไม่ต้องเติมคำเข้าไป — ถ้าอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ประโยคหลักของเล่มนี้พังทั้งเล่ม

Overtaken if: someone produces a Tariana sentence with a finite verb and no evidential that native speakers accept as grammatical, or exhibits a target language that lacks a category and yet obliges its translators to specify that category every time without adding words to do it — either one, and the central claim of this book falls in full.

แหล่ง: กาญจนา นาคสกุล, "คำสรรพนามในภาษาไทยสะท้อนวัฒนธรรมไทย," จดหมาย
ข่าวราชบัณฑิตยสถาน ปีที่ 7 ฉบับที่ 73 (มิถุนายน 2540 / 1997), [http://](http://legacy.orst.go.th/?)
legacy.orst.go.th/?

knowledges=%E0%B8%84%E0%B8%B3%E0%B8%AA%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%
· สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, "รับประทาน," รายการวิทยุ "รู้ รัก ภาษาไทย," ออกอากาศ
30 ตุลาคม 2552 / 2009, <http://legacy.orst.go.th/?>

knowledges=%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%
%E0%B9%93%E0%B9%90-

%E0%B8%95%E0%B8%B8%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%A1-
%E0%B9%92%E0%B9%95%E0%B9%95%E0%B9%92 · Alexandra

Aikhenvald, A Grammar of Tariana, Cambridge University Press, <https://>

[www.cambridge.org/core/books/grammar-of-tariana-from-northwest-](http://www.cambridge.org/core/books/grammar-of-tariana-from-northwest-amazonia/FC9135A672C8EB1F643905ABD87C456C)

amazonia/FC9135A672C8EB1F643905ABD87C456C · Aikhenvald, evidentiality

typology, <https://academic.oup.com/book/11481/chapter/160189133> · Aksu-

Koç & Slobin 1986, <https://wals.info/refdb/record/Aksu-Koc-and-Slobin-1986> ·

Martina Faller, Cuzco Quechua evidentials, <https://>

[personalpages.manchester.ac.uk/staff/martina.t.faller/documents/thesis-](http://personalpages.manchester.ac.uk/staff/martina.t.faller/documents/thesis-a4.pdf)

[a4.pdf](http://personalpages.manchester.ac.uk/staff/martina.t.faller/documents/thesis-a4.pdf) · Eric McCready, "A Semantics for Honorifics with Reference to Thai,"

PACLIC 28 (2014), <https://aclanthology.org/Y14-1058.pdf> · Tosun, Vaid &

Geraci 2013, [https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/](https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0749596X13000235)

[S0749596X13000235](https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0749596X13000235) · Ünal, Pinto, Bungler & Papafragou 2016, <https://>

www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0749596X15001266 · "Lost in

translation, apparently," Bilingualism: Language and Cognition (ยืนยันเฉพาะชื่อ

เรื่องและวารสาร ตัวเลขยังไม่ได้ตรวจ), [https://www.cambridge.org/core/journals/](https://www.cambridge.org/core/journals/bilingualism-language-and-cognition/article/abs/lost-in-translation-apparently-bilingual-language-processing-of-evidentiality-in-a-turkishenglish-translation-and-judgment-task/94BBB0151AB2214E72DFFE1BB71B9AF6)

[bilingualism-language-and-cognition/article/abs/lost-in-translation-](https://www.cambridge.org/core/journals/bilingualism-language-and-cognition/article/abs/lost-in-translation-apparently-bilingual-language-processing-of-evidentiality-in-a-turkishenglish-translation-and-judgment-task/94BBB0151AB2214E72DFFE1BB71B9AF6)

[apparently-bilingual-language-processing-of-evidentiality-in-a-turkishenglish-](https://www.cambridge.org/core/journals/bilingualism-language-and-cognition/article/abs/lost-in-translation-apparently-bilingual-language-processing-of-evidentiality-in-a-turkishenglish-translation-and-judgment-task/94BBB0151AB2214E72DFFE1BB71B9AF6)

[translation-and-judgment-task/94BBB0151AB2214E72DFFE1BB71B9AF6](https://www.cambridge.org/core/journals/bilingualism-language-and-cognition/article/abs/lost-in-translation-apparently-bilingual-language-processing-of-evidentiality-in-a-turkishenglish-translation-and-judgment-task/94BBB0151AB2214E72DFFE1BB71B9AF6) ·

Laura Martin 1986, [https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/](https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1525/aa.1986.88.2.02a00080)

[10.1525/aa.1986.88.2.02a00080](https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1525/aa.1986.88.2.02a00080) · Geoffrey Pullum 1989, <https://>

pullum.ppls.ed.ac.uk/EskimoHoax.pdf

[illegible]

· สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, "รับประทาน," รายการวิทยุ "รู้ รัก ภาษาไทย," broadcast 30 ตุลาคม 2552 / 30 October 2009, <http://legacy.orst.go.th/?>

%E0%B8%95%E0%B8%B8%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%A1-
%E0%B9%92%E0%B9%95%E0%B9%95%E0%B9%92 · Alexandra

Aikhenvald, A *Grammar of Tariana*, Cambridge University Press, <https://www.cambridge.org/core/books/grammar-of-tariana-from-northwest-amazonia/FC9135A672C8EB1F643905ABD87C456C> . Aikhenvald,

evidentiality typology, <https://academic.oup.com/book/11481/chapter/>

160189133 · Aksu-Koç & Slobin 1986, <https://wals.info/refdb/record/Aksu-Koc-and-Slobin-1986> · Martina Faller, Cuzco Quechua evidentials, <https://personalpages.manchester.ac.uk/staff/martina.t.faller/documents/thesis->

a4.pdf · Eric McCready, "A Semantics for Honorifics with Reference to Thai," PACLIC 28 (2014), <https://aclanthology.org/Y14-1058.pdf> · Tosun, Vaid &

Geraci 2013, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0749596X13000235> · Ünal, Pinto, Bungler & Papafragou 2016, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0749596X16000189>

www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0749596X15001266

"Lost in translation, apparently," *Bilingualism: Language and Cognition* (title and journal confirmed only; figures not checked), <https://doi.org/10.1017/S1752744820000111>

www.cambridge.org/core/journals/bilingualism-language-and-cognition/article/abs/lost-in-translation-apparently-bilingual-language-processing-of-evidentiality-in-a-turkishenglish-translation-and-judgment-task/

94BBB0151AB2214E72DFFE1BB71B9AF6 · Laura Martin 1986, <https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1525/>

aa.1986.88.2.02a00080 · Geoffrey Pullum 1989, <https://pullum.ppls.ed.ac.uk/EskimoHoax.pdf>

หญิงสาวคนนั้น

That Young Woman

ราวต้นถึงกลางศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาล ทือเล็กซานเดรีย ผู้แปลชาวยิวกลุ่มหนึ่งอ่านคำฮีบรู *almah* ในอิสยาห์ 7:14 แล้วเขียนลงเป็นภาษากรีกว่า *parthenos*

Sometime in the early-to-mid third century BCE, in Alexandria, a group of Jewish translators read the Hebrew word *almah* at Isaiah 7:14 and wrote it down in Greek as *parthenos*.

คำสองคำนั้นไม่ได้ขัดกัน และไม่มีคำไหนเป็นคำแปลผิดของอีกคำ สิ่งที่เปลี่ยนคือข้อสรุปที่ผู้อ่านถูกบังคับให้สรุป ฮีบรูบังคับเรื่องวัย กรีกบังคับแคบกว่านั้น ช่องว่างระหว่างข้อบังคับสองข้อนี้คือที่ที่หลักคำสอนสองพันปีมาตั้งอยู่

The two words do not contradict each other, and neither is a mistranslation of the other. What changed is the conclusion a reader was obliged to draw. The Hebrew obliged a conclusion about age. The Greek obliged something narrower. The gap between those two obligations is where two thousand years of doctrine came to sit.

ฮีบรูของอิสยาห์ 7:14 ตามฉบับ Masoretic Text เขียนว่า *הַאֲלֻמָּה* (*ha-almah*) — "หญิงสาวคนนั้น" ในความหมายผู้หญิงที่อยู่ในวัยมีบุตรได้ ความเห็นหลักในวงวิชาการ (Sweeney 1996, Coogan 2007) ถือว่า *almah* บอกวัย และ "has nothing to do with virginity" ภาษาฮีบรูมีคำเฉพาะสำหรับหญิงพรหมจารีอยู่แล้ว คือ *betulah* ผู้เขียนอิสยาห์ไม่ได้หยิบคำนั้นมาใช้

The Hebrew of Isaiah 7:14, in the Masoretic Text, reads *הַאֲלֻמָּה* (*ha-almah*) — "that young woman," in the sense of a woman of childbearing age. Scholarly consensus (Sweeney 1996, Coogan 2007) holds that *almah* marks age and "has nothing to do with virginity." Hebrew already had a specific word for a virgin: *betulah*. The writer of Isaiah did not reach for it.

แต่นั้นไม่ได้แปลว่าอิสยาห์กำลังบอกว่าเธอไม่ใช่หญิงพรหมจารี มันแปลว่าประโยคนั้นไม่ได้พูดถึงเรื่องนี้เลย almah เปิดคำถามค้างไว้ ผู้อ่านฮีบรูจะสรุปไปทางไหนก็ได้ ตัวบทไม่บังคับสักทาง

That does not mean Isaiah was saying she was not a virgin. It means the sentence does not touch the question at all. almah leaves it open. A Hebrew reader could conclude either way; the text compels neither.

parthenos แคบกว่า เซปตัวจินต์ — พระคัมภีร์ฮีบรูฉบับแปลเป็นภาษากรีก ทำขึ้นโดยชาวยิวในอเล็กซานเดรีย — เลือกคำที่หมายถึงหญิงพรหมจารี หญิงสาวในวัยมีบุตรที่ยังไม่เคยแต่งงานคนหนึ่ง เป็นได้ทั้ง almah และ parthenos พร้อมกัน กรีกจึงไม่ได้พูดสวนฮีบรู มันปิดทางที่ฮีบรูเปิดค้างไว้

parthenos is narrower. The Septuagint — the Hebrew Bible translated into Greek, made by Jews in Alexandria — chose a word meaning virgin. A young woman of childbearing age who has never married is an almah and a parthenos at the same time. So the Greek did not speak against the Hebrew. It closed a door the Hebrew had left open.

ตรงนี้เป็นจุดที่ของหาย ผู้อ่านฮีบรูไม่ถูกบังคับให้สรุปเรื่องพรหมจรรย์ ผู้อ่านกรีกเสี่ยงไม่ได้ ไม่มีใครโกหกสักคน ไม่มีคำไหนหายไปด้วย สิ่งที่หายคือความเจ็บ และความเจ็บไม่มีที่ยืนในภาษาปลายทาง เพราะทุกคำที่หยิบมาวางย่อมบังคับอะไรบางอย่างเสมอ ผู้แปลเลือกได้ว่าจะบังคับอะไร เลือกไม่บังคับอะไรเลยไม่ได้

This is where the loss happens. A Hebrew reader was not obliged to conclude anything about virginity; a Greek reader could not avoid it. Nobody lied. No word went missing either. What went missing was the silence, and silence has nowhere to stand in a target language, because every word you pick up and put down obliges something. A translator chooses what to oblige. Obliging nothing at all is not one of the choices.

แหล่งวิชาการไม่ตรงกันตรงนี้ และเล่มนี้พิมพ์ทั้งสองฝั่ง Eerdmans Commentary on the Bible (Saldarini 2001, หน้า 1007) เรียก parthenos ว่าเป็นคำแปลผิดของ almah ตรงๆ เล่มนี้เดินคนละทาง คำแปลผิดคือคำที่ยืนยันสิ่งที่ต้นฉบับปฏิเสธ ฮีบรูไม่ได้ปฏิเสธอะไรตรงจุดนั้น ข้อขัดแย้งจริงจึงอยู่ที่ว่าการทำให้แคบลงนับเป็นความผิดหรือไม่ และคำถามนั้นยังไม่จบ

The scholarship does not agree here, and this book prints both sides. The Eerdmans Commentary on the Bible (Saldarini 2001, p. 1007) calls parthenos a mistranslation of almah, flatly. This book goes the other way. A mistranslation asserts what the source denies, and the Hebrew denies nothing at that point. So the real disagreement is over whether narrowing counts as an error, and that question is not closed.

น้ำหนักทางหลักคำสอนไปตกอยู่บนถ้อยคำกรีก ไม่ใช่ฮีบรู มัทธิว 1:23 ยกถ้อยคำ parthenos มาอ้าง เพื่อเสนอว่าพระเยซูประสูติตรงตามคำพยากรณ์ในอิสยาห์ และ มัทธิว 1:25 ย้ำว่าโยเซฟไม่ได้ร่วมหลับนอนกับมารีย์ก่อนเธอคลอด นั่นคือฐานทางตัวบทของหลักคำสอนเรื่องพระเยซูประสูติจากหญิงพรหมจารีในศาสนาคริสต์

The doctrinal weight came to rest on the Greek wording, not the Hebrew. Matthew 1:23 quotes the parthenos wording to present Jesus as born in fulfilment of the Isaiah prophecy, and Matthew 1:25 underlines that Joseph did not sleep with Mary before she gave birth. That is the textual basis of the Christian doctrine of a virgin birth.

ตัวบทเซปตวจินต์ฉบับเต็มที่เราได้อ่านได้ทุกวันนี้ ไม่ได้มาจากศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาล ต้นฉบับพระคัมภีร์กรีกที่เก่าที่สุดเท่าที่รู้จักกันก่อนพบ Dead Sea Scrolls คือ Papyrus Rylands 458 เป็นชิ้นส่วนเพนทาทุก กำหนดอายุจากลายมือไว้ราวกลางศตวรรษที่ 2 ก่อนคริสตกาล ส่วนตัวบทเต็มมาถึงปัจจุบันผ่านสำเนาตัวอักษรใหญ่สามเล่ม — Codex Vaticanus (ศตวรรษที่ 4 CE), Codex Sinaiticus (กลางศตวรรษที่ 4 CE) และ Codex Alexandrinus (ศตวรรษที่ 5 CE)

The full Septuagint text read today does not come from the third century BCE. The oldest known Greek Bible manuscript before the Dead Sea Scrolls were found is Papyrus Rylands 458, a Pentateuch fragment, dated palaeographically to around the mid-second century BCE. The complete text survives to the present through three great uncial codices — Codex Vaticanus (4th century CE), Codex Sinaiticus (mid-4th century CE), and Codex Alexandrinus (5th century CE).

เรื่องเล่าว่าใครเป็นคนแปลมาที่หลังคำแปล ธรรมเนียมสืบมาจาก Letter of Aristeas ที่เล่าถึงผู้แปลเจ็ดสิบสองคน ส่งมาจากเยรูซาเล็ม ทำงานอยู่ในอเล็กซานเดรียยุคราชวงศ์ทอเลมี แต่ตัว Letter เองเป็นงานเขียนคนละชิ้น นักวิชาการส่วนใหญ่กำหนดอายุไว้ที่ศตวรรษที่ 2 ก่อนคริสตกาล ชำกว่าเหตุการณ์ที่มันเล่าถึง

The account of who did the translating is later than the translation. The tradition descends from the Letter of Aristeas, which tells of seventy-two translators sent from Jerusalem, working in Alexandria under the Ptolemaic dynasty. But the Letter is itself a separate composition; most scholars date it to the second century BCE, later than the events it describes.

ธรรมเนียมฝ่ายอีสเทิร์นออร์ทอดอกซ์เล่าว่า สิเมโอน หนึ่งในผู้แปลเจ็ดสิบคน สงสัยคำ parthenos แล้วได้รับคำบอกจากเบื้องบนว่าเขาจะไม่ตายจนกว่าจะได้เห็นคำนั้นสำเร็จ เรื่องนี้ถูกใช้อธิบายลูกา 2:26 เอกสารค้นคว้าของเล่มนี้ระบุไว้ชัดเจนว่ามันเป็นธรรมเนียมของคริสตจักร ไม่ใช่ประวัติศาสตร์ที่ยืนยันได้ และเล่มนี้พิมพ์มันไว้ในฐานะนั้น

An Eastern Orthodox tradition holds that Simeon, one of the seventy translators, doubted the word parthenos and was told from above that he would not die until he saw it fulfilled. The story is used to explain Luke 2:26. This book's research file marks it explicitly as church tradition, not verifiable history, and this book prints it as that.

ปี 1952 คำตัดสินนี้กลับมาเป็นข้อพิพาทสาธารณะอีกครั้ง คณะผู้แปล Revised Standard Version แปล almah ว่า "young woman" แล้วเกิดการโต้แย้งขึ้นในหมู่คริสเตียนอเมริกันสายอนุรักษนิยม ศิษยาภิบาลคนหนึ่งเผาฉบับ RSV ต่อหน้าสาธารณะ (Metzger 2001, หน้า 120) ไม่มีต้นฉบับใหม่ ไม่มีหลักฐานใหม่ มีแต่คำภาษาอังกฤษที่เปลี่ยนไปหนึ่งคำ

In 1952 the choice became a public argument again. The translators of the Revised Standard Version rendered almah as "young woman," and a controversy broke out among conservative American Christians. One pastor publicly burned a copy of the RSV (Metzger 2001, p. 120). No new manuscript. No new evidence. One English word had changed.

ฉบับแปลทุกวันนี้ยังแยกกันอยู่ ฉบับที่แพร่หลายในกลุ่มอีแวนเจลิคัลอย่าง NIV และ ESV ยังใช้ "virgin" ฉบับสมัยใหม่ส่วนใหญ่ใช้ "young woman" ข้อพิพาทไม่ได้อยู่ที่ฮีบรู ทั้งสองฝ่ายอ่านคำเดียวกัน มันอยู่ที่ว่าภาษาอังกฤษจะรับข้อบังคับข้อไหนไปแบก

Translations are still split today. The versions widely used among evangelicals, NIV and ESV, keep "virgin"; most other modern translations use "young woman." The dispute is not about the Hebrew — both sides read the same word. It is about which obligation English is going to carry.

สิ่งที่เอนทรินี้อ้างจึงแคบ ไม่ได้อ้างว่าใครแปลผิด ไม่ได้อ้างว่าหลักคำสอนถูกหรือผิด อ้างแค่คำฮีบรูคำหนึ่งเปิดคำถามค้างไว้ คำกรีกคำหนึ่งปิดมันลง และภาษาปลายทางไม่มีที่ว่างให้คำถามที่เปิดค้าง ผู้แปลที่อเล็กซานเดรียในศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาลไม่ได้เลือกระหว่างถูกกับผิด เขาเลือกระหว่างข้อบังคับสองข้อ และเขาต้องเลือก

What this entry claims is narrow. It does not claim anyone mistranslated. It does not claim the doctrine is right or wrong. It claims that one Hebrew word left a question open, one Greek word closed it, and that a target language has no empty space for an open question. The translators in Alexandria in the third century BCE were not choosing between right and wrong. They were choosing between two obligations, and they had to choose.

สิ่งที่ข้ามไม่ได้: ความเงียบของ almah ข้ามไม่ได้ ฮีบรูมีคำว่า betulah สำหรับหญิงพรหมจารีอยู่แล้วและไม่ใช้ ตัวบ่งชี้บังคับเรื่องวัยและปล่อยเรื่องสถานะไว้ว่าง กรีกต้องหยิบคำที่บังคับอะไรสักอย่าง และเมื่อหยิบแล้ว ที่ว่างนั้นก็ไม่มีอยู่อีกเลย

What could not cross: The silence of almah could not cross. Hebrew already had betulah for a virgin and did not use it, so the text obliged a conclusion about age and left status blank. Greek had to pick a word that obliged something, and once it was picked, that blank no longer existed.

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีคนแสดงว่าคำถามเรื่องพรหมจารีไม่เคยเปิดค้างอยู่จริง — จะโดยชี้ว่า almah ในภาษาฮีบรูบังคับเรื่องนี้อยู่แล้ว คำนวามเห็นของ Sweeney 1996 และ Coogan 2007 หรือโดยชี้ว่าภาษากรีกในศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาลมีคำที่บังคับเฉพาะวัยและปล่อยสถานะไว้ว่างได้อย่าง almah แล้วผู้แปลข้ามคำนั้นไป ถ้าคำนั้นมีอยู่จริง parthenos ก็เป็นทางเลือก ไม่ใช่ข้อบังคับ และเอนทรินี้ผิด

Overtaken if: Someone shows the question of virginity was never open — either by showing that almah in Hebrew already obliged it, against Sweeney 1996 and Coogan 2007, or by showing that third-century BCE Greek had a word that obliged age alone and left status blank the way almah does, and that the translators passed it over. If such a word existed, parthenos was an option rather than an obligation, and this entry is wrong.

แหล่ง: Isaiah 7:14 — https://en.wikipedia.org/wiki/Isaiah_7:14 · Letter of Aristeas — https://en.wikipedia.org/wiki/Letter_of_Aristeas · Papyrus Rylands 458 — https://en.wikipedia.org/wiki/Papyrus_Rylands_458 · Codex Vaticanus — https://en.wikipedia.org/wiki/Codex_Vaticanus · Codex Sinaiticus — https://en.wikipedia.org/wiki/Codex_Sinaiticus (หน้าเหล่านี้คือที่มาของการอ้างอิงทุกชิ้นใน เอนทรี — Sweeney 1996, Coogan 2007, Saldarini 2001 หน้า 1007 ใน Eerdmans Commentary on the Bible และ Metzger 2001 หน้า 120 เล่มนี้ไม่ได้เปิดตัวเล่มต้นทางเหล่านั้นเอง)

Sources: Isaiah 7:14 — https://en.wikipedia.org/wiki/Isaiah_7:14 · Letter of Aristeas — https://en.wikipedia.org/wiki/Letter_of_Aristeas · Papyrus Rylands 458 — https://en.wikipedia.org/wiki/Papyrus_Rylands_458 · Codex Vaticanus — https://en.wikipedia.org/wiki/Codex_Vaticanus · Codex Sinaiticus — https://en.wikipedia.org/wiki/Codex_Sinaiticus (these pages are the source of every attribution carried in this entry — Sweeney 1996, Coogan 2007, Saldarini 2001 p. 1007 in the Eerdmans Commentary on the Bible, and Metzger 2001 p. 120; this book did not open those source volumes itself)

สองฉบับ หนึ่งประเทศ

Two Texts, One Country

วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 1840 ที่ Waitangi หัวหน้าเผ่าเมารีหรือ rangatira ลงนามพร้อมกับ William Hobson ผู้แทนของอังกฤษ ในเอกสารสองฉบับที่ไม่ได้พูดเรื่องเดียวกัน ทั้งสองฝ่ายลงนามราวกับว่ามันพูดเรื่องเดียวกัน จำนวนคนที่ลงนามในวันนั้น แหล่งบันทึกไว้เป็นช่วง 43 ถึง 46 คน ไม่ใช่ตัวเลขเดียว

On 6 February 1840 at Waitangi, Māori chiefs — rangatira — signed alongside William Hobson, Britain's representative, two documents that did not say the same thing. Both sides signed as though they did. The number who signed that day is recorded as a range, 43 to 46, not a single figure.

ข้อ 1 ของฉบับภาษาอังกฤษระบุว่าหัวหน้าเผ่ายก "all the rights and powers of sovereignty" เหนือดินแดนของตนให้แก่พระราชินี ข้อ 1 ของฉบับภาษาเมารี ที่เรียกกันว่า te Tiriti ระบุว่าหัวหน้าเผ่ายก "te kawanatanga katoa" ให้ คำนั้นแปลว่าการปกครองทั้งหมด ช่องว่างทั้งบทยู่ระหว่างสองบรรทัดนั้น

Article 1 of the English text states that the chiefs ceded to the Queen "all the rights and powers of sovereignty" over their land. Article 1 of the Māori text, known as te Tiriti, states that the chiefs ceded "te kawanatanga katoa" — the complete government. The whole of this chapter sits between those two lines.

การเลือกคำว่า kwanatanga ไม่ใช่ความสะเพร่า มันคือคำที่มีอยู่จริงในวันนั้น kwanatanga เป็นคำทับศัพท์ของ governance และ governor และชาวเมารีรู้จักคำว่า kawana มาก่อนแล้ว จากพระคัมภีร์ฉบับแปล และจาก kawana ของนิวเซาท์เวลส์ที่อยู่ถัดไป ส่วนคำว่า sovereignty ในภาษาเมารีเวลานั้นไม่มีคำที่ตรงกันเลย ผู้แปลจึงไม่ได้เลือกระหว่างคำที่ถูกต้องกับคำที่ผิด เขาเลือกคำที่ใกล้เคียงที่สุดเท่าที่ภาษาเมารีให้เลือก

Choosing the word kwanatanga was not carelessness. It was the word that actually existed that day. Kwanatanga is a transliteration of governance and governor, and Māori already knew the word kawana — from the translated Bible, and from the kawana of neighbouring New South Wales. Sovereignty, meanwhile, had no direct equivalent in Māori at the time. The translator was therefore not choosing between a right word and a wrong one. He chose the closest word the language had to offer.

ข้อ 2 ของฉบับภาษาเมารีทำให้ช่องว่างกว้างขึ้นอีก ตรงนั้นหัวหน้าเผ่าได้รับหลักประกันว่าจะมี "te tino rangatiratanga" เหนือที่ดิน หมู่บ้าน และสมบัติของตน แปลว่าการใช้อำนาจหัวหน้าเผ่าอย่างไม่มีเงื่อนไข ฉบับหนึ่งจึงบอกว่าอำนาจสูงสุดถูกยกไปแล้ว อีกฉบับบอกว่าการปกครองถูกยกไป แล้วรับประกันอำนาจหัวหน้าเผ่าคืนให้ในข้อถัดมา

Article 2 of the Māori text widens the gap further. There the chiefs were guaranteed "te tino rangatiratanga" over their lands, villages and treasures — the unqualified exercise of chieftainship. One text therefore says supreme authority has been handed over. The other says government has been handed over, then guarantees chiefly authority back in the very next article.

อ่านฉบับภาษาอังกฤษให้จบ สิ่งที่ได้คืออำนาจอธิปไตยที่เปลี่ยนมือ อ่านฉบับภาษาเมารีให้จบ สิ่งที่ได้คือผู้ว่าการหนึ่งคน กับหัวหน้าเผ่าที่ยังเป็นหัวหน้าเผ่าอยู่ การอ่านทั้งสองแบบถูกต้องตามตัวบทของฉบับที่ตัวเองอ่าน

Read the English text to the end and what you have is sovereignty changing hands. Read the Māori text to the end and what you have is one governor, and chiefs who are still chiefs. Both readings are correct against the text each reader was reading.

ก่อนลงนามครั้งแรก มีการถกกันจริง คืนวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 1840 मिชชันนารี Henry Williams กับหัวหน้าเผ่าที่มาชุมนุมกัน ถกความหมายของสนธิสัญญากันทั้งคืน จากนั้น การลงนามยังเดินต่ออีกสองรอบ วันที่ 10 กุมภาพันธ์ ที่ Waimate หัวหน้าเผ่า 6 คน วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ที่ Mangungu ในเขต Hokianga อีก 64 คน Hobson ลงนามด้วยตัวเอง ทุกครั้ง ช่องว่างระหว่างสองฉบับผ่านคืนที่ถกกันมาได้ และผ่านการลงนามอีกสองครั้งมาได้

Before the first signing there was real discussion. On the night of 5 February 1840, the missionary Henry Williams and the assembled chiefs discussed the Treaty's meaning through the night. The signing then went on for two further rounds: 10 February at Waimate, six chiefs; 12 February at Mangungu, in Hokianga, sixty-four more. Hobson signed in person on each occasion. The gap between the two texts survived the night of debate, and it survived two further signings.

หน่วยงานของรัฐนิวซีแลนด์เองพูดถึงเรื่องนี้ไว้ตรงๆ เว็บไซต์ประวัติศาสตร์ทางการของ Ministry for Culture and Heritage เขียนว่า "It is widely accepted that the use of the words 'kawanatanga' and 'tino rangatiratanga' ... contributed to later differences of view between the Crown and Māori over how much authority the chiefs would retain and how much the governor would have." ประโยคนั้นไม่ได้กล่าวหาใคร มันชี้ว่าคำสองคำเป็นเหตุ

New Zealand's own government agency puts this plainly. The official history site of the Ministry for Culture and Heritage states: "It is widely accepted that the use of the words 'kawanatanga' and 'tino rangatiratanga' ... contributed to later differences of view between the Crown and Māori over how much authority the chiefs would retain and how much the governor would have." That sentence accuses nobody. It identifies two words as the cause.

วันที่ 14 พฤศจิกายน 2014 Waitangi Tribunal ตัดสินเรื่องนี้เป็นลายลักษณ์อักษร Tribunal คือองค์กรของรัฐนิวซีแลนด์ที่มีอำนาจวินิจฉัยความหมายของสนธิสัญญา รายงานระยะที่ 1 ของการไต่สวน Te Paparahi o Te Raki ในเขต Northland สรุปไว้ว่า "The rangatira who signed te Tiriti o Waitangi in February 1840 did not cede their sovereignty to Britain. That is, they did not cede authority to make and enforce law over their people or their territories."

On 14 November 2014 the Waitangi Tribunal ruled on this in writing. The Tribunal is the standing New Zealand government body empowered to determine the Treaty's meaning, and the Stage 1 report of its Te Paparahi o Te Raki inquiry, in Northland, concluded: "The rangatira who signed te Tiriti o Waitangi in February 1840 did not cede their sovereignty to Britain. That is, they did not cede authority to make and enforce law over their people or their territories."

Tribunal ระบุว่าฝ่ายอังกฤษอธิบายสนธิสัญญาไว้อย่างไร Hobson และตัวแทนของเขาอธิบายว่าสนธิสัญญาให้อำนาจอังกฤษ "the power to control British subjects and thereby to protect Māori" และไม่เคยอธิบายข้อเรียกร้องอธิปไตยเต็มรูปแบบที่อยู่ในฉบับภาษาอังกฤษ ข้อสรุปที่ตามมาคือ the Crown หรือฝ่ายรัฐอังกฤษ "did not acquire that sovereignty through an informed cession by the rangatira who signed te Tiriti"

The Tribunal also set out how the British side had explained the Treaty. Hobson and his agents explained it as granting Britain "the power to control British subjects and thereby to protect Māori", and never explained the full sovereignty claim standing in the English text. The finding that follows is that the Crown "did not acquire that sovereignty through an informed cession by the rangatira who signed te Tiriti".

คำวินิจฉัยนั้นไม่ได้บอกว่ามีใครโกหก คำที่รับน้ำหนักคือ informed สิ่งที่ไม่เกิดขึ้นคือการยกอธิปไตยโดยรู้ว่กำลังยกอะไร ไม่ใช่การหลอกลวง แพ้ที่บทนี้ใช้ระบุว่าฝ่ายอังกฤษอธิบายอะไร และไม่ได้อธิบายอะไร มันไม่ได้ระบุว่าทำไมอธิบายนั้นตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ บทนี้จึงไม่เติมคำตอบนั้นให้

That ruling does not say anyone lied. The word carrying the weight is informed. What failed to happen was a cession of sovereignty made in knowledge of what was being ceded — not a deception. The record this chapter works from states what the British side explained, and what it did not explain. It does not state whether the omission was deliberate, and this chapter does not supply that answer.

ระยะเวลาคือส่วนที่ต้องอ่านช้าลง ระหว่างการลงนามเดือนกุมภาพันธ์ 1840 กับคำวินิจฉัยวันที่ 14 พฤศจิกายน 2014 ห่างกัน 174 ปี ตลอดช่วงนั้นเอกสารทั้งสองฉบับมีอยู่พร้อมกัน อ่านได้ทั้งคู่ และแต่ละฝ่ายอ่านฉบับของตัวเองตามที่มันเขียนไว้ ช่องว่างไม่ได้ถูกซ่อน มันเปิดอยู่ตลอด

The interval is the part to read slowly. Between the signings of February 1840 and the ruling of 14 November 2014 lie 174 years. Throughout that span both documents existed side by side, both legible, and each side read its own text exactly as written. The gap was never hidden. It stayed open in plain view.

กรณีนี้แข็งที่สุดในเล่มด้วยเหตุผลเดียว มีองค์กรของรัฐที่ตั้งอยู่จริงเขียนคำวินิจฉัยเรื่องช่องว่างทางคำแปลลงบนกระดาษ พร้อมวันที่ กรณีอื่นในเล่มนี้ต้องอนุมานผลจากร่องรอยที่เหลืออยู่ กรณีนี้ไม่ต้อง บันทึกบอกไว้เอง

This case is the strongest in the book for one reason: a standing arm of government wrote a finding about a translation gap down on paper, with a date on it. The other cases here have to infer the consequence from what survives. This one does not. The record states it.

คำอ่านที่แข็งแกร่งที่สุดในทางตรงข้ามอยู่ที่ขอบเขตของคำวินิจฉัยเอง รายงานฉบับนั้นเป็น รายงานระยะที่ 1 ของการไต่สวนเขตเดียว คือ Te Paparahi o Te Raki และพูดถึงหัวหน้าเผ่าที่ลงนามในเดือนกุมภาพันธ์ 1840 แพ้ที่บทนี้ใช้ไม่ได้บันทึกว่ารัฐบาลนิวซีแลนด์ตอบสนองอย่างไร และไม่ได้บันทึกผลต่อสถานะทางรัฐธรรมนูญในวันนี้ บทนี้จึงไม่พูดแทน สิ่งที่คำวินิจฉัยยืนยันมีข้อเดียว ช่องว่างระหว่างสองฉบับมีอยู่จริง และมันสำคัญพอที่รัฐต้องลงมาตัดสิน

The strongest counter-reading concerns the scope of the ruling itself. It is a Stage 1 report from a single district inquiry, Te Paparahi o Te Raki, and it speaks about the chiefs who signed in February 1840. The record this chapter works from does not say how the New Zealand government responded, and does not record any consequence for today's constitutional position — so this chapter does not speak for it. What the ruling establishes is one thing: the gap between the two texts is real, and it mattered enough for the state to come down and decide it.

สิ่งที่ไม่ข้ามในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 1840 ไม่ใช่คำ คำนั้นหาตัวแทนได้ sovereignty ได้ kawanatanga มายืนให้ สิ่งที่ไม่ข้ามคือข้อผูกพันที่คำตันทางบังคับให้ผู้อ่านสรุป ผู้ลงนามทั้งสองฝ่ายอ่านเอกสารของตัวเอง สรุปอย่างถูกต้อง และสรุปกันคนละอย่าง

What failed to cross on 6 February 1840 was not a word. Words could be found: sovereignty had kawanatanga to stand in for it. What failed to cross was the obligation the source word imposed on its reader's conclusion. Both sets of signatories read their own document, drew the correct conclusion, and drew different ones.

สิ่งที่ข้ามไม่ได้: อำนาจอธิปไตยในความหมายที่ภาษาอังกฤษปี 1840 บังคับให้ผู้อ่านสรุป คือยกแล้วยกเลย ทั้งอำนาจออกกฎหมายและอำนาจบังคับใช้เหนือผู้คนและดินแดน ภาษาเมารีไม่มีคำที่บังคับข้อสรุปนั้น คำที่ใกล้เคียงที่สุดคือ kawanatanga และ kawanatanga บังคับเพียงว่ามีผู้ว่าการหนึ่งคนเข้ามา

What could not cross: Sovereignty in the sense that 1840 English obliged a reader to conclude — ceded once and ceded for good, both the power to make law and the power to enforce it over people and territory. Māori had no word that obliged that conclusion. The closest was kawanatanga, and kawanatanga obliges only that a governor has arrived.

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีบันทึกจากเดือนกุมภาพันธ์ 1840 แสดงว่ามีคนอธิบายข้อเรียกร้องอธิปไตยเต็มรูปแบบของฉบับภาษาอังกฤษให้ rangatira ฟังเป็นภาษาเมารีก่อนลงนาม หรือ Waitangi Tribunal ออกคำวินิจฉัยภายหลังที่กลับข้อสรุปของวันที่ 14 พฤศจิกายน 2014 ถ้าอย่างแรกปรากฏขึ้น บทนี้เปลี่ยนจากเรื่องช่องว่างที่ไม่มีใครปิด เป็นเรื่องช่องว่างที่มีคนบอกด้วยปาก แต่ไม่มีใครเขียนลงในตัวบท

Overtaken if: A record from February 1840 shows that someone explained the English text's full sovereignty claim to the rangatira in Māori before they signed, or the Waitangi Tribunal issues a later finding reversing its conclusion of 14 November 2014. If the first appears, this chapter changes from a case of a gap nobody closed into a case of a gap someone spoke aloud but nobody wrote into the text.

แหล่ง: - New Zealand Ministry for Culture and Heritage, "Differences between the texts" — <https://nzhistory.govt.nz/politics/treaty/read-the-Treaty/differences-between-the-texts> - National Library of New Zealand, He Tohu, "Two languages, different meanings" — <https://natlib.govt.nz/he-tohu/korero/two-languages-different-meanings> - "Kāwanatanga" — <https://en.wikipedia.org/wiki/K%C4%81wanatanga> - Waitangi Tribunal, "Report on stage 1 of the Te Paparahi o Te Raki inquiry released", 14 พฤศจิกายน 2014 — <https://www.waitangitribunal.govt.nz/en/news/report-on-stage-1-of-the-te-paparahi-o-te-raki-inquiry-released>

Sources: - New Zealand Ministry for Culture and Heritage, "Differences between the texts" — <https://nzhistory.govt.nz/politics/treaty/read-the-Treaty/differences-between-the-texts> - National Library of New Zealand, He Tohu, "Two languages, different meanings" — <https://natlib.govt.nz/he-tohu/korero/two-languages-different-meanings> - "Kāwanatanga" — <https://en.wikipedia.org/wiki/K%C4%81wanatanga> - Waitangi Tribunal, "Report on stage 1 of the Te Paparahi o Te Raki inquiry released", 14 November 2014 — <https://www.waitangitribunal.govt.nz/en/news/report-on-stage-1-of-the-te-paparahi-o-te-raki-inquiry-released>

ห้าอย่างที่ไม่ต้องแปล

Five Kinds That Do Not Translate

ปี 645 Xuanzang กลับถึงฉางอานหลังเดินทางบกไปอินเดียมาสิบหกปี และมรดกที่เขาทิ้งไว้ในฐานะนักแปลไม่ใช่ทฤษฎีว่าแปลอย่างไร แต่เป็นบัญชีห้าข้อว่าคำแบบไหนห้ามแปล บัญชีนั้นชื่อ 五種不翻 — "five kinds that do not translate" — ห้าประเภทของคำที่ต้องถอดเสียงไว้ไม่ใช่ถอดความ

In 645 Xuanzang came back to Chang'an after sixteen years travelling overland to India, and what he left behind as a translator was not a theory of how to translate but a list of five kinds of word that must not be translated. The list is called 五種不翻 — "five kinds that do not translate" — five categories of term to be transliterated rather than rendered by meaning.

ก่อนหน้านั้นราวสองศตวรรษครึ่ง มีคนทำงานเดียวกันด้วยวิธีตรงข้าม Kumārajīva (344–413) เกิดจากพ่อแม่เชื้อสายกุจาและอินเดีย เข้าฉางอานปี 401 แล้วคุมสำนักแปลที่นั่น ราวสิบเอ็ดปีถัดมาทีมของเขาแปลพระสูตรออกมาเป็นชุด รวมทั้ง Lotus Sutra เสร็จปี 406 เจ็ดผูก และกลายเป็นฉบับมาตรฐานของเอเชียตะวันออกตั้งแต่นั้น กับ Diamond Sutra ที่แปลระหว่างปี 402 ถึง 412

Roughly two and a half centuries before that, another man did the same job by the opposite method. Kumārajīva (344–413), of Kuchean and Indian parentage, arrived in Chang'an in 401 and led the translation bureau there. Over about eleven years his team produced a run of sutras, among them the Lotus Sutra, finished in 406 in seven fascicles, which became the standard East Asian version from then on, and the Diamond Sutra, translated between 402 and 412.

Kumārajīva เอาความหมายก่อนถ้อยคำ มีบันทึกการโต้กันกับ Sengrui ศิษย์ของเขาไว้
ตอนหนึ่ง Sengrui แปลบรรทัดหนึ่งตามตัวว่า 天見人, 人見天 "ฟ้าเห็นคน คนเห็นฟ้า"
Kumārajīva ไม่รับ เขาให้เปลี่ยนเป็น 人天交接, 兩得相見 "คนกับฟ้าเชื่อมถึงกัน ทั้ง
สองฝ่ายจึงเห็นกันได้" อีกที่หนึ่งเขาเทียบการแปลมนตร์สันสกฤตตามตัวอักษรว่าเหมือน
嚼飯與人 เคี้ยวข้าวแล้วป้อนคนอื่นกิน ของถูกย่อยมาก่อนถึงปาก รสจึงไม่เหลือ

Kumārajīva put meaning ahead of wording. One exchange with his disciple
Sengrui is on record. Sengrui had rendered a line literally as 天見人, 人見天,
"heaven sees man, and man sees heaven." Kumārajīva would not have it, and
had it changed to 人天交接, 兩得相見, "man and heaven connect, and the
two are able to see each other." Elsewhere he compared rendering Sanskrit
incantations literally to 嚼飯與人, chewing up rice and feeding it to someone
else: the food is pre-digested before it reaches the mouth, so none of the
taste survives.

Xuanzang (602–664) ทำอีกแบบ เขาออกเดินทางบกไปอินเดีย อยู่ที่นั่นสิบหกปี กลับถึง
ฉางอันปี 645 แล้วตั้งสำนัก Yogācāra ร่วมกับศิษย์ชื่อ Kuiji — สำนักเดียวกันที่จีนเรียก
Faxiang, Weishi และ Ci'en — วัด Daci'en ตั้งขึ้นปี 648 และกลายเป็นวัดต้นสำนัก

Xuanzang (602–664) worked the other way. He set out overland for India,
stayed there sixteen years, returned to Chang'an in 645, and founded the
Yogācāra school with his disciple Kuiji — the same school China calls
Faxiang, Weishi and Ci'en — and the Daci'en Temple, established in 648,
became its ancestral seat.

ความต่างของสองวิธีวัดได้จากบรรทัดเดียวในพระสูตรเล่มเดียวกัน ใน Heart Sutra ฉบับของ Kumārajīva (Taishō T223) บรรทัดนั้นอ่านว่า 非色異空, 非空異色 เป็นการปฏิเสธซ้อน "ไม่ใช่ว่ารูปร่างต่างจากความว่าง ไม่ใช่ว่าความว่างต่างจากรูป" ฉบับของ Xuanzang ที่มาทีหลัง (T251) อ่านว่า 色不異空, 空不異色 ความหมายเดียวกัน วางประโยคต่างกัน พูดตรงว่ารูปไม่ต่างจากความว่าง ไม่อ้อมผ่านการปฏิเสธซ้อน ส่วนบรรทัดแกนที่สลับคู่กัน 色即是空, 空即是色 เหมือนกันทั้งสองฉบับ ไม่ขยับเลย

The difference between the two methods can be measured on a single line of the same sutra. In the Heart Sutra, Kumārajīva's version (Taishō T223) reads 非色異空, 非空異色, a doubled negation: "it is not that form differs from emptiness, it is not that emptiness differs from form." Xuanzang's later version (T251) reads 色不異空, 空不異色 — the same meaning, differently built, saying directly that form is not different from emptiness instead of going around through the double negative. The chiasmic core line, 色即是空, 空即是色, is identical in both versions and does not move at all.

พ้นจากบรรทัดนั้น สิ่งที่แยกสองคนออกจากกันคือความคงเส้นคงวาของศัพท์ Xuanzang ตั้งคำจีนประจำตัวให้ศัพท์เทคนิคสันสกฤตแล้วตรึงไว้ ส่วน Kumārajīva ใช้สำนวนที่ลื่นกว่าและเดินตามความหมายมากกว่า คำที่แหล่งใช้คือ "โดยทั่วไปถูกอธิบายว่า" Xuanzang ผสมวิธีแปลตามตัวเข้ากับแปลตามความ ไม่ใช่แปลตามตัวล้วน เล่มนี้ไม่ขยับคำนั้นให้แน่นกว่าที่แหล่งเขียนไว้

Beyond that line, what separates the two men is terminological consistency. Xuanzang set a standing Chinese equivalent for each technical Sanskrit term and pinned it there, while Kumārajīva used a more fluid idiom and followed the meaning. The wording the source uses is that Xuanzang is "generally described as" combining literal with free method rather than being purely literal, and this book does not tighten that phrase beyond what the source wrote.

รายการห้าข้อนั้นไม่ใช่คำแนะนำ มันเป็นเกณฑ์คัดแยก ตัดสินได้ที่ละคำว่าคำนี้เข้าข้อไหน หรือไม่เข้าข้อใดเลย ห้าข้อตามที่บันทึกไว้:

The list of five is not advice. It is a sorting rule, decidable one word at a time: this word falls under one of the categories, or it falls under none of them. The five, as recorded:

1. ความลับ — dhāraṇī (陀羅尼) ถ้อยคำในพิธีกรรมและมนตร์สันสกฤต 2. คำเดียวหลายความหมาย — Bhagavant (薄伽梵) แบกหาคความหมายไว้พร้อมกัน อำนาจอธิปไตย ลูกโพลง ความขริ่มขลัง ชื่อเสียง ความเป็นมงคล และความเป็นที่ยกย่อง ไม่มีคำจีนคำเดียวคลุมครบทั้งหก 3. ไม่มีของสิ่งนั้นในจีน — ต้น jambu (閻浮樹) ไม่ขึ้นในแผ่นดินจีน จีนจึงไม่มีชื่อของตัวเองให้มัน 4. ตามของเดิม — คำที่นักแปลรุ่นก่อนถอดเสียงไว้จนติดแล้ว เช่น Anouputi (阿耨菩提) สำหรับ anuttara-samyak-sambodhi. 5. รักษาน้ำหนักของคำ — เก็บ Prajñā (般若) ไว้ ไม่แปลเป็น 智慧 คำจีนที่แปลว่าปัญญาและเบากว่า

1. Secrets — dhāraṇī (陀羅尼), Sanskrit ritual speech and mantras. 2. One word, many meanings — Bhagavant (薄伽梵) carries six meanings at once: sovereignty, ablaze, solemnity, fame, auspiciousness and esteem. No single Chinese word covers all six. 3. Nothing of the kind in China — the jambu tree (閻浮樹) does not grow on Chinese soil, so Chinese has no name of its own for it. 4. Follow what is already there — terms earlier translators had transliterated until the transliteration stuck, such as Anouputi (阿耨菩提) for anuttara-samyak-sambodhi. 5. Preserve the weight of the word — keep Prajñā (般若) rather than translating it as 智慧, the Chinese word for wisdom, which sits lighter.

ห้าข้อนี้พูดเรื่องคำหายอยู่ข้อเดียว ข้อสามเท่านั้นที่เป็นเรื่องของที่จีนไม่มี อีกสี่ข้อพูดเรื่องอื่นทั้งหมด ข้อหนึ่งบอกว่าคำนั้นทำงานด้วยเสียง ไม่ได้ทำงานด้วยความหมาย แปลเมื่อไรเสียงหายเมื่อนั้น ข้อสองบอกว่าภาษาต้นทางปล่อยให้คำเดียวถือหาคความหมายไว้พร้อมกัน ภาษาปลายทางบังคับให้เลือกมาหนึ่ง ข้อสี่บอกว่าคำนั้นมีประวัติในภาษาปลายทางไปแล้ว แปลใหม่เมื่อไรผู้อ่านตามกลับไปหาต้นทางไม่ได้ ข้อห้าบอกว่าระดับของคำเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่คำนั้นพูด ลดระดับลงคือพูดอีกอย่างหนึ่ง

Only one of the five is about a missing word. Category three alone concerns a thing China does not have; the other four are about something else entirely. Category one says the word works by sound and not by sense — translate it and the sound is gone. Category two says the source language lets one word hold six meanings at the same time, and the target language forces the choice of one. Category four says the term already has a history in the target language — render it afresh and the reader can no longer trace it back. Category five says the register of a word is part of what that word says, and lowering the register says something else.

กฎว่าอะไรไม่ต้องแปล แข็งกว่าทฤษฎีการแปลทุกฉบับ ด้วยเหตุผลสองข้อ ข้อแรก มันผิดได้แบบที่มองเห็น ใครก็ตามที่หยิบคำในข้อสองมาแปลเป็นจีนคำเดียวแล้วได้ครบทั้งหาคความหมาย ก็ล้มข้อสองลงได้ทันที ทฤษฎีที่บอกว่าแปลคือการต่อร่องระหว่างต้นทางกับปลายทางไม่มีทางถูกล้มแบบนั้น เพราะไม่มีอะไรยื่นออกมาให้ล้ม ข้อสอง มันสั่งงานได้นักแปลที่หนึ่งค้างอยู่หน้าคำหนึ่งคำ อ่านรายการนี้แล้วรู้ว่าต้องทำอะไรกับคำนั้นในบรรทัดถัดไป

A rule for what not to translate is stronger than any theory of translation, for two reasons. First, it can be wrong in a way anyone can see: take a word in category two, render it in one Chinese word carrying all six meanings, and category two falls on the spot. A theory holding that translation is a negotiation between source and target can never be knocked over that way, because nothing sticks out to knock. Second, it is operational. A translator stuck on a single word reads this list and knows what to do with that word on the next line.

สิ่งที่แฟ้มค้นคว้าของเล่มนี้ไม่มีคือตัวบทที่บันทึกกฎหมายข้อไว้ และวันที่ของตัวบทนั้น แฟ้มให้ประเภททั้งห้าและตัวอย่างประจำข้อไว้ครบ แต่ไม่ได้บอกว่าใครเขียนลงไว้ที่ไหนเมื่อไร ที่ยึดได้คือช่วงชีวิตของ Xuanzang เอง ปี 602 ถึง 664 กฎนี้จึงเป็นของศตวรรษที่เจ็ดเท่าที่หลักฐานในมือรับรอง ไม่ไกลกว่านั้น

What this book's dossier does not have is the text that records the five categories, or that text's date. The dossier gives all five categories and an example for each, but does not say who wrote them down, where, or when. What can be held is Xuanzang's own lifespan, 602 to 664, so the rule belongs to the seventh century as far as the evidence in hand certifies, and no further.

สัญญาของเล่มนี้เดินตามข้อสี่ของ Xuanzang ตรงตัว โดยไม่ได้ตั้งใจให้เหมือน ข้อกำหนดคือศัพท์เทคนิคและวิสามานยนามอยู่ในรูปเดิมทั้งฉบับไทยและฉบับอังกฤษ — evidentiality, parthenos, kwanatanga, BLEU และ 五种不翻 เอง เหตุผลไม่ใช่ความขี้เกียจ และไม่ใช่อคติ คำพวกนี้มีประวัติอยู่แล้วในที่ที่มันมา ผู้อ่านที่เจอ evidentiality ในหน้านี้ พิมพ์คำนั้นลงไปแล้วเดินต่อไปถึงงานต้นทางได้เอง ผู้อ่านที่ได้คำไทยบัญญัติใหม่มาแทน เดินต่อไม่ได้ เขาถือคำที่ไม่มีใครนอกหน้านี่ใช้

This book's contract follows Xuanzang's fourth category exactly, without having set out to. The requirement is that technical terms and proper names stay in their original form in both the Thai and the English — evidentiality, parthenos, kwanatanga, BLEU, and 五种不翻 itself. The reason is not laziness, and it is not taste. These terms already have a history where they came from. A reader who meets evidentiality on this page can type it out and walk from here to the source work; a reader handed a freshly coined Thai word instead cannot walk anywhere, holding a word nobody outside this page uses.

ศตวรรษที่เจ็ดตอบคำถามของเล่มนี้ไปแล้วหนึ่งข้อ คำตอบไม่ใช่ว่าแปลได้หมด และไม่ใช่ว่าแปลไม่ได้เลย มันคือการนั่งลงเขียนออกมาว่าอะไรบ้างข้ามไม่ได้ แล้วยกของพวกนั้นออกมาวางไว้ต่างหากในรูปเดิมของมัน คนที่ทำแบบนั้นรับความสูญเสียก้อนหนึ่งไว้ตรงหน้า เพื่อกันไม่ให้มันลามไปทั้งเล่ม

The seventh century answered one of this book's questions already. The answer was not that everything translates, and not that nothing does. It was to sit down and write out what cannot cross, then lift those things out and set them aside in their original form. Whoever does that takes one measured loss in front of him in order to keep it from spreading through the whole book.

สิ่งที่ข้ามไม่ได้: เสียงของ dhāraṇī และหกความหมายที่ Bhagavant ถือไว้พร้อมกัน สันสกฤตปล่อยให้พยางค์ทำงานด้วยเสียงโดยไม่ต้องแปลว่าอะไร และปล่อยให้คำเดียวถือหลายความหมายพร้อมกันได้ ภาษาจีนบังคับให้ผู้แปลเลือกความหมายมาหนึ่ง และบังคับให้เขียนออกมาเป็นตัวอักษรที่แปลว่าอะไรสักอย่างเสมอ

What could not cross: The sound of a dhāraṇī, and the six meanings Bhagavant holds at once. Sanskrit lets a syllable work as sound without having to mean anything, and lets one word hold several meanings simultaneously. Chinese obliges the translator to pick one meaning, and obliges him to write it out in characters that always mean something.

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีใครแปล Bhagavant เป็นคำจีนคำเดียวที่ผู้อ่านจีนรับได้ ครบทั้งหกความหมายโดยไม่ต้องมีเชิงอรรถ ข้อสองก็ล้ม และถ้ามีคนชี้ตัวบทที่บันทึก 五種不翻 ไว้ แล้วตัวบทนั้นลงวันที่นอกช่วงชีวิตของ Xuanzang การผูกกฎนี้ไว้กับศตวรรษที่เจ็ดในบทนี้ก็ล้มไปด้วย

Overtaken if: Someone renders Bhagavant in a single Chinese word that a Chinese reader takes in all six meanings without a footnote — category two falls. And if someone points to the text that records 五種不翻 and that text is dated outside Xuanzang's lifetime, this entry's attachment of the rule to the seventh century falls with it.

แหล่ง: - Wikipedia, "Chinese translation theory" — https://en.wikipedia.org/wiki/Chinese_translation_theory - Wikipedia, "Kumārajīva" — <https://en.wikipedia.org/wiki/Kum%C4%81raj%C4%ABva> - Wikipedia, "Lotus Sutra" — https://en.wikipedia.org/wiki/Lotus_Sutra - Xue, "Study on Xuanzang's Translation of Heart Sutra" — <https://www.semanticscholar.org/paper/Study-on-Xuanzang's-Translation-of-Heart-Sutra-%E2%80%94of-Xue/04b07be9bdd8bcfe889969b5dae027ba8404c9b5>

Sources: - Wikipedia, "Chinese translation theory" — https://en.wikipedia.org/wiki/Chinese_translation_theory - Wikipedia, "Kumārajīva" — <https://en.wikipedia.org/wiki/Kum%C4%81raj%C4%ABva> - Wikipedia, "Lotus Sutra" — https://en.wikipedia.org/wiki/Lotus_Sutra - Xue, "Study on Xuanzang's Translation of Heart Sutra" — <https://www.semanticscholar.org/paper/Study-on-Xuanzang's-Translation-of-Heart-Sutra-%E2%80%94of-Xue/04b07be9bdd8bcfe889969b5dae027ba8404c9b5>

หิมะที่ไม่เคยมี

The Snow That Never Was

ปี 1986 Laura Martin ไล่ตามตัวเลขที่ทุกคนอ้าง — ภาษา Eskimo มีคำเรียกหิมะกี่คำ — ย้อนกลับไปจนถึงต้นทาง แล้วพบว่าต้นทางเอ่ยไว้สี่ราก ไม่ใช่ห้าสิบ ไม่ใช่สองร้อย และต้นทางไม่ได้อ้างอะไรเกี่ยวกับความคิดของผู้พูดสักคำเดียว

In 1986 Laura Martin traced the number everyone was citing — how many words for snow does Eskimo have — back to its origin, and found that the origin had mentioned four roots. Not fifty. Not two hundred. And the origin made no claim whatever about how its speakers thought.

ต้นทางคือ Franz Boas ปี 1911 ในบทนำของ The Handbook of North American Indians เขาเอ่ยถึงรากคำสี่ราก คือ aput หิมะที่อยู่บนพื้น qana หิมะที่กำลังตก piqsirpoq หิมะที่ลมพัดฟุ้ง และ qimuqsuq กองหิมะที่ลมพัดมารวมกัน ประเด็นของเขาเป็นเรื่องเทคนิคล้วนๆ ภาษาหนึ่งสร้างความหมายเหล่านี้จากรากคนละราก อีกภาษาสร้างจากรากเดียวแล้วเติมส่วนขยายเข้าไป เขาไม่ได้เขียนว่าคนที่พูดภาษานั้นมองหิมะต่างจากคนอื่น

The origin is Franz Boas, 1911, in the introduction to The Handbook of North American Indians. He mentioned four roots: aput, snow on the ground; qana, falling snow; piqsirpoq, drifting snow; and qimuqsuq, a snow drift. His point was purely technical. One language builds these meanings from separate roots; another builds them from a single root with modifiers attached. He did not write that the people who spoke that language saw snow differently from anyone else.

Whorf ขยายตัวเลขนั้นในปี 1940 บทความ "Science and Linguistics" ใน Technology Review เลื่อนจำนวนขึ้นเป็นอย่างน้อยเจ็ดคำโดยนัย ไม่มีเชิงอรรถ ไม่มีที่มา และยืนยันเพิ่มอีกข้อว่าภาษาอังกฤษมีคำเดียวคือ snow ครอบคลุมความต่างทั้งหมดนั้น Pullum ระบุในภายหลังว่าข้อยืนยันหลังนี้ผิด ฉบับที่คนรุ่นต่อมาอ้างอิงกันอยู่ในหนังสือรวมงานที่ Carroll เป็นบรรณาธิการ ปี 1956 หน้า 216

Whorf enlarged the number in 1940. The essay "Science and Linguistics," in Technology Review, raised the implied count to at least seven, with no footnote and no source, and asserted in addition that English covers all those distinctions with one word, snow. Pullum later established that the second assertion is false. The version later generations have cited sits in the collected volume Carroll edited in 1956, page 216.

สิ่งที่ Martin บันทึกไว้ไม่ใช่คนโกหก มันคือตัวเลขที่บวมขึ้นทีละทอด Roger Brown ปี 1958 เขียนว่าสามคำ อ่านตัวเลขของ Whorf เองพลาด Carol Eastman ปี 1975 เขียนว่า "many words" ห่างจากข้อความที่เธอยกมาเองและระบุว่าสามคำ อยู่หกบรรทัด ทุกทอดอ้างทอดก่อนหน้า ไม่มีทอดไหนกลับไปนับใหม่

What Martin documented was not a liar. It was a number swelling one relay at a time. Roger Brown in 1958 wrote three, misreading Whorf's own figure. Carol Eastman in 1975 wrote "many words" six lines from a passage she herself quoted that said three. Every relay cited the relay before it. No relay went back and counted.

Geoffrey Pullum เก็บตัวอย่างที่หลุดออกไปอยู่ในโลกจริงไว้ในบทความปี 1989 ชื่อ "The Great Eskimo Vocabulary Hoax" ตีพิมพ์ใน Natural Language & Linguistic Theory:

Geoffrey Pullum collected the specimens that had escaped into the wild in a 1989 paper, "The Great Eskimo Vocabulary Hoax," published in Natural Language & Linguistic Theory:

- แก้วคำ — สารานุกรมเกร็ดความรู้ ปี 1984 - ราวสีโหล — New York Times วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 1988 - ห้าสิบคำ — บทละคร The Fifth of July ของ Lanford Wilson ปี 1978 - หนึ่งร้อยคำ — บทบรรณาธิการ New York Times วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 1984 - สองร้อยคำ — รายการพยากรณ์อากาศทางโทรทัศน์ที่ Cleveland

- Nine — a trivia encyclopedia, 1984 - About four dozen — New York Times, 9 February 1988 - Fifty — Lanford Wilson's play The Fifth of July, 1978 - One hundred — New York Times editorial, 9 February 1984 - Two hundred — a television weather forecast in Cleveland

ตัวเลขสองตัวจากหนังสือพิมพ์ฉบับเดียวกันไม่ลงรอยกัน และเล่มนี้พิมพ์ทั้งสอง หนึ่งร้อยคำในปี 1984 กับราวสีโหลในปี 1988 ห่างกันสี่ปี ตรงกันทั้งชื่อฉบับและวันของปฏิทินระหว่างสองวันนั้นไม่มีใครลงไปนับใหม่ ตัวเลขที่ไม่เคยถูกวัด เคลื่อนไปทางไหนก็ได้

The two figures from the same newspaper do not agree, and this book prints both. One hundred in 1984 and about four dozen in 1988, four years apart, matching in masthead and in calendar date. Between those two days nobody went and counted. A number that was never measured can move in any direction.

คำที่ใกล้เคียงที่สุดในเรื่องนี้ Pullum ยกมาจากพจนานุกรมของ C. W. Schultz-Lorentzen ปี 1927 ชื่อ Dictionary of the West Greenlandic Eskimo Language ในนั้นมีรากที่เกี่ยวกับหิมะโดยตรงสองราก คือ qanik หิมะในอากาศหรือเกล็ดหิมะ และ aput หิมะบนพื้น สอง ไม่ใช่เจ็ด ไม่ใช่สองร้อย

The closest thing to a measurement in this affair is one Pullum took from C. W. Schultz-Lorentzen's 1927 Dictionary of the West Greenlandic Eskimo Language. It holds two roots bearing directly on snow: qanik, snow in the air or a snowflake, and aput, snow on the ground. Two. Not seven, not two hundred.

ความผิดพลาดที่หนักกว่าตัวเลขคือไม่มีการทดลองอยู่ได้ข้ออ้างนี้เลยสักครั้ง ไม่มีใครวัดว่าผู้พูดภาษาไหนแยกหิมะได้ละเอียดกว่ากัน ไม่มีใครตั้งเกณฑ์ว่าอะไรนับเป็นหนึ่งคำ สิ่งข้ออ้างนี้มีคือสายอ้างอิงที่ยาวขึ้นทุกครั้งที่ถูกเล่าซ้ำ ทั้ง Martin และ Pullum เสนอมันในฐานะกรณีศึกษาเรื่องมาตรฐานหลักฐานของวงวิชาการเอง ไม่ใช่ในฐานะข้อหักล้างความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับความคิด

The fault heavier than the number is that no experiment was ever underneath this claim, not once. Nobody measured whether speakers of one language distinguish snow more finely than speakers of another. Nobody set a criterion for what counts as one word. What the claim had was a citation chain that lengthened every time it was retold. Both Martin and Pullum offer it as a case study in the field's own standards of evidence, not as a refutation of any relation between language and thought.

ข้อความที่คนอ้างถึง Sapir บ่อยที่สุดไม่ใช่จุดยืนของ Sapir ในบทความปี 1929 ชื่อ "The Status of Linguistics as a Science" ตีพิมพ์ใน Language เล่ม 5 หน้า 207-214 เขาเขียนไว้ที่หน้า 209 ว่าโลกจริง "is to a large extent unconsciously built up on the language habits of the group" แต่ในงานส่วนอื่น เขาโต้แย้งข้อเสนอที่ว่าภาษากำหนดความคิด ตรงๆ และซ้ำหลายครั้ง คู่ตรงข้ามอ่อนกับแข็งที่ติดมากับชื่อเขา ไม่ใช่คำของเขาและไม่ใช่คำของ Whorf คนรุ่นหลังใส่กรอบนั้นกลับเข้าไปเอง

The line most often attributed to Sapir is not Sapir's position. In the 1929 paper "The Status of Linguistics as a Science," published in Language volume 5, pages 207-214, he wrote at page 209 that the real world "is to a large extent unconsciously built up on the language habits of the group." Elsewhere in his work he argued against the proposition that language determines thought, explicitly and more than once. The weak-versus-strong pairing that travels with his name is not his phrase and not Whorf's. A later generation fitted that frame back onto them.

ภาษาของ Whorf แข็งกว่าจริง ในบทความปี 1940 ฉบับที่ Carroll รวมพิมพ์ปี 1956 หน้า 213 เขาเขียนว่าโลกมาถึงเราในสภาพ "kaleidoscopic flux" ที่ความคิดต้องจัดระเบียบ "and this means largely by the linguistic systems in our minds" Whorf ไม่ได้เรียนภาษาศาสตร์มาเป็นวิชาชีพ เขาเป็นวิศวกรป้องกันอัคคีภัยที่ Hartford Fire Insurance Company และเรียนภาษาศาสตร์เป็นงานอดิเรกกับ Sapir ที่ Yale ประวัตินี้ไม่ตัดสินอะไรด้วยตัวมันเอง สิ่งที่ตัดสินคือฐานหลักฐานของข้ออ้างเรือธงของเขา

Whorf's own language is genuinely stronger. In the 1940 essay, in the version Carroll collected in 1956, page 213, he wrote that the world reaches us in a "kaleidoscopic flux" that thought must organise, "and this means largely by the linguistic systems in our minds." Whorf was not a trained professional linguist. He was a fire-prevention engineer at the Hartford Fire Insurance Company who studied linguistics as an avocation under Sapir at Yale. That biography settles nothing on its own. What settles it is the evidence base of his flagship claim.

ข้ออ้างเรือธงนั้นคือไวยากรณ์ Hopi ไม่มีการอ้างถึงเวลาแบบที่ภาษาอังกฤษอ้าง ผู้พูด Hopi จึงไม่มีมโนทัศน์เรื่องเวลาแบบเดียวกัน ฐานหลักฐานของมันบาง แหล่งระบุว่ามียางานว่ามาจากการสัมภาษณ์ผู้พูด Hopi คนเดียว ชื่อ Ernest Naquayouma ที่นิวยอร์ก ไม่ใช่ในถิ่นที่ใช้ภาษานั้น แหล่งใช้คำว่ามียางานว่า ไม่ใช่คำยืนยัน และเล่มนี้คงค้านันไว้

The flagship claim was that Hopi grammar makes no reference to time in the way English does, and that Hopi speakers therefore hold no comparable concept of time. Its evidence base is thin. The source states that it reportedly rests on interviews with a single Hopi speaker, Ernest Naquayouma, in New York, not in the territory where the language is spoken. The source says reportedly, not confirmed, and this book keeps the word.

ปี 1983 Ekkehart Malotki ตีพิมพ์ Hopi Time: A Linguistic Analysis of the Temporal Concepts in the Hopi Language กับสำนักพิมพ์ Mouton หนาราวหกร้อย หน้า เอกสารชิ้นนี้นับว่า Hopi มีกาล มีคำเรียกหน่วยเวลาอย่างวัน สัปดาห์ และเดือน และมีอุปลักษณ์เชิงพื้นที่สำหรับเวลา Malotki ประกาศเป้าหมายของตัวเองว่าเขียนขึ้นเพื่อหักล้าง Whorf เจตยานั้นเป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้เขียน ไม่ใช่ข้อโต้แย้งต่อตัว เอกสาร สิ่งที่ทำงานคือคำอธิบายไวยากรณ์ และภาษาศาสตร์รุ่นหลังถือว่ามันทำสำเร็จ

In 1983 Ekkehart Malotki published Hopi Time: A Linguistic Analysis of the Temporal Concepts in the Hopi Language with Mouton, running to some six hundred pages. The book documents that Hopi has tense, has words for units of time such as days, weeks and months, and has spatial metaphors for time. Malotki stated his own aim: he wrote it to refute Whorf. That intent is a fact about the author, not an argument against the document itself. What does the work is the grammatical description, and the linguistics that followed treats it as having succeeded.

กรณีนี้ไม่ใช่การทำซ้ำแล้วผลไม่ออก มันคือคำอธิบายภาษาที่ผิติดตั้งแต่ขั้นข้อเท็จจริง ข้ออ้างเชิงประจักษ์ที่เป็นเสาต้นหนึ่งของทฤษฎีล้มลง เพราะมีคนไปเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อตรวจมันโดยเฉพาะ Terry Regier กับ Yang Xu เขียนไว้ในบทปริทัศน์ปี 2017 ใน WIREs Cognitive Science ว่าสมมติฐานนี้อยู่ในตำแหน่งที่ "troubled and contested" และมี "inconsistent record of replication" ทั้งคู่เขียนจากภายในสายวิจัยที่สนับสนุน เรื่องนี้เอง

This is not a replication coming back empty. It is a description of a language wrong at the level of fact. An empirical claim that was a load-bearing pillar of the theory fell because someone went into the field specifically to check it. Terry Regier and Yang Xu, in a 2017 review in WIREs Cognitive Science, wrote that the hypothesis occupies a "troubled and contested" position and carries an "inconsistent record of replication." Both write from inside the research tradition that supports it.

ขอบเขตของคำตัดสินนี้ต้องพูดให้ตรง เรื่องหิมะไม่ได้หักล้างว่าภาษามีผลต่อความคิด มันหักล้างหลักฐานชิ้นที่ถูกเล่าซ้ำมากที่สุดที่เคยถูกใช้พิสูจน์เรื่องนั้น สองอย่างนี้ไม่ใช่อย่างเดียวกัน ผลที่รอดจากการตรวจสอบมีอยู่จริง และอยู่ในบทถัดไปของเล่มนี้ แต่มันเล็ก ขึ้นกับงานที่ผู้ถูกทดสอบต้องทำ และวัดได้เฉพาะภายใต้เงื่อนไขที่แคบ ส่วนหิมะไม่มีอะไรอยู่ใต้มันเลย

The bounds of this verdict have to be stated plainly. The snow story does not refute the claim that language affects thought. It refutes the most-repeated piece of evidence ever used to prove that claim. The two are not the same thing. Effects that survive scrutiny do exist, and they appear in the next chapter of this book, but they are small, they depend on the task the subject is given, and they are measurable only under narrow conditions. Under the snow there is nothing at all.

กฎที่บทนี้วางไว้ให้ทั้งเล่มมีข้อเดียว ข้ออ้างที่เข้าข้างข้อเสนอของเล่มนี้ต้องถูกตรวจหนักกว่าข้ออ้างที่ขัดมัน ไม่ใช่เบากว่า เรื่องหิมะคือบทเปิดที่ดีที่สุดที่เล่มนี้จะหาได้ สั้น จำง่าย เข้าทางข้อเสนอทุกประการ มันไม่มีเนื้อหาเชิงหลักฐานอยู่เลย และเล่มนี้พิมพ์ข้อนี้แทน

The rule this chapter lays down for the whole book has one clause. A claim that flatters this book's thesis gets checked harder than a claim that cuts against it, not more softly. The snow story is the best opening this book could have had — short, memorable, favourable to the thesis in every particular. It has no evidentiary content whatever, and the book prints that instead.

สิ่งที่ข้ามไม่ได้: สิ่งที่ข้ามไม่ได้ในบทนี้ไม่ใช่คำระหว่างสองภาษา แต่เป็นเงื่อนไขที่ทำให้ตัวเลขตรวจสอบได้ Boas แยกรากคำออกจากรูปที่สร้างขึ้นจากราก การแยกนั้นคือทั้งหมดที่ทำให้ "สี่" ของเขามีความหมาย และมันคือสิ่งแรกที่หายไปเมื่อข้ออ้างถูกเล่าต่อเป็นภาษาอังกฤษอย่างที่คนทั่วไปเขียน เมื่อกฎการนับไม่ติดไปด้วย ตัวเลขจะเป็นเท่าไรก็ได้

What could not cross: What failed to cross in this chapter is not a word between two languages but the condition that made a number checkable. Boas distinguished a root from the forms built on it. That distinction is the whole of what gave his "four" any meaning, and it was the first thing to go when the claim was retold in the English ordinary writers write. Once the counting rule stops travelling with the number, the number can be anything.

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีเอกสารตีพิมพ์ก่อนปี 1940 ที่ระบุจำนวนคำเรียกหิมะในภาษา Eskimo ภาษาใดภาษาหนึ่งไว้สูงกว่าสี่ พร้อมบอกกฎการนับว่านับรากหรือนับรูปที่สร้างจากราก และเมื่อใช้กฎเดียวกันนั้นกับภาษาอังกฤษแล้วยังต่างกันจริง หรือมีงานภาคสนามที่แสดงว่ากาลและคำเรียกหน่วยเวลาที่ Malotki 1983 บันทึกไว้ไม่ตรงกับ Hopi ที่พูดกันจริง

Overtaken if: A document published before 1940 gives a snow-word count above four for some named Eskimo language, states its counting rule — roots, or forms built on roots — and the same rule applied to English still leaves a real gap. Or field work shows that the tense and the time-unit vocabulary Malotki recorded in 1983 do not match the Hopi people actually speak.

แหล่ง: Laura Martin, "'Eskimo Words for Snow': A Case Study in the Genesis and Decay of an Anthropological Example," *American Anthropologist* 88(2):418–423, 1986 — <https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1525/aa.1986.88.2.02a00080> · Geoffrey Pullum, "The Great Eskimo Vocabulary Hoax," *Natural Language & Linguistic Theory* 7:275–281, 1989 — <https://pullum.ppls.ed.ac.uk/EskimoHoax.pdf> · Terry Regier & Yang Xu, *WIREs Cognitive Science* 8:e1440, 2017 — <https://terry-regier.github.io/lclab/papers/whorf-wires-preprint-v2.pdf> · Stanford Encyclopedia of Philosophy, "Whorfianism" — <https://plato.stanford.edu/entries/linguistics/whorfianism.html> · Ekkehart Malotki, *Hopi Time: A Linguistic Analysis of the Temporal Concepts in the Hopi Language*, Mouton, 1983 — <https://archive.org/details/hopitimelinguist0000malo> · "Hopi time controversy," Wikipedia, แหล่งวิทยุ — https://en.wikipedia.org/wiki/Hopi_time_controversy · "Ekkehart Malotki," Wikipedia, ข้อมูลภูมิหลัง — https://en.wikipedia.org/wiki/Ekkehart_Malotki · Boas 1911, Whorf 1940 และฉบับ 1956, Brown 1958, Eastman 1975 และ Schultz-Lorentzen 1927 อ้างผ่าน Martin 1986 กับ Pullum 1989 ส่วน Sapir 1929 หน้า 209 และ Whorf 1956 หน้า 213 อ้างผ่าน Regier & Xu 2017 เล่นนี้ไม่ได้อ่านเอกสารต้นทางเหล่านั้นโดยตรง

Sources: Laura Martin, "'Eskimo Words for Snow': A Case Study in the Genesis and Decay of an Anthropological Example," *American Anthropologist* 88(2):418–423, 1986 — <https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1525/aa.1986.88.2.02a00080> · Geoffrey Pullum, "The Great Eskimo Vocabulary Hoax," *Natural Language & Linguistic Theory* 7:275–281, 1989 — <https://pullum.ppls.ed.ac.uk/EskimoHoax.pdf> · Terry Regier & Yang Xu, *WIREs Cognitive Science* 8:e1440, 2017 — <https://terry-regier.github.io/lclab/papers/whorf-wires-preprint-v2.pdf> · Stanford Encyclopedia of Philosophy, "Whorfianism" — <https://plato.stanford.edu/entries/linguistics/whorfianism.html> · Ekkehart Malotki, *Hopi Time: A Linguistic Analysis of the Temporal Concepts in the Hopi Language*, Mouton, 1983 — <https://archive.org/details/hopitimelinguist0000malo> · "Hopi time controversy,"

Wikipedia, secondary source — https://en.wikipedia.org/wiki/Hopi_time_controversy · "Ekkehart Malotki," Wikipedia, background — https://en.wikipedia.org/wiki/Ekkehart_Malotki · Boas 1911, Whorf 1940 and the 1956 edition, Brown 1958, Eastman 1975 and Schultz-Lorentzen 1927 are cited through Martin 1986 and Pullum 1989; Sapir 1929 page 209 and Whorf 1956 page 213 are cited through Regier & Xu 2017. This book did not read those primary documents directly.

สีน้ำเงินสองสีของรัสเซีย

The Two Blues of Russian

ปี 2007 ที่ MIT คนพูดรัสเซียยี่สิบเอ็ดคนตัดสินคู่สีน้ำเงินที่क्रमเส้นแบ่งระหว่าง goluboy กับ siniy ได้เร็วกว่าคู่ที่อยู่ข้างเดียวกันของเส้นนั้น 1,164 มิลลิวินาทีต่อ 1,288 มิลลิวินาที

In 2007, at MIT, twenty-one Russian speakers judged pairs of blue that straddled the line between goluboy and siniy faster than pairs sitting on the same side of it: 1,164 milliseconds against 1,288.

ต่างกัน 124 มิลลิวินาที นั่นคือขนาดจริงของผลที่เล่นนี้ยอมรับ เล็กกว่าที่ถูกอ้างกันมาก บทนี้จึงพิมพ์งานที่ทำซ้ำได้กับงานที่ทำซ้ำไม่ได้ไว้ด้วยกัน เพราะแยกกันพิมพ์เมื่อไร ผู้อ่านจะได้ตัวเลขโดยไม่ได้ขอบเขตของมัน

A difference of 124 milliseconds. That is the true size of the effect this book will accept, and it is far smaller than what has been claimed of it. So this chapter prints what replicated and what did not on the same pages. Print them apart and the reader gets the number without its boundary.

ปี 1969 คำถามเรื่องสีถูกตอบไปแล้วครั้งหนึ่ง และตอบไปทางตรงข้าม Brent Berlin กับ Paul Kay ตีพิมพ์ Basic Color Terms: Their Universality and Evolution สํารวจ 98 ภาษา แล้วเสนอว่าคำสีพื้นฐานของทุกภาษาถูกหยิบมาจากชุดสากลสิบเอ็ดหมวด และเข้าคลังคำตามลำดับที่ทำนายได้กว้าง ๆ ข้อเสนอนี้ยังตรงไปที่การอ่าน Whorf แบบแรงที่สุด คือความเชื่อว่าแต่ละภาษาซอยสเปกตรัมตามใจตัวเอง

In 1969 the colour question had already been answered once, and answered the other way. Brent Berlin and Paul Kay published *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*, surveyed 98 languages, and proposed that every language draws its basic colour terms from a universal set of eleven categories, admitting them to the lexicon in a broadly predictable order. The proposal was aimed straight at the strongest reading of Whorf: the belief that each language carves the spectrum as it pleases.

สิ่งที่รอดมาถึงวันนี้ไม่ใช่ลำดับสิบเอ็ดขั้นแบบเป๊ะ World Color Survey ที่ตามมา — 110 ภาษา และเป็นชุดข้อมูลที่ทั้ง Winawer et al. 2007 และ Kay & Regier 2007 ใช้อ้างอิง — ดันลำดับตายตัวให้กลายเป็นแนวโน้มเชิงสถิติ ข้อสรุปที่เหลืออ่อนลง แต่ยังมีของ มีแรงบางอย่างบีบให้ภาษาที่ไม่เกี่ยวข้องกันเลยตั้งชื่อสีไปในทางเดียวกัน

What has survived to today is not the eleven-stage sequence exactly. The World Color Survey that followed — 110 languages, and the dataset cited by both Winawer et al. 2007 and Kay & Regier 2007 — pushed the fixed order into a statistical tendency. The surviving conclusion is weaker, but it is not empty: some force presses wholly unrelated languages to name colours in the same direction.

และสองฝั่งนี้ไม่ได้ขัดกันจริง Kay & Regier ยืนยันพร้อมกันสองอย่างในการวิเคราะห์ซ้ำปี 2007 ของตัวเอง — เส้นแบ่งสีไม่ได้ตั้งตามอำเภอใจ และเส้นแบ่งสีสัมพันธ์กับความต่างเชิงการรับรู้ระหว่างผู้พูดต่างภาษา นักวิจัยหลักในสนามนี้เรียกรอบ "สากลนิยมปะทะสัมพัทธนิยม" ว่าเป็นการแบ่งขั้วเทียม

And the two sides do not really contradict each other. In their own 2007 reanalysis, Kay and Regier hold two things at once — colour boundaries are not set arbitrarily, and colour boundaries correlate with perceptual differences between speakers of different languages. The field's principal researchers call the "universalist versus relativist" frame a false dichotomy.

รัสเซียไม่มีคำกลางสำหรับน้ำเงิน ผู้พูดต้องเลือกระหว่าง goluboy สำหรับน้ำเงินอ่อน กับ siniy สำหรับน้ำเงินเข้ม เลือกทุกครั้ง ไม่ใช่เฉพาะตอนอยากพูดให้ละเอียด อังกฤษไม่มีข้อบังคับนี้ Winawer, Witthoft, Frank, Wu, Wade & Boroditsky เอาความต่างนี้เข้าห้องทดลอง แล้วตีพิมพ์ใน PNAS 104(19):7780–7785 ปี 2007

Russian has no neutral word for blue. A speaker must choose between goluboy for light blue and siniy for dark blue, every time, not only when precision is wanted. English carries no such obligation. Winawer, Witthoft, Frank, Wu, Wade and Boroditsky took that difference into the laboratory and published it in PNAS 104(19):7780–7785 in 2007.

ผู้เข้าร่วมคือเจ้าของภาษารัสเซีย 26 คนกับเจ้าของภาษาอังกฤษ 24 คน คัดจากบอสตัน ทดสอบที่ MIT ตัดออกเมื่อพลาดเกิน 25% ของ trial เหลือฝั่งละ 21 คน (อังกฤษออก 3 รัสเซียออก 5) งานคือคู่สีเหลี่ยมสี ตอบให้เร็วที่สุดว่าสองชิ้นที่ให้เลือก ขึ้นไหนตรงกับสี เป้าหมาย ทำสามแบบ — ไม่มีอะไรบกวน มีตัวเลขให้ท่องค้างไว้ในใจ และมีตารางเชิงพื้นที่ให้จำ

The participants were 26 native Russian speakers and 24 native English speakers, recruited in Boston and tested at MIT; after exclusion for missing more than 25% of trials, 21 remained on each side (3 English, 5 Russian excluded). The task was to look at colour squares and say, as fast as possible, which of the two options matched the target. It ran in three forms — no interference, a digit string held in mind, and a spatial grid to remember.

ผลออกมาแคบกว่าที่เล่าต่อกันมาก คนรัสเซียเร็วขึ้นเมื่อคู่สีคร่อมเส้น goluboy/siniy จริง แต่เฉพาะคู่สีที่ใกล้เคียงจนแยกยาก และเฉพาะตอนที่ไม่มีตัวเลขให้ท่อง ปฏิสัมพันธ์ category $\times$ interference อยู่ที่ $F(2,40) = 5.3$, $p = 0.009$ คนอังกฤษไม่มีข้อได้เปรียบเชิงหมวดหมู่ในเงื่อนไขไหนเลย $F(1,20) = 0.150$, $p = 0.703$

The result is much narrower than the retelling. Russian speakers were indeed faster when a pair straddled the goluboy/siniy line, but only for pairs close enough to be hard to tell apart, and only when there was no digit string to hold. The category $\times$ interference interaction came out at $F(2,40) = 5.3$, $p = 0.009$. English speakers showed no category advantage under any condition: $F(1,20) = 0.150$, $p = 0.703$.

ตัวเลขที่ชี้ชัดที่สุดคือการท่องเลขกินข้อได้เปรียบนั้นไปเท่าไร ฝั่งรัสเซีย 173 มิลลิวินาที ฝั่งอังกฤษ 14 มิลลิวินาที [$t(40) = 2.142$, $p = 0.038$] และในการเทียบคู่ขนานอีกชุด 189 ต่อ 15 มิลลิวินาที [$t(40) = 2.17$, $p = 0.036$] โดยเฉพาะในกลุ่มรัสเซียเอง ข้อได้เปรียบสำหรับคู่สีใกล้เคียงมีนัยสำคัญตอนไม่มีอะไรบกวน (1,164 ต่อ 1,288 มิลลิวินาที; $t(20) = 2.59$, $p = 0.0176$) และตอนมีตัวรบกวนเชิงพื้นที่ (1,162 ต่อ 1,270 มิลลิวินาที; $t(20) = 2.18$, $p = 0.041$) ตอนมีตัวเลขให้ท่อง ไม่มีนัยสำคัญ

The sharpest number is how much of that advantage the digit string ate. On the Russian side, 173 milliseconds; on the English side, 14 [$t(40) = 2.142$, $p = 0.038$]; and in a parallel comparison, 189 against 15 milliseconds [$t(40) = 2.17$, $p = 0.036$]. Within the Russian group alone, the advantage on near colours was significant with no interference (1,164 against 1,288 milliseconds; $t(20) = 2.59$, $p = 0.0176$) and under spatial interference (1,162 against 1,270 milliseconds; $t(20) = 2.18$, $p = 0.041$). With a digit string to hold, it was not significant.

ผู้เขียนเองสรุปไว้แคบกว่าที่ผู้อ่านเล่าต่อกัน ผลนี้เล็ก ขึ้นกับงานที่ทำ — เฉพาะการแยกที่ยาก เฉพาะเงื่อนไขที่เร่งเวลาและไม่ให้คิดออกมาเป็นคำ — และเกิดสดตอนนั้น ภาษาถูกเรียกใช้ระหว่างตัดสินใจ และปิดสวิตช์ได้ด้วยการกั้นช่องทางคำพูดไว้ ไม่ใช่ระบบการมองเห็นที่ถูกจูนใหม่ถาวร

The authors themselves concluded something narrower than their readers passed on. The effect is small, it depends on the task — only hard discriminations, only under speeded conditions that block thinking in words — and it is generated on the spot. Language is recruited during the judgment and can be switched off by occupying the verbal channel. This is not a visual system permanently retuned.

งานที่หนุ่กันมื่ออยู่ แต่ไม่ได้ยืนห่างกันเท่าที่ควร Winawer et al. อ้งงานสามชั้นที่ใช้ triad paradigm แบบเดียวกัน — Witthoft et al. 2003 (conference proceedings), Drivonikou et al. 2007 (PNAS 104:1097–1102) และ Gilbert, Regier, Kay & Ivry 2006 (PNAS 103:489–494) ที่ข้อบความบอกไว้เองว่าผลปรากฏใน right visual field ไม่ปรากฏใน left ห้องปฏิบัติการสองสาย คือ Kay/Regier/Ivry กับ Boroditsky/Winawer คาบเกี่ยวกันอยู่ การยืนยันจึงมีจริง แต่ไม่ใช่การยืนยันจากคนนอก

Supporting work exists, but it does not stand as far off as it should. Winawer et al. cite three studies using the same triad paradigm — Witthoft et al. 2003 (conference proceedings), Drivonikou et al. 2007 (PNAS 104:1097–1102), and Gilbert, Regier, Kay and Ivry 2006 (PNAS 103:489–494), whose own title reports the effect in the right visual field and not the left. The two laboratory lines, Kay/Regier/Ivry and Boroditsky/Winawer, overlap. The corroboration is real, but it is not corroboration from outside.

ถึงตรงนี้ต้องพิมพ์อีกครั้งหนึ่ง งานสายเดียวกันนี้อีกหลายชั้นทำซ้ำไม่ได้ และชั้นที่ทำซ้ำไม่ได้ คือชั้นที่ถูกเล่าซ้ำมากที่สุด

Here the other half has to be printed. Several other studies in this same line did not replicate — and the ones that did not replicate are the ones retold most often.

เพศทางไวยากรณ์ไม่ได้เปลี่ยนวิธีที่คนบรรยายวัตถุ นั่นคือคำตัดสินหลังการทำซ้ำสองครั้ง ข้ออ้างเดิมมาจาก Boroditsky, Schmidt & Phillips 2003 "Sex, Syntax, and Semantics" ในเล่ม *Language in Mind* ของ Gentner & Goldin-Meadow (MIT Press) ในเยอรมัน กุญแจเป็นเพศชาย คนเยอรมันบรรยายกุญแจเป็นภาษาอังกฤษว่า hard, heavy, jagged ในสเปน คำเดียวกันเป็นเพศหญิง คนสเปนบรรยายว่า beautiful, elegant, tiny งานคู่กันคือ Phillips & Boroditsky 2003 เรื่องการตัดสินความคล้ายระหว่างภาพคนกับภาพวัตถุที่มีเพศ ตอนถูกทำซ้ำ ทั้งสองชิ้นยังไม่เคยผ่าน peer review ในวารสาร ชิ้นหนึ่งอยู่ในหนังสือ อีกชิ้นอยู่ใน conference proceedings

Grammatical gender does not change how people describe objects. That is the verdict after two replication attempts. The original claim comes from Boroditsky, Schmidt and Phillips 2003, "Sex, Syntax, and Semantics," in Gentner and Goldin-Meadow's *Language in Mind* (MIT Press). In German, key is masculine, and German speakers described keys in English as hard, heavy, jagged. In Spanish the same word is feminine, and Spanish speakers described them as beautiful, elegant, tiny. Its companion study was Phillips and Boroditsky 2003, on similarity judgments between pictures of people and pictures of gendered objects. At the time they were replicated, neither had passed peer review in a journal: one sat in a book, the other in conference proceedings.

ครั้งแรกที่มีคนลองทำซ้ำ ผลไม่ออก Mickan, Schiefke & Stefanowitsch 2014 "Key is a llave is a Schlüssel: A failure to replicate an experiment from Boroditsky et al. 2003" ใน *Yearbook of the German Cognitive Linguistics Association* ลองสองแบบ แยกจากกัน คือ word association กับ primed lexical decision กับผู้พูดเยอรมันและสเปน ไม่มีแบบไหนได้ผลเดิมกลับมา ผู้เขียนสรุปเหลือสองทาง ผลเดิมเป็น artifact ของรายละเอียดวิธีการที่ไม่ได้บันทึกไว้ หรือเป็นความบังเอิญทางสถิติ

The first time anyone tried to replicate it, nothing came out. Mickan, Schiefke and Stefanowitsch 2014, "Key is a llave is a Schlüssel: A failure to replicate an experiment from Boroditsky et al. 2003," in the *Yearbook of the German Cognitive Linguistics Association*, ran two separate attempts — a word association task and a primed lexical decision task — with German and Spanish speakers. Neither recovered the original effect. The authors were left with two options: the original was an artefact of undocumented procedural detail, or it was a statistical fluke.

ครั้งที่สองลงทะเบียนล่วงหน้าและกำลังทางสถิติสูงกว่า ผลก็ยังไม่ออก Elpers, Jensen & Holmes 2022 "Does grammatical gender affect object concepts? Registered replication of Phillips and Boroditsky (2003)" ใน *Journal of Memory and Language* 127:104357 เก็บผู้เข้าร่วมรวม N = 375 เมื่อใส่แหล่งความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนเข้าไปตามที่ควร การตัดสินใจคล้ายของผู้พูดสเปนและเยอรมันไม่แสดงผลตามเพศทางไวยากรณ์เลย รูปแบบเดิมโผล่เฉพาะในเงื่อนไขควบคุมอีกชุด ที่เอาคนพูดอังกฤษมาฝึกหมวดหมู่เทียมเลียนแบบเพศ นั่นคือผลของการฝึก ไม่ใช่ผลของไวยากรณ์แม่

The second attempt was preregistered and better powered, and still nothing came out. Elpers, Jensen and Holmes 2022, "Does grammatical gender affect object concepts? Registered replication of Phillips and Boroditsky (2003)," in the *Journal of Memory and Language* 127:104357, collected a total N = 375. Once the appropriate sources of error variance were modelled, Spanish and German speakers' similarity judgments showed no gender-congruency effect at all. The original pattern surfaced only in a separate control condition, where English speakers were explicitly trained on artificial categories built to mimic gender. That is an effect of training, not of a native grammar.

เวลาแนวตั้งของภาษาจีนกลางล้มแบบเดียวกัน Boroditsky 2001 "Does Language Shape Thought? Mandarin and English Speakers' Conceptions of Time" ใน *Cognitive Psychology* 43(1):1–22 ทำสามการทดลอง — ที่ 1 นักศึกษาพูดอังกฤษ 26 คนกับพูดจีนกลาง 20 คน, ที่ 2 นักศึกษาสองภาษา 25 คน, ที่ 3 เจ้าของภาษาอังกฤษ 70 คน — แล้วรายงานว่าคนสองภาษาจีน-อังกฤษคิดเรื่องเวลาในแนวตั้งมากกว่าคนอังกฤษภาษาเดียว เหตุที่ยกคือจีนกลางมีอุปลักษณเชิงพื้นที่แนวตั้งสำหรับเวลาเพิ่มเข้ามา

Mandarin's vertical time fell the same way. Boroditsky 2001, "Does Language Shape Thought? Mandarin and English Speakers' Conceptions of Time," in *Cognitive Psychology* 43(1):1–22, ran three experiments — the first with 26 English-speaking and 20 Mandarin-speaking students, the second with 25 bilingual students, the third with 70 native English speakers — and reported that Mandarin-English bilinguals think about time vertically more than English monolinguals do. The reason offered was that Mandarin has additional vertical spatial metaphors for time.

Chen 2007 ใน *Cognition* ตั้งชื่อบทความว่า "Do Chinese and English speakers think about time differently? Failure of replicating Boroditsky (2001)" และไม่พบความต่างของเวลาตอบสนองตามที่ทำนายไว้ ที่หนักกว่านั้นคือการวิเคราะห์คลังข้อความในบทความเดียวกัน คนจีนใช้อุปลักษณะเวลาแนวนอนบ่อยกว่าแนวตั้ง กลไกที่ใช้อธิบายผลเดิมจึงถูกตั้งพื้นออกไปด้วย ยังมีความพยายามทำซ้ำอีกหลายชิ้นที่ถูกอ้างชื่อไว้ในวรรณกรรมสายนี้ — January & Kako 2007, Tse & Altarriba 2008, Chen & O'Seaghdha 2013 — dossier ของเล่มนี้ไม่ได้ตั้งตัวบทมาตรวจเอง จึงพิมพ์ไว้ตามที่วรรณกรรมอ้าง ไม่ใช่ในฐานะที่ยืนยันแล้ว

Chen 2007, in *Cognition*, titled the paper "Do Chinese and English speakers think about time differently? Failure of replicating Boroditsky (2001)," and found no reaction-time difference of the predicted kind. Worse for the original was the corpus analysis in the same paper: Chinese speakers use horizontal time metaphors more often than vertical ones, which pulls the floor out from under the explanatory mechanism. Several further replication attempts are named in this literature — January & Kako 2007, Tse & Altarriba 2008, Chen & O'Seaghdha 2013 — but this book's dossier did not retrieve and check the texts itself, so they are printed as the citing literature reports them, not as independently confirmed.

และผลเรื่องความจำสีโดยรวม เมื่อชั่งกันทั้งชั้น ไม่น่าเชื่อถือ Wright, Davies & Franklin 2015 "Whorfian effects on colour memory are not reliable" ใน *Quarterly Journal of Experimental Psychology* 68:745–758 (DOI 10.1080/17470218.2014.966123) เก็บข้อมูลข้ามภาษาและข้ามช่วงวัย แล้วใช้ Bayesian model comparison ชั่งสมมติฐาน "มีผล Whorfian" กับ "ไม่มีผล Whorfian" ตรง ๆ หลักฐานเอนไปทางไม่มีอย่างสม่ำเสมอ ขึ้นนี้ทำให้บทนี้อัดอัดที่สุด เพราะมันไม่ได้ล้มงานของฝั่งตรงข้าม มันล้มสายเดียวกับที่ siniy กับ goluboy ยืนอยู่

And colour-memory effects in general, weighed across the whole set, are not reliable. Wright, Davies and Franklin 2015, "Whorfian effects on colour memory are not reliable," in the *Quarterly Journal of Experimental Psychology* 68:745–758 (DOI 10.1080/17470218.2014.966123), gathered cross-linguistic and developmental data and used Bayesian model comparison to weigh "Whorfian effect present" against "Whorfian effect absent" directly. The evidence consistently favoured absent. This is the paper that makes the present chapter most uncomfortable, because it does not knock down the opposing camp's work. It knocks down the line siniy and goluboy stand on.

คำอธิบายที่ลงตัวที่สุดของสถิติที่กระจายแบบนี้มาจาก Regier & Xu 2017 ใน *WIREs Cognitive Science* 8:e1440 ตัวแปรที่ตัดสินว่าผลจะโผล่หรือไม่ ไม่ใช่ภาษา แต่เป็นความไม่แน่นอนของตัวแทนความคิดที่ไม่ใช่ภาษา งานที่ตอบได้แน่ — ง่าย เห็น พร้อมกัน ไม่ต้องแบกไว้ในความจำ — แทบไม่มีผล งานที่ไม่แน่นอน — หน่วงเวลา ยาก — ให้ผลใหญ่ขึ้น ทั้งสองคนเสนอสิ่งนี้เป็นคำอธิบายของประวัติการทำซ้ำที่ปนกัน ไม่ใช่ผลการทดลองใหม่ และเล่มนี้พิมพ์มันไว้แบบนี้

The tidiest explanation for statistics scattered like this comes from Regier and Xu 2017, in *WIREs Cognitive Science* 8:e1440. What decides whether an effect appears is not language but uncertainty in the non-linguistic representation. Tasks answerable with confidence — easy, simultaneous, no memory load — show almost nothing; uncertain tasks — delayed, difficult — give larger effects. The two of them offer this as an explanation of a mixed replication record, not as a new experimental finding, and this book prints it that way.

ขนาดของผลจริงจึงพูดได้แค่นี้ เล็ก ขึ้นกับงาน และมองเห็นได้เฉพาะตอนเร่งเวลา หรือ ตอนมืออะไรมาแย่งช่องทางคำพูดไป นอกเงื่อนไขนั้นมันหายไป และเมื่อขั้วรวมทั้งชั้น แบบที่ Wright, Davies & Franklin ทำ มันไม่ยืน ใครที่อ้างว่าผู้พูดต่างภาษาอยู่กับคนละ โลก ไม่มีตัวเลขในบทนี้ให้ยืม 124 มิลลิวินาทีไม่ใช่โลกอีกใบ

So the size of the real effect can be stated only this far: small, task-dependent, and visible only under time pressure, or when something else has taken the verbal channel. Outside those conditions it disappears; and weighed across the whole set the way Wright, Davies and Franklin weighed it, it does not stand. Anyone claiming that speakers of different languages live in different worlds will find no number in this chapter to borrow. A hundred and twenty-four milliseconds is not another world.

แต่คนแปลทำงานอยู่ในเงื่อนไขนั้นพอดี ทีละประโยค ภายใต้เวลา ตรงเส้นแบ่งที่สองทาง เลือกลีบเหมือนกัน — ตรงกับที่ผลนี้ไหลลื่นทุกข้อ เมื่อประโยครัสเซียบังคับให้เลือก goluboy หรือ siniy แล้วประโยคอังกฤษรับได้แค่ blue สิ่งที่หายไปไม่ใช่เฉดสี สิ่งที่หายไปคือความจำเป็นที่ต้องเลือก

But a translator works in exactly those conditions: one sentence at a time, under time, at the boundary where two options are nearly the same — precisely where this effect shows up, on every count. When a Russian sentence obliges a choice between goluboy and siniy and the English sentence can take only blue, what goes missing is not the shade. What goes missing is the necessity of choosing.

ตัวเลขรวมของทั้งสนามนี้ไม่มีให้พิมพ์ dossier ของเล่มนี้หา meta-analysis ที่คำนวณขนาดผลเฉลี่ยของ linguistic relativity ทั้งสนามไม่พบ ตัวเลขแบบนี้จึงไม่ปรากฏในหน้านี้ และไม่ควรถูกปรากฏที่ไหนโดยไม่มีแหล่ง

There is no aggregate number for this field to print. This book's dossier searched for a meta-analysis quantifying an average effect size for linguistic relativity as a whole and did not find one. No such number appears on this page, and none should appear anywhere without a source.

สิ่งที่ข้ามไม่ได้: ภาษารัสเซียบังคับให้ผู้พูดวางน้ำเงินทุกเฉดไว้ข้างใดข้างหนึ่งของเส้นแบ่ง goluboy/siniy ก่อนจะพูดประโยคนั้นจบ ภาษาอังกฤษไม่บังคับ และรับข้อบังคับนั้นไม่ได้ — คำว่า light blue คือนเฉดสีให้ แต่คือนความจำเป็นที่ต้องเลือกไม่ได้ และสิ่งที่ไม่จำเป็น คนแปลตัดทิ้งได้เสมอ

What could not cross: Russian obliges its speaker to place every shade of blue on one side or the other of the goluboy/siniy line before the sentence can be finished. English does not oblige it, and cannot receive it — "light blue" restores the shade but not the necessity of choosing, and what is not necessary a translator may always drop.

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีห้องปฏิบัติการที่ไม่เกี่ยวข้องกับทั้งสาย Boroditsky/Winawer และสาย Kay/Regier ลงทะเบียนแผนล่วงหน้า แล้วทำ triad task ของ Winawer et al. 2007 ซ้ำที่กำลังทางสถิติสูงกว่าเดิม ได้ปฏิสัมพันธ์ category × interference กลับมา หน้านี้แข็งขึ้น ไม่ได้กลับมา หน้านี้ลงไปอยู่กองเดียวกับเพศทางไวยากรณ์และเวลาแนวตั้ง ผลทั้งสองทางพลิกบทนี้ได้

Overtured if: a laboratory unconnected to both the Boroditsky/Winawer and the Kay/Regier lines preregisters and repeats the Winawer et al. 2007 triad task at higher power. Recover the category × interference interaction and this page grows firmer. Fail to recover it and this page joins grammatical gender and vertical time on the same pile. Either result overturns this chapter.

แหล่ง: Winawer, Witthoft, Frank, Wu, Wade & Boroditsky 2007, PNAS 104(19):7780–7785 — <http://lera.ucsd.edu/papers/pnas-2007.pdf> · Berlin & Kay 1969, *Basic Color Terms* — <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/distributed/B/bo3643648.html> · Kay & Regier 2007, *Cognition* 102:289–298 — <https://lclab.berkeley.edu/papers/berinmo-cognition-in-press.pdf> · Mickan, Schiefke & Stefanowitsch 2014 — <https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.1515/gcla-2014-0004/html?lang=en> · Elpers, Jensen & Holmes 2022, *Journal of Memory and Language* 127:104357 — https://www.reed.edu/psychology/thought-lab/assets/publications/Elpers,%20Jensen,%20_%20Holmes%202022%20-%20JML.pdf · Phillips & Boroditsky, "Effects of Grammatical Gender on Object Description" — <https://escholarship.org/uc/item/3j37f380> · Boroditsky 2001, *Cognitive Psychology* 43(1):1–22 — <http://lera.ucsd.edu/papers/mandarin.pdf> · Chen 2007, *Cognition* — <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/17070793/> · Wright, Davies & Franklin 2015, *QJEP* 68:745–758 — <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17470218.2014.966123> · Regier & Xu 2017, *WIREs Cognitive Science* 8:e1440 — <https://terry-regier.github.io/lclab/papers/whorf-wires-preprint-v2.pdf>

Sources: Winawer, Witthoft, Frank, Wu, Wade & Boroditsky 2007, PNAS 104(19):7780–7785 — <http://lera.ucsd.edu/papers/pnas-2007.pdf> · Berlin & Kay 1969, *Basic Color Terms* — <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/distributed/B/bo3643648.html> · Kay & Regier 2007, *Cognition* 102:289–298 — <https://lclab.berkeley.edu/papers/berinmo-cognition-in-press.pdf> · Mickan, Schiefke & Stefanowitsch 2014 — <https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.1515/gcla-2014-0004/html?lang=en> · Elpers, Jensen & Holmes 2022, *Journal of Memory and Language* 127:104357 — https://www.reed.edu/psychology/thought-lab/assets/publications/Elpers,%20Jensen,%20_%20Holmes%202022%20-%20JML.pdf · Phillips & Boroditsky, "Effects of Grammatical Gender on Object Description" — <https://escholarship.org/uc/item/3j37f380> · Boroditsky 2001, *Cognitive Psychology* 43(1):1–22 — <http://lera.ucsd.edu/>

papers/mandarin.pdf · Chen 2007, *Cognition* — <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/17070793/> · Wright, Davies & Franklin 2015, *QJEP* 68:745–758 — <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17470218.2014.966123> · Regier & Xu 2017, *WIREs Cognitive Science* 8:e1440 — <https://terry-regier.github.io/lclab/papers/whorf-wires-preprint-v2.pdf>

รู้ได้อย่างไร

How Do You Know

ปี 2004 Alexandra Aikhenvald ตีพิมพ์ Evidentiality กับสำนักพิมพ์ Oxford University Press และวางกรอบให้สิ่งที่ไวยากรณ์หลายภาษาบังคับไว้กับทุกประโยค ผู้พูดจะบอกว่าเกิดอะไรขึ้นเฉย ๆ ไม่ได้ ต้องบอกด้วยว่ารู้เรื่องนั้นมาได้อย่างไร เห็นมาเอง ฟังคนอื่นเล่า หรืออนุมานเอาจากร่องรอย ภาษาอังกฤษพูดได้ทั้งสามอย่าง แต่ไม่เคยบังคับให้ผู้พูด ระบุระยะห่างระหว่างพูดได้กับถูกบังคับให้พูด คือเรื่องทั้งหมดของเล่มนี้ และบทนี้คือกรณีให้เห็นระยะนั้นชัดที่สุด

In 2004, Alexandra Aikhenvald published *Evidentiality* with Oxford University Press, setting out what the grammar of many languages obliges in every single sentence. A speaker cannot simply say what happened. They must also say how they came to know it — saw it, were told it, worked it out from traces. English can say all three. English never obliges any of them. The distance between can say and must say is the whole subject of this book, and this chapter is where that distance is easiest to see.

ชื่อของสิ่งนี้คือ evidentiality — ไวยากรณ์ที่ทำให้แหล่งที่มาของความรู้เป็นของที่ต้องระบุ ไม่ใช่ของที่จะเติมก็ได้ Aikhenvald แยกระบบพวกนี้ออกเป็นสองแบบ แบบที่หนึ่งกำกับแค่ว่ามีหลักฐานอยู่ ไม่ระบุว่าหลักฐานชนิดไหน แบบที่สองระบุชนิดลงไปตรง ๆ เห็นกับตา ได้ยินต่อมา หรืออนุมานเอา ความต่างของสองแบบไม่ได้อยู่ที่คำศัพท์ละเอียดกว่ากัน มันอยู่ที่จำนวนช่องที่ผู้พูดต้องเลือกให้ครบก่อนพูดจบประโยค

The name for it is evidentiality — grammar that makes the source of a piece of knowledge something that has to be specified, not something that may be added. Aikhenvald sorts these systems into two kinds. The first marks only that evidence exists, without saying what kind. The second names the kind outright: seen with the eyes, heard from someone, worked out by inference. What separates the two is not finer vocabulary. It is the number of slots a speaker has to fill before the sentence can end.

ภาษาตุรกีทำเรื่องนี้ด้วยหน่วยคำอดีตสองตัว -DI ใช้กับอดีตที่ผู้พูดเห็นเอง -mİş ใช้กับอดีตที่ได้ยินต่อมาหรืออนุมานเอา หยิบผิดตัวไม่ใช่เรื่องมารยาท มันคือการพูดผิดเรื่องที่มาของความรู้ Aksu-Koç และ Slobin เขียนคำอธิบายเชิงจิตวิทยาของหน่วยคำคู่นี้ไว้ในปี 1986 และบันทึกว่าเด็กตุรกีรับความต่างคู่นี้ได้ตั้งแต่เล็ก

Turkish does this with two past-tense morphemes. "-DI" is used for a past the speaker witnessed; "-mİş" for a past that was reported or inferred. Reaching for the wrong one is not a lapse of manners. It is a false statement about where the knowledge came from. Aksu-Koç and Slobin wrote a psychological account of this pair in 1986 and recorded that Turkish children acquire the distinction early.

ภาษาเกชัวสำเนียงคุชโกแบ่งเป็นสามช่อง -mi สำหรับสิ่งที่รู้มาโดยตรง -si สำหรับสิ่งที่ได้ยินต่อมา -chá สำหรับสิ่งที่คาดเดา สามช่องไม่ใช่เพดานของตระกูลนี้ วิทยานิพนธ์ของ Martina Faller ว่าด้วย evidential ในเกชัวคุชโก และเอกสารของ SIL ที่เกี่ยวข้องกัน บันทึกไว้ว่าเกชัว South Conchucos มีห้าทางเลือก และเกชัว Sihuas มีหก

Cuzco Quechua divides the ground into three slots: "-mi" for what is known directly, "-si" for what was heard from someone else, "-chá" for what is conjectured. Three is not the family's ceiling. Martina Faller's dissertation on Cuzco Quechua evidentials, and the SIL documentation alongside it, record a five-choice system in South Conchucos Quechua and a six-choice one in Sihuas Quechua.

ภาษา Tariana ในตระกูล Arawak ทางตะวันตกเฉียงเหนือของเมซอน บังคับเรื่องนี้จนสุดทาง Aikhenvald ลงพื้นที่ภาษานี้ด้วยตัวเอง และบันทึกไว้ใน A Grammar of Tariana กับสำนักพิมพ์ Cambridge University Press ว่า evidential ทำตัวต้องปรากฏบนกริยาแท้แทบทุกตัว หลอมรวมอยู่กับกาลจนแยกออกจากกันไม่ได้ ละไว้แล้วประโยคผิดไวยากรณ์ ไม่ใช่ฟังดูห้วน แต่ผิด ผู้พูด Tariana จึงพูดประโยคอย่าง "José เล่นฟุตบอล" ลอย ๆ ไม่ได้ คำตอบของคำถามว่ารู้ได้อย่างไร ต้องถูกผูกลงไปในการิยาตัวเดียวกันนั้น

Tariana, of the Arawak family, in northwest Amazonia, takes the obligation to its limit. Aikhenvald did the fieldwork on this language herself, and recorded in A Grammar of Tariana, with Cambridge University Press, that five evidentials must appear on essentially every finite verb, fused with tense so that the two cannot be pulled apart. Leave one out and the sentence is ungrammatical — not curt, wrong. A Tariana speaker therefore cannot say a bare sentence like "José played football." The answer to how do you know has to be tied into that same verb.

เอาข้ออ้างเดียวกันนั้นมาทำสามทาง แล้วจะเห็นของที่ไวยากรณ์แบกให้ฟรี

Take one claim and mark it three ways, and what the grammar carries for free becomes visible.

- **เห็นเอง** — ผู้พูดอยู่ที่สนามตอนนั้น ตรูก็ลง -DI เกชั่วคุชโกลง -mi Tariana เลือกหน่วยที่ตรงกับการเห็นจากห้าหน่วยของมัน ประโยคไม่ได้ยาวขึ้นสักคำ - **ได้ยินมา** — มีคนมาเล่าให้ฟัง ตรูก็ลง -mIʃ เกชั่วคุชโกลง -si Tariana เลือกหน่วยของการรายงานต่อ ประโยคยังไม่ยาวขึ้นสักคำ - **อนุมานเอา** — ผู้พูดไม่ได้อยู่ที่นั่น เห็นแต่ร่องรอยแล้วสรุปเอง ตรูก็ลง -mIʃ ตัวเดิม เพราะระบบตรูก็มีสองช่อง ไม่ได้แยกได้ยินมาออกจากอนุมานเอา เกชั่วคุชโกลง -chá ช่องคาดเดาโดยเฉพาะ Tariana ยังต้องเลือกหน่วยของมันอยู่ดี เลือกไม่ได้ก็คือพูดไม่ได้ ประโยคยังไม่ยาวขึ้นสักคำ

- **Witnessed** — the speaker was at the pitch. Turkish takes "-DI", Cuzco Quechua takes "-mi", Tariana selects the one of its five that fits seeing. The sentence is not a word longer. - **Reported** — someone came and told them. Turkish takes "-mIʃ", Cuzco Quechua takes "-si", Tariana selects the one for a report passed on. The sentence is still not a word longer. - **Inferred** — the speaker was not there, saw only the traces and concluded it. Turkish takes the same "-mIʃ", because the Turkish system has two slots and does not split heard-from-someone off from worked-out. Cuzco Quechua takes "-chá", the conjecture slot specifically. Tariana still has to select one of its own, and not selecting is not speaking. The sentence is still not a word longer.

ภาษาอังกฤษต้องหาคำมาต่อเพิ่มเพื่อแบกของขึ้นเดียวกัน I saw สำหรับเห็นเอง they say หรือ it is said สำหรับได้ยินมา apparently, allegedly หรือ it seems that สำหรับอนุมาน คำเหล่านี้ขนาบความหมายได้ครบ ไม่มีคำไหนแปลผิด สิ่งที่ต่างกันคือฐานะ ในตรูก็ เกชั่ว และ Tariana ของพวกนั้นคือไวยากรณ์ ในภาษาอังกฤษมันคือคำที่จะใส่หรือไม่ใส่ก็ได้

English has to find extra words to carry the same load: I saw for the witnessed, they say or it is said for the reported, apparently, allegedly or it seems that for the inferred. These words carry the meaning in full. Not one of them is a mistranslation. What differs is their standing. In Turkish, Quechua and Tariana those markers are the grammar. In English they are words that may be put in or left out.

ตรงนี้เป็นจุดที่หนังสือทั้งเล่มยืนอยู่ เมื่อข้อบังคับข้ามเข้าไปในภาษาที่ไม่บังคับ มันไม่ได้หายไปทันที มันกลายเป็นตัวเลือก และตัวเลือกคือของที่ตัดทิ้งได้ ผู้แปลที่ประณีตจะใส่ apparently ครบทุกครั้ง ผู้แปลที่รีบจะใส่บ้างไม่ใส่บ้าง เครื่องที่เรียนจากงานแปลของ มนุषย์ก็เรียนตามนั้นว่าใส่หรือไม่ใส่ก็ผ่าน ไม่มีขั้นตอนไหนผิดสักขั้น และไม่มีขั้นตอนไหนหยุดมันได้ เพราะสิ่งเดียวที่เคยทำให้ข้อมูลนั้นอยู่ครบทุกประโยค คือมันถูกบังคับให้อยู่

This is where the whole book stands. When an obligation crosses into a language that does not oblige it, it does not vanish on arrival. It becomes optional — and optional is what can be dropped. A careful translator will put apparently in every time. A hurried one will put it in sometimes. A machine that learns from human translations learns exactly that: in or out, either passes. Not one step in that chain is wrong, and not one step can stop it, because the only thing that ever kept the information in every sentence was that it was compulsory.

สิ่งที่หายไปจึงไม่ใช่ความหมาย แต่เป็นการรับประกัน คนอ่าน Tariana รู้ล่วงหน้าว่าทุกประโยคที่ผ่านตาบอกแหล่งที่มาไว้แล้ว เพราะประโยคที่ไม่บอกเขียนไม่ได้ตั้งแต่ต้น คนอ่านคำแปลภาษาอังกฤษสลับแบบนั้นไม่ได้ ประโยคที่เงียบเรื่องแหล่งที่มา อาจแปลว่าผู้พูดเห็นมาเอง หรืออาจแปลว่าคำกำกับหล่นหายระหว่างทาง หน้ากระดาษไม่บอกว่าอันไหน

What is lost, then, is not meaning but a guarantee. A reader of Tariana knows in advance that every sentence passing under their eye states its source, because a sentence that does not state it could never have been written in the first place. A reader of the English translation can draw no such conclusion. A sentence silent about its source may mean the speaker saw it, or may mean the marker fell off somewhere along the way. The page does not say which.

คำถามถัดไปคือข้อบังคับนี้เปลี่ยนความจำหรือเปล่า และคำตอบยังไม่ลงตัว ปี 2013

Tosun, Vaid และ Geraci ตีพิมพ์ใน Journal of Memory and Language เล่ม 69 ฉบับที่ 2 หน้า 121–134 รายงานว่าผู้พูดภาษาตุรกี ทั้งกลุ่มภาษาเดียวและกลุ่มสองภาษาตุรกี-อังกฤษ จำข้อความที่กำกับว่ารู้มาโดยตรงได้ดีกว่าข้อความที่กำกับว่ารู้มาทางอ้อมอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งเรื่องจำได้และเรื่องจำถูกแหล่ง และมีแนวโน้มจำข้อมูลทางอ้อมสลับเป็นข้อมูลตรงมากกว่า รูปแบบนี้รายงานว่าอ่อนกว่าหรือไม่ปรากฏเลยในผู้พูดภาษาอังกฤษ

The next question is whether the obligation changes memory, and the answer has not settled. In 2013, Tosun, Vaid and Geraci published in the Journal of Memory and Language, volume 69, issue 2, pages 121–134, reporting that Turkish speakers – both monolinguals and Turkish-English bilinguals – remembered statements marked as firsthand significantly better than statements marked as non-firsthand, both for recognising them and for getting their source right, and were more likely to misremember non-firsthand information as firsthand. The pattern was reported as weaker, or absent, in English speakers.

ปี 2016 Ünal, Pinto, Bungler และ Papafragou ตีพิมพ์ใน Journal of Memory and Language เล่ม 87 หน้า 157–176 และออกแบบงานให้ภาษาหลุดออกไปทั้งหมด ผู้เข้าร่วมดูภาพถ่าย บางภาพแสดงเหตุการณ์ตรง ๆ บางภาพเพียงใบ้ให้อนุมานเอา แล้ววัดความจำแหล่งที่มาโดยไม่ต้องรายงานเป็นถ้อยคำ ผลคือผู้พูดทั้งสองภาษาจำเหตุการณ์ที่อนุมานเอาสลับเป็นเหตุการณ์ที่เห็นมา ในอัตราพอ ๆ กัน กลไกจึงอาจไม่ได้อยู่ที่ภาษาตั้งแต่แรก สองงานนี้ตอบคนละทาง ต่างกันที่รูปแบบการตอบของผู้เข้าร่วม และยังไม่มีงานชิ้นที่สามมาตัดสิน เล่มนี้พิมพ์ทั้งสองและบอกว่ายังไม่มีข้อยุติ

In 2016, Ünal, Pinto, Bungler and Papafragou published in the Journal of Memory and Language, volume 87, pages 157–176, and designed the language out of the task entirely. Participants viewed photographs, some depicting an event directly, some only cueing it for inference, and source memory was measured without any spoken report. The result: speakers of both languages misremembered inferred events as seen events at much the same rate. The mechanism may not have been linguistic at all. The two studies answer in opposite directions, differing in the response format asked of participants, and no third study has arrived to settle it. This book prints both and says the question is open.

ขอบเขตของบทนี้จึงต้องพูดให้ตรง ข้อเท็จจริงทางไวยากรณ์ไม่มีใครเถียง ตรุกี เกชัว และ Tariana บังคับเรื่องแหล่งที่มาจริง ภาษาอังกฤษไม่บังคับจริง ส่วนผลทางความคิด ยังไม่มีข้อยุติ และยังไม่พบการทดลองความจำกับผู้พูดเกชัวหรือ Tariana ที่เทียบได้กับงานฝั่งตรุกีเลยสักชิ้น มีงานอีกชิ้นที่ตกลงตรงรอยต่อนี้พอดี ชื่อ "Lost in translation, apparently: Bilingual language processing of evidentiality in a Turkish–English Translation and judgment task" ใน Bilingualism: Language and Cognition ยืนยันได้แค่ชื่อเรื่องกับวารสาร ตัวเลขข้างในยังไม่ถูกอ่าน บทนี้จึงไม่พิมพ์ตัวเลขจากมันสักตัว

The scope of this chapter has to be stated plainly. Nobody disputes the grammatical facts: Turkish, Quechua and Tariana do oblige the source, and English does not. The cognitive consequence is unresolved. Nor was any memory experiment found on Quechua or Tariana speakers comparable to the Turkish work — not one. There is a further study that lands exactly on this crossing point, titled "Lost in translation, apparently: Bilingual language processing of evidentiality in a Turkish–English Translation and judgment task," in Bilingualism: Language and Cognition; only its title and journal could be confirmed. The numbers inside it have not been read. This chapter therefore prints no figure from it.

คำตัดสินของบทนี้ไม่ต้องฟังการทดลองความจำเลย มันวางอยู่บนไวยากรณ์ล้วน ๆ ภาษาหนึ่งบังคับให้ทุกประโยคตอบคำถามว่ารู้ได้อย่างไร อีกภาษาหนึ่งไม่บังคับ ข้ามไปแล้วคำตอบนั้นยังพูดได้อยู่ แต่ไม่มีอะไรบังคับให้พูดอีกต่อไป

The verdict of this chapter needs no memory experiment at all. It rests on the grammar alone. One language obliges every sentence to answer how do you know. Another does not. After the crossing the answer can still be said — but nothing obliges anyone to say it any more.

สิ่งที่ข้ามไม่ได้: ฐานะบังคับของ evidential ตุรกี เกชัว และ Tariana บังคับให้ทุกประโยคตอบว่าผู้พูดรู้เรื่องนั้นมาได้ยังไง ภาษาอังกฤษพูดคำตอบเดียวกันได้ครบด้วย I saw, they say, apparently แต่ไม่มีไวยากรณ์ตัวใดบังคับให้พูด ข้อมูลจึงไม่ได้ถูกแปลผิดสักคำ มันแค่เลิกเป็นของบังคับ และของบังคับคือเหตุผลเดียวที่มันเคยอยู่ครบทุกประโยค

What could not cross: The compulsory standing of the evidential. Turkish, Quechua and Tariana oblige every sentence to say how the speaker came by the claim. English can say the same thing in full — I saw, they say, apparently — but no piece of its grammar obliges it. Nothing was mistranslated. The information simply stopped being compulsory, and compulsory was the only reason it was ever in every sentence.

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีคนวัดคลังข้อความคู่ตุรกี-อังกฤษ หรือเกชัว-อังกฤษ แล้วพบว่า evidential ในต้นทางถูกแปลออกมาเป็นถ้อยคำภาษาอังกฤษเกือบครบทุกประโยค ถ้าอัตราตกหล่นต่ำจริง คำตัดสินของบทนี้จะเหลือเพียงข้อสังเกตทางไวยากรณ์ ไม่ใช่ข้อสังเกตว่ามีอะไรหายไปตอนข้าม

Overtaken if: Someone measures a Turkish-English or Quechua-English parallel corpus and finds that source-language evidentials come through as English wording in nearly every sentence. If the drop rate really is low, the verdict of this chapter narrows to an observation about grammar, not an observation about what goes missing in the crossing.

แหล่ง: - Alexandra Aikhenvald, *Evidentiality*, Oxford University Press, 2004 — ตำราจัดประเภทข้ามภาษาที่เป็นมาตรฐานของเรื่องนี้ ระเบียบที่ใช้อ้างอิงคือบทความด้วยการจัดประเภท evidentiality ของ Aikhenvald ใน *The Grammar of Knowledge* — <https://academic.oup.com/book/11481/chapter/160189133> - Alexandra Aikhenvald, *A Grammar of Tariana, from Northwest Amazonia*, Cambridge University Press — <https://www.cambridge.org/core/books/grammar-of-tariana-from-northwest-amazonia/FC9135A672C8EB1F643905ABD87C456C> - Aksu-Koç และ Slobin, "A psychological account of the development and use of evidentials in Turkish," 1986 — <https://wals.info/refdb/record/Aksu-Koc-and-Slobin-1986> - Martina Faller, วิทยานิพนธ์ว่าด้วย evidential ในเกชัวคุชโก, ฉบับเต็ม — <https://personalpages.manchester.ac.uk/staff/martina.t.faller/documents/thesis-a4.pdf> - Tosun, Vaid และ Geraci, "Does obligatory linguistic marking of source of evidence affect source memory? A Turkish/English investigation," *Journal of Memory and Language* 69(2):121–134, 2013 — <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0749596X13000235> - Ünal, Pinto, Bungler และ Papafragou, "Monitoring sources of event memories: A cross-linguistic investigation," *Journal of Memory and Language* 87:157–176, 2016 — <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0749596X15001266> - "Lost in translation, apparently: Bilingual language processing of evidentiality in a Turkish–English Translation and judgment task," *Bilingualism: Language and Cognition* — ยืนยันได้เฉพาะชื่อเรื่อง วารสาร และหัวข้อ ขนาดกลุ่มตัวอย่างและขนาดผลยังไม่ถูกอ่าน บทนี้จึงไม่พิมพ์ตัวเลขจากงานชิ้นนี้ — <https://www.cambridge.org/core/journals/bilingualism-language-and-cognition/article/abs/lost-in-translation-apparently-bilingual-language-processing-of-evidentiality-in-a-turkishenglish-translation-and-judgment-task/94BBB0151AB2214E72DFFE1BB71B9AF6>

Sources: - Alexandra Aikhenvald, *Evidentiality*, Oxford University Press, 2004 — the standard cross-linguistic typology for this; the record cited is Aikhenvald's chapter on the typology of evidentiality in *The Grammar of Knowledge* — <https://academic.oup.com/book/11481/chapter/160189133> -

Alexandra Aikhenvald, *A Grammar of Tariana, from Northwest Amazonia*, Cambridge University Press — <https://www.cambridge.org/core/books/grammar-of-tariana-from-northwest-amazonia/FC9135A672C8EB1F643905ABD87C456C> - Aksu-Koç and Slobin, "A psychological account of the development and use of evidentials in Turkish," 1986 — <https://wals.info/refdb/record/Aksu-Koc-and-Slobin-1986> - Martina Faller, dissertation on Cuzco Quechua evidentials, full text — <https://personalpages.manchester.ac.uk/staff/martina.t.faller/documents/thesis-a4.pdf> - Tosun, Vaid and Geraci, "Does obligatory linguistic marking of source of evidence affect source memory? A Turkish/English investigation," *Journal of Memory and Language* 69(2):121-134, 2013 — <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0749596X13000235> - Ünal, Pinto, Bungler and Papafragou, "Monitoring sources of event memories: A cross-linguistic investigation," *Journal of Memory and Language* 87:157-176, 2016 — <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0749596X15001266> - "Lost in translation, apparently: Bilingual language processing of evidentiality in a Turkish-English Translation and judgment task," *Bilingualism: Language and Cognition* — title, venue and topic confirmed only; sample size and effect size have not been read, so this chapter prints no figure from it — <https://www.cambridge.org/core/journals/bilingualism-language-and-cognition/article/abs/lost-in-translation-apparently-bilingual-language-processing-of-evidentiality-in-a-turkishenglish-translation-and-judgment-task/94BBB0151AB2214E72DFFE1BB71B9AF6>

ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท

The Dust Beneath the Royal Feet

ปี 1997 ราชบัณฑิต กาญจนา นาคสกุล เขียนไว้ในจดหมายข่าวราชบัณฑิตยสถานว่า แปล "ฉัน" กับ "คุณ" จากไทยไปอังกฤษแทบไม่ต้องคิด เหลือ I กับ you เท่านั้น แต่แปลย้อนกลับ ผู้แปลต้องรู้ให้ได้ก่อนว่าใครพูด อายุเท่าไร เพศอะไร พูดกับใคร สนิทกันแค่ไหน เป็นทางการหรือไม่ กำลังถ่อมตัวหรือกำลังโกรธ และมาจากชนชั้นไหน

In 1997 the Royal Institute academician Kanchana Naksakul wrote in the Royal Institute Newsletter that carrying Thai's ฉัน and คุณ — "I" and "you" — into English takes almost no thought: I and you, and that is the end of it. Going the other way, the translator has to establish first who is speaking, how old they are, their gender, who they are speaking to, how close the two are, whether the setting is formal, whether the speaker is being humble or is angry, and what social class they come from.

คำถามชุดนั้นคือสิ่งที่อังกฤษไม่ต้องตอบ ไทยต้องตอบ และตอบตั้งแต่คำแรก ส่วนที่เป็นทางการที่สุดของระบบมีชื่อของตัวเอง — ราชศัพท์ ว่าด้วยคำสำหรับกษัตริย์ เจ้านาย และพระสงฆ์ แต่กลไกเดียวกันทำงานลงมาถึงประโยคที่พ่อพูดกับลูก ยศของคนสองคนที่คุยกันไม่ได้ลอยอยู่ในบริบท มันฝังอยู่ในกริยาและสรรพนาม

That list is what English never has to answer. Thai has to, and answers it from the first word. The most formal part of the system has a name of its own — ราชศัพท์, the royal register, the vocabulary reserved for the king, the nobility and the monks — but the same machinery runs down as far as a sentence a father says to his child. The rank of the two people talking is not floating somewhere in the context. It is embedded in the verb and in the pronoun.

กริยาที่แปลว่ากินมีสี่คำ และเลือกผิดไม่ใช่ผิดสำนวน เสวย ใช้กับพระมหากษัตริย์และเจ้านายชั้นสูง กริยา ฉัณ ใช้กับพระสงฆ์ — คนละแกนกับยศ เพราะชี้บัพททางศาสนา ไม่ใช่ชนชั้น รับประทาน คือระดับสุภาพสามัญ กิน คือคำเปล่า ใช้ผิดขั้นแล้วฟังเป็นการลบหลู่ หรือเป็นทางการจนน่าขัน

The verb meaning "eat" has four forms, and taking the wrong one is not a lapse of style. เสวย is used of the king and of high royalty. The verb ฉัณ is used of Buddhist monks — a different axis from rank, since it marks a religious role and not a class. รับประทาน is the ordinary polite register. กิน is the bare word. Use the wrong rung and it lands as disrespect, or as formality absurd enough to be funny.

รับประทาน เองเป็นซากของประโยค สำนักงานราชบัณฑิตยสภาอธิบายไว้ในรายการวิทยุ "รู้ รัก ภาษาไทย" เมื่อ 30 ตุลาคม 2552 ว่าในฐานะคำราชาศัพท์มันเป็นสองคำ — รับ กับ ประทาน ใช้เมื่อเจ้านายชั้นพระองค์เจ้าหรือหม่อมเจ้าให้ของแก่สามัญชน พอพูดติดกันเป็นคำเดียว สองพยางค์นั้นกร่อนลงเหลือกริยาสุภาพที่แปลว่ากินเฉยๆ สำนักงานถึงกับสั่งให้เว้นจังหวะระหว่างพยางค์เมื่อใช้ในความหมายเดิม

รับประทาน is itself the fossil of a sentence. The Office of the Royal Society explained on its radio programme "รู้ รัก ภาษาไทย" on 30 October 2009 that as royal-register vocabulary it is two words — รับ, "to receive," and ประทาน, "to give" — used when a prince or princess of พระองค์เจ้า or หม่อมเจ้า rank gives something to a commoner. Run together as a single word, with no pause, the two syllables have eroded into a polite verb meaning simply "eat." The Office goes as far as instructing speakers to pause between the syllables when they mean the older sense.

อังกฤษมีคำเดียวคือ ate ไม่มีขึ้นให้เลือก ผู้แปลที่ยก เสวย ข้ามพาดต้องเติมคำเข้าไปใหม่ — "the King ate" — สิ่งที่ไทยพูดไปแล้วในกริยา อังกฤษต้องพูดข้ามนอกกริยา ข้อมูลไม่ได้หายตอนข้าม มันเปลี่ยนชั้น จากสิ่งที่ไวยากรณ์บังคับ เป็นสิ่งที่บริบทช่วยได้ และสิ่งที่ไม่บังคับ ตัดทิ้งได้เสมอ

English has one word, ate, and no rungs to choose between. A translator carrying เสวย across has to put in words that were not there — "the King ate" — so what Thai has already said inside the verb, English says again outside it. The information does not vanish in the crossing. It changes category: from something grammar obliges to something context can supply, and what is not obliged can always be cut.

บุรุษที่สองมีสี่รูปที่สลับกันไม่ได้ เรียงตามยศของผู้ฟัง ได้เท่า ใช้กับผู้ใหญ่ที่นับถือ ได้ฝ่าพระบาท ใช้กับหม่อมเจ้า ได้ฝ่าละอองพระบาท เติมละอองที่ฟุ้งจากพระบาทเข้าไปอีกชั้น ใช้กับพระองค์เจ้าขึ้นไป ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท เติมธุลีลงในละอองนั้นอีกชั้น สงวนไว้สำหรับพระมหากษัตริย์ ผู้พูดไม่ได้เลือกว่าจะสุภาพแค่ไหน เขากำลังประกาศยศของผู้ฟังให้ทั้งห้องได้ยิน you ทำอย่างนั้นไม่ได้

The second person has four forms that cannot be exchanged, ordered by the rank of the person addressed. ได้เท่า, "beneath your feet," for a respected superior. ได้ฝ่าพระบาท, "beneath the royal sole," for a หม่อมเจ้า. ได้ฝ่าละอองพระบาท adds the dust rising off that sole, and is used from พระองค์เจ้า rank upward. ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท adds a mote within that dust, and is reserved for the king. The speaker is not choosing how polite to be. He is announcing the rank of the person he addresses loudly enough for the room to hear it. You cannot do that.

บุรุษที่หนึ่งไต่ขึ้นในทางกลับกัน ข้าพระพุทธเจ้า แปลว่าข้าของพระพุทธเจ้า ยืมการถ่อมตัวทางศาสนามาใช้กับพระมหากษัตริย์ เกล้ากระหม่อม กับ หม่อมฉัน ยกกลางกระหม่อมของผู้พูดขึ้นมาแทนตัวเอง กาญจนาให้เหตุไว้ว่าไทยถือศีรษะเป็นส่วนสูงสุดของร่างกาย ผู้พูดจึงยื่นหัวให้ ไม่ใช่ทั้งตัว ส่วน ผม ที่พูดกันทุกวันนี้ แปลตรงตัวว่าเส้นผม — ตระกະอันเดียวกัน หล่นลงมาถึงระดับสามัญ

The first person climbs in the opposite direction. ข้าพระพุทธเจ้า means "servant of the Lord Buddha," a religious self-abasement carried over into address of the king. เกล้ากระหม่อม and หม่อมฉัน put up the crown of the speaker's own head in place of the speaker, and are used by lower nobility addressing higher. Kanchana's account is that Thai treats the head as the highest part of the body, so the speaker offers his head rather than the whole of himself. And ผม, the word used every day, means literally "hair" — the same logic, fallen to the ordinary register.

กาญจนายกกรณีที่พังไว้หนึ่งกรณี ในหนังพากย์ไทย บางครั้งได้ยินพ่อเรียกตัวเองว่า ผม และเรียกลูกที่อายุไม่ถึงสิบขวบว่า คุณ ทุกคำถูกตามพจนานุกรม และขัดหูมาก เพราะพ่อคนไทยไม่พูดกับลูกแบบนั้น ความผิดไม่ได้อยู่ที่คำ มันอยู่ที่ความสัมพันธ์ — สรรพนามคุณั้นบรรจุระยะห่างแบบทางการมาในตัว ที่พ่อกับลูกไม่มี

Kanchana gives one case where it breaks. In foreign films dubbed into Thai you sometimes hear a father call himself ผม and address his own child, under ten years old, as คุณ. Every word is correct by the dictionary, and it grates badly, because no Thai father speaks to his child that way. The error is not lexical but relational — that pair of pronouns carries a formal distance built into it, which a father and child do not have.

คำลงท้าย ครับ กับค่ะ ปิดประโยคสุภาพเกือบทุกประโยค และบอกทั้งเพศของผู้พูดและระดับความเป็นทางการไปพร้อมกัน อังกฤษไม่มีชนิดของคำที่ทำหน้าที่นี้ Eric McCready เขียนกรอบความหมายไว้ใน "A Semantics for Honorifics with Reference to Thai" (PACLIC 28, 2014) — สรรพนาม รูปกริยา และคำลงท้ายร่วมกันกำหนดค่าความสุภาพ แล้วค่านั้นต้องเข้ากับความเป็นทางการที่บริบทตั้งไว้แล้ว

The sentence-final particles ครับ, spoken by men, and ค่ะ, spoken by women, close nearly every polite Thai utterance, and mark two things at once: the speaker's own gender and the formality of the sentence. English has no word class that does this work. Eric McCready set out a semantics for it in "A Semantics for Honorifics with Reference to Thai" (PACLIC 28, 2014) — pronouns, verb forms and particles jointly fix a politeness level, and that level must then be compatible with a formality level the discourse context has already set.

ปี 2020 นายราชบัณฑิตยสภา ศ.เกียรติคุณ นพ.สุรพล อิศรางกูรสีล พูดถึงคำที่หน่วยงานของเขาบัญญัติขึ้นเองว่า "ตอนนี้มีใครใช้คำว่าคณิตกรณ์ ก็เรียกว่าคอมพิวเตอร์กันหมด" ภาษาที่บังคับยศไว้ในกริยาได้ บังคับคำศัพท์ของตัวเองไม่ได้

In 2020 the President of the Office of the Royal Society, ศ.เกียรติคุณ นพ.สุรพล อิศรางกูรสีล, said of a word his own institution had coined: "ตอนนี้มีใครใช้คำว่าคณิตกรณ์ ก็เรียกว่าคอมพิวเตอร์กันหมด" — does anyone use the word khanitkorn now? Everyone just says computer. A language that can oblige rank inside its verbs could not oblige its own vocabulary.

เครื่องมือที่ควรจะมีบังคับได้มีอยู่จริง และมีวันเกิด สถาบันที่ต่อมาเป็นราชบัณฑิตยสภาตั้ง
ขึ้นปี 1933 งานบัญญัติศัพท์เริ่มปี 1942 ตามที่เลขาธิการ กนกวลี ชูชัยยะ ให้ไว้ในปี
2019 วิธีการประกาศไว้เป็นสามชั้น ตามที่สุรพลให้สัมภาษณ์เมื่อ 6 กรกฎาคม 2020
— หาคำไทยแท่ก่อน ถ้าไม่ได้ให้ประกอบจากรากบาลีสันสกฤต ทับศัพท์เป็นทางเลือก
สุดท้าย และวิธีนี้ได้ผลมาแล้ว โทรทัศน์ คือ โทร (ไกล) บวก ทัศน์ (เห็น)

The instrument that should have been able to oblige it exists, and has a birthday. The body that became ราชบัณฑิตยสภา was founded in 1933; formal terminology-coining began in 1942, per its Secretary-General, กนกวลี ชูชัยยะ, in 2019. The method is stated in three tiers, per สุรพล's interview of 6 July 2020 — find a native Thai word first; failing that, build one from Pali-Sanskrit roots; transliterate only as a last resort. And it has worked. โทรทัศน์, "television," is โทร ("far") plus ทัศน์ ("to see").

คำที่แพ้มีชื่อและมีวันที่เหมือนกัน คณะกรรมการสาขาวิทยาศาสตร์กับสาขา
คอมพิวเตอร์บัญญัติ คณิตกรณ์ ขึ้นจากรากบาลีสันสกฤต แปลว่าเครื่องคำนวณ วางคู่กับ
ทับศัพท์ คอมพิวเตอร์ สุรพลสรุปผลไว้เองในปี 2020 ว่า "ปรากฏว่ามีเพียงคำทับศัพท์
คอมพิวเตอร์เพียงคำเดียวที่รอด" ส่วน จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ที่บัญญัติไว้สำหรับ email
เหลืออยู่ในเอกสารราชการและงานของครูบางส่วน ปากคนไทยพูดว่า อีเมล — รศ.อรพัช
บวรรักษา ให้ไว้ในบทสัมภาษณ์ชุดเดียวกัน

The words that lost have names and dates too. The Society's science and computing committees coined คณิตกรณ์ from Pali-Sanskrit roots, roughly "calculating instrument," alongside the transliteration คอมพิวเตอร์. สุรพล gave the outcome himself in 2020: "ปรากฏว่ามีเพียงคำทับศัพท์คอมพิวเตอร์เพียงคำเดียวที่รอด" — in the event, only the transliterated word "computer" survived. จดหมายอิเล็กทรอนิกส์, "electronic letter," coined for email, holds on in official paperwork and some teachers' documents; Thai mouths say อีเมล — this from รศ.อรพัช บวรรักษา (Assoc. Prof. Orapat Bavornraksa) in the same set of interviews.

กลไกที่เก่ากว่านั้นเป็นของคนคนเดียว ไม่ใช่ของคณะกรรมการ รัชกาลที่ 6 (วชิราวุธ ครองราชย์ 1910–1925 สวรรคต 26 พฤศจิกายน 1925) ทรงแปลบทละครของ เชกสเปียร์เป็นไทยสามเรื่อง — เวนิสวานิช ปี 1916 ตามใจท่าน ปี 1921 โรมีโอและ จูเลียต ปี 1922 วิธีแปลทรงเขียนไว้เองในคำนำเรื่องหลังสุด ลงพระนาม "รามวชิราวุธ ปร" วันที่ 1 มิถุนายน 1922 ข้อความคือ "ในการประพันธ์คำกลอนภาษาไทยในเรื่อง ละครนี้ ข้าพเจ้าตั้งใจให้ใกล้เคียงสำนวนและโวหารเดิมของเชกส์เปียร์ มากกว่าคำนึงถึงความ ไพเราะทางกาพย์ภาษาไทย" นั่นคือนโยบายยึดต้นทางไว้ก่อน ประกาศไว้ก่อนที่ Lawrence Venuti จะตั้งคำว่า foreignization ในปี 1995 ถึง 73 ปี

The older mechanism belonged to one man rather than a committee. Rama VI (Vajiravudh, reigned 1910–1925, died 26 November 1925) translated three plays of Shakespeare's into Thai — เวนิสวานิช, The Merchant of Venice, in 1916; ตามใจท่าน, As You Like It, in 1921; โรมีโอและจูเลียต, Romeo and Juliet, in 1922. He set out his own method in the preface to the last of them, signed "รามวชิราวุธ ปร" and dated 1 June 1922: "ในการประพันธ์คำกลอนภาษาไทยในเรื่อง ละครนี้ ข้าพเจ้าตั้งใจให้ใกล้เคียงสำนวนและโวหารเดิมของเชกส์เปียร์ มากกว่าคำนึงถึงความ ไพเราะทางกาพย์ภาษาไทย" — in composing the Thai verse for this play, I intended to keep close to Shakespeare's own idiom and style, rather than prioritise the mellifluousness of Thai poetic convention. That is a source-fidelity policy, declared 73 years before Lawrence Venuti coined the term foreignization in 1995.

งานบัญญัติคำของพระองค์ไม่ได้อยู่แค่ในบทละคร พระราชบัญญัติขนานนามสกุล พ.ศ. 2456 บังคับให้คนสยามทุกคนต้องมีนามสกุลสืบทอดเป็นครั้งแรก และนามสกุลบาลีสันสกฤตจำนวนมากที่ตามมา พระองค์ทรงคิดหรือพระราชทานเอง อีกคำคือ ลูกเสือ ตั้งขึ้นปี 1911 ล้อกับ เสือป่า กองกำลังกึ่งทหารที่ทรงตั้งปีเดียวกัน นี่เป็นคนละกลไกกับสำนักงานบัญญัติศัพท์ สำนักงานนั้นเกิดปี 1933 หลังทั้งสองรัชกาล

His coining was not confined to the plays. The Surnames Act of พ.ศ. 2456, 1913, required every Siamese subject to take a hereditary family name for the first time, and many of the compound Pali-Sanskrit surnames that followed he devised or bestowed himself. Another was ลูกเสือ, "tiger cub," the name he gave the Boy Scouts of Siam in 1911, built on เสือป่า, the Wild Tiger Corps he founded the same year. This is a different mechanism from the terminology office, which was not born until 1933, after both reigns.

คำว่าคนแรกในเรื่องนี้ถูกโต้แล้ว อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ เขียนใน The101.world เมื่อ 31 มกราคม 2023 ว่าคำนำของรัชกาลที่ 6 อ้างความเป็นคนแรกเฉพาะการแปลเป็นบทเจรจบนเวทีที่ละครบรรทัด ไม่ใช่คนแรกที่เอาเรื่องนี้มาเป็นไทย ขุนสุนทรภษิต (Thanom Keyanon) ครูโรงเรียน ตีพิมพ์ "โรมียูเลียดคำฉันท" ระหว่างสิงหาคมถึงตุลาคม 1921 ก่อนฉบับของพระองค์หนึ่งปีเต็ม ส่วนที่ว่าทรงทราบหรือไม่ ผู้เขียนบทความระบุว่าตรวจไม่ได้

The word "first" here has already been contested. อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ wrote in The101.world on 31 January 2023 that Rama VI's preface claimed priority only for translating the play as line-by-line stage dialogue, not for bringing the story into Thai at all. ขุนสุนทรภษิต (Thanom Keyanon), a schoolteacher, published "โรมียูเลียดคำฉันท" between August and October 1921, a full year ahead of the King's version. Whether the King knew of it is undocumented; the article's author states that he could not determine it.

สัดส่วนของบาลีและสันสกฤตในคำไทยปัจจุบัน เล่มนี้ไม่พิมพ์ตัวเลข การค้นคว้าสำหรับ
บทนี้หาการวัดที่ตรวจสอบได้ไม่พบ ตัวเลขที่หมุนเวียนกันอยู่ — "30-40%" บ้าง "เกิน
ครึ่ง" บ้าง — ตามกลับไปหาคนนับและวิธีนับไม่ได้สักตัว ไม่มีตัวเลขไม่ได้แปลว่าไม่มี
อะไรให้วัด มันแปลว่ายังไม่มีใครวัด สิ่งที่น่านับแล้วจริงแคบกว่านั้น Søren Egerod นับคำ
ยืมภาษาแต่จิ๋วในภาษาสยามได้ 181 คำ ในปี 1959

On the Pali and Sanskrit share of the modern Thai lexicon, this book prints
no number. The research for this chapter found no verifiable measurement.
The figures in circulation — "30-40%," or "more than half" — could not be
traced back to anyone who did the counting or to a method. No number
does not mean there is nothing there to measure. It means nobody has
measured it. What has actually been counted is narrower: Søren Egerod
counted 181 Teochew loanwords in Siamese, in 1959.

คำที่สูงที่สุดในบทนี้ก็เป็นของยืม Rikker Dockum อ่านจารึกสุโขทัยราวร้อยหลัก อายุ
ศตวรรษที่ 13 ถึง 15 แล้วพบว่าสันสกฤตเข้ามาอย่างน้อยสองระลอก ระลอกแรกผ่าน
เขมร พากการเปลี่ยนเสียงของเขมรติดเข้ามาด้วย — เหตุที่ภาษาไทยมี บ กับ ด ระลอก
หลังรับตรง ผลคือคำคู่อย่าง บิดา กับ ปิตุ และคำว่า บาท ที่มาจาก pāda บาท ใน ใต้ฝ่า
ละอองธุลีพระบาท จึงเป็นคำยืมที่เดินผ่านเขมรเข้ามา และไม่มีคณะกรรมการชุดไหนลง
มติรับมันเข้ามา

The highest word in this chapter is itself borrowed. Rikker Dockum read
roughly a hundred Sukhothai inscriptions, 13th to 15th century, and found
Sanskrit arriving in at least two waves. The first came through Khmer,
carrying Khmer's own sound changes in with it — which is why Thai has บ
and ด at all; the second was taken directly. The result is doublets still in use,
บิดา beside ปิตุ, and the word บาท, from pāda, "foot." The บาท in ใต้ฝ่าละอองธุลี
พระบาท is therefore a loan that arrived by way of Khmer, and no committee
ever voted it in.

นี่คือความต่างทั้งหมดระหว่างสองครึ่งของบทนี้ ยศเข้าไปนั่งในกริยาได้เพราะไม่มีใครต้องอนุมัติ ส่วน คณิศกรณ์ มีมติรองรับ มีลำดับวิธีรองรับ มีหน่วยงานรัฐรองรับ แล้วแพ้วไวยากรณ์บังคับได้ นโยบายได้แต่ขอ

That is the whole difference between the two halves of this chapter. Rank could take up residence inside the verb because nobody had to approve it. คณิศกรณ์ had a resolution behind it, a stated method behind it, a state office behind it, and it lost. Grammar obliges. Policy can only ask.

ข้อโต้แย้งที่แข็งที่สุดต่อคำตัดสินนี้คือ ทับศัพท์ก็เป็นการรับเข้ามาแบบหนึ่ง และไทยรับคำจากเขมร บาลี สันสกฤต จีน และโปรตุเกสมาหลายศตวรรษ คำที่ตายก็ไม่ได้ตาย เพราะอังกฤษเสมอไป พุทธิธรรม แพ้ว วัฒนธรรม ตั้งแต่ก่อนยุคดิจิทัลและก่อนมีสำนักงานบัญญัติศัพท์ สิ่งที่เป็นที่อ้างจึงแคบ สำนักงานประกาศลำดับความชอบของตัวเองไว้ชัด — ไทยก่อน บาลีสันสกฤตรองลงมา ทับศัพท์ท้ายสุด — แล้วนายกของสำนักงานเองเป็นคนบอกในปี 2020 ว่าอันดับท้ายสุดคืออันดับที่รอด

The strongest argument against this verdict is that transliteration is a form of absorption too, and Thai has been absorbing from Khmer, Pali, Sanskrit, Chinese and Portuguese for centuries. Nor do dead coinages always die of English: พุทธิธรรม lost to วัฒนธรรม, for "culture," before the digital era and before the terminology office existed. So the claim made here is narrow. The Office stated its own order of preference plainly — Thai first, Pali-Sanskrit second, transliteration last — and its own President said in 2020 that last place was the place that survived.

สิ่งที่ข้ามไม่ได้: ยศของผู้พูดและผู้ฟัง ที่ไทยผูกไว้ในกริยาและในสรรพนามจนไม่พูดไม่ได้ ข้ามไปเป็นอังกฤษไม่ได้ เพราะอังกฤษไม่มีที่ให้มันอยู่ในไวยากรณ์ ผู้แปลต้องเติมคำเข้าไปใหม่ และคำที่เดิมเข้าไปได้ ก็ตัดออกได้เสมอ

What could not cross: The rank of speaker and hearer, which Thai binds into its verbs and its pronouns so tightly that it cannot go unsaid, cannot cross into English, because English has nowhere in its grammar to put it. The translator has to add words instead, and words that can be added can always be cut.

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีคนแสดงการนับคำที่มีชื่อผู้นับ ปีที่นับ และวิธีนับกำกับครบ ซึ่งวัดสัดส่วนบาลีสันสกฤตในคำไทยปัจจุบันออกมาเป็นตัวเลขได้ หรือมีข้อมูลการใช้จริงที่แสดงว่า คณิตกรณ์ หรือ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ยังใช้กันในภาษาพูดทั่วไป ไม่ใช่เฉพาะในเอกสารราชการ

Overtuned if: Someone produces a lexical count — the counter named, the year given, the method stated — that actually measures the Pali-Sanskrit share of the modern Thai lexicon; or usage data showing that คณิตกรณ์ or จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ is still current in ordinary speech and not only in official paperwork.

[illegible]

epigraphic evidence from the Sukhothai corpus", 16th World Sanskrit

Conference — <https://www.academia.edu/28516211/>

Sanskrit_loanword_adaptation_in_Old_Thai_epigraphic_evidence_from_the_Sukhothai_corpus

· "List of loanwords in Thai", Wikipedia — [https://en.wikipedia.org/wiki/](https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_loanwords_in_Thai)

List_of_loanwords_in_Thai

Sources: กาญจนา นาคสกุล (Kanchana Naksakul), "คำสรรพนามในภาษาไทยสะท้อนวัฒนธรรมไทย", จดหมายข่าวราชบัณฑิตยสถาน vol. 7 no. 73 (June 1997) — <http://legacy.orst.go.th/?>

knowledges=%E0%B8%84%E0%B8%B3%E0%B8%AA%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%

· สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, "รับประทาน", radio programme "รู้ รัก ภาษาไทย",

broadcast 30 October 2009 — <http://legacy.orst.go.th/?>

knowledges=%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%
%E0%B9%93%E0%B9%90-

%E0%B8%95%E0%B8%B8%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%A1-

%E0%B9%92%E0%B9%95%E0%B9%95%E0%B9%92 · Eric McCready, "A

Semantics for Honorifics with Reference to Thai", PACLIC 28 (2014) — <https://aclanthology.org/Y14-1058.pdf> · "ราชบัณฑิต' ยุคใหม่ กับ 'ศัพท์บัญญัติ' ดิสรัปชัน", Bangkok Biznews, 6 July 2020 (interviews with สุรพล อิศรไกรศิลป์ and

อรพัช บวรรักษา) — <https://www.bangkokbiznews.com/social/888035> ·

"ระบบศัพท์บัญญัติ' สำนักงานราชบัณฑิตยสภา ปรับปรุงล่าสุด พร้อมใช้งานแล้ววันนี้",

NECTEC, 30 April 2019 (quoting กนกวลี ชูชัยยะ) — [https://www.nectec.or.th/](https://www.nectec.or.th/news/news-pr-news/royin-coined.html)

news/news-pr-news/royin-coined.html · ศัพท์บัญญัติ ๔๐ สาขาวิชา, Office of

the Royal Society — <https://coined-word.orst.go.th/> · Kanlaya Coulsting,

"Shakespeare in Thai", Shakespeare Birthplace Trust, 1 November 2017 —

[https://www.shakespeare.org.uk/explore-shakespeare/blogs/](https://www.shakespeare.org.uk/explore-shakespeare/blogs/shakespeare-thai/)

shakespeare-thai/ · "To be or not to be in Thailand", Bangkok Post Special

Report (2016) — [https://www.bangkokpost.com/thailand/special-reports/](https://www.bangkokpost.com/thailand/special-reports/1241218/to-be-or-not-to-be-in-thailand)

1241218/to-be-or-not-to-be-in-thailand · อาญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ, "มีผู้แปล

Romeo and Juliet มาเป็นภาษาไทยก่อนในหลวงรัชกาลที่ 6", The101.world, 31

January 2023 — <https://www.the101.world/romeo-and-juliet-thai/> ·

"Vajiravudh", Wikipedia — <https://en.wikipedia.org/wiki/Vajiravudh> · "Thai

name", Wikipedia — https://en.wikipedia.org/wiki/Thai_name · "กำเนิด

'เสือป่า' ก่อนมี 'ลูกเสือ!' ร.๖ ทรงตอบโต้คำวิจารณ์...", MGR Online — <https://>

mgroonline.com/online/section/detail/9630000067423 · Søren Egerod,
"Swatow loan-words in Siamese", Acta Orientalia 23 (1959), 137-156 –
<https://journals.uio.no/actaorientalia/article/view/5303> · Rikker Dockum,
"Sanskrit loanword adaptation in Old Thai: epigraphic evidence from the
Sukhothai corpus", 16th World Sanskrit Conference – [https://
www.academia.edu/28516211/](https://www.academia.edu/28516211/)

Sanskrit_loanword_adaptation_in_Old_Thai_epigraphic_evidence_from_the_Sukh

· "List of loanwords in Thai", Wikipedia – [https://en.wikipedia.org/wiki/](https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_loanwords_in_Thai)

List_of_loanwords_in_Thai

เท่ามนุษย์แล้ว

Human Parity

เดือนมีนาคม 2018 Microsoft Research ประกาศว่าเครื่องแปลข่าวจีนเป็นอังกฤษได้เท่ามนุษย์แล้ว และภายในปีเดียวกันนั้น สองทีมที่ทำงานแยกกันแสดงให้เห็นว่าคำว่าเท่าเป็นผลของวิธีประเมิน ไม่ใช่คุณสมบัติของคำแปล

In March 2018 Microsoft Research announced that its machine had reached human parity translating Chinese news into English, and within the same year two teams working independently showed that the word parity was a product of the evaluation method, not a property of the translation.

ข้อประกาศนั้นไม่ได้อ่อน และควรอ่านมันด้วยความแรงเต็มที่ก่อนจะหักมัน Hany Hassan และคณะ เผยแพร่ arXiv:1803.05567 ชื่อ "Achieving Human Parity on Automatic Chinese to English News Translation" ระบุว่าผลงานของระบบแปลด้วยโครงข่ายประสาทของตน บนชุดทดสอบข่าวจีน-อังกฤษของ WMT 2017 แยกไม่ออกจากสถิติจากงานของนักแปลอาชีพ หลักฐานวางไว้สองชั้น ชั้นแรกคือ automatic metrics ชั้นที่สองคือโปรโตคอลให้ผู้ตัดสินสองภาษาให้คะแนนอย่างเป็นทางการ ไม่ใช่การอ้างลอยๆ และทั้งสองชั้นบอกตรงกัน

The claim was not weak, and it deserves its full force before it is broken. Hany Hassan and colleagues published arXiv:1803.05567, "Achieving Human Parity on Automatic Chinese to English News Translation," reporting that their neural system's output on the WMT 2017 Chinese-to-English news test set was statistically indistinguishable from the work of professional human translators. The evidence came in two layers. The first was automatic metrics. The second was a formal protocol in which bilingual judges scored the output. Nothing offhand about it, and both layers said the same thing.

Samuel Läubli, Rico Sennrich และ Martin Volk เอาคำแปลชุดเดิมนั้นกลับมาให้คนตัดสินใหม่ โดยเปลี่ยนตัวแปรเดียว — ให้ผู้ตัดสินอ่านทั้งเอกสาร แทนประโยคเดียวที่สับลำดับมาแล้ว งานชื่อ "Has Machine Translation Achieved Human Parity? A Case for Document-level Evaluation" ตีพิมพ์ที่ EMNLP 2018 และประโยคผลลัพธ์คือ "human raters assessing adequacy and fluency show a stronger preference for human over machine translation when evaluating documents as compared to isolated sentences" ระบบเดิม คำแปลชุดเดิม ผู้ตัดสินเป็นคนทั้งสองแบบ สิ่งเดียวที่เปลี่ยนคือความยาวของสิ่งที่วางอยู่ตรงหน้าเขา

Samuel Läubli, Rico Sennrich and Martin Volk took the same translations back to human judges, changing one variable — the raters read whole documents instead of isolated sentences served in shuffled order. The paper, "Has Machine Translation Achieved Human Parity? A Case for Document-level Evaluation," appeared at EMNLP 2018, and its result reads: "human raters assessing adequacy and fluency show a stronger preference for human over machine translation when evaluating documents as compared to isolated sentences." Same system, same translations, human judges in both conditions. The only thing that changed was the length of what was put in front of them.

ข้อผิดพลาดที่โผล่ตอนอ่านยาวมีชื่อของมันเอง สรรพนามที่หายไป ความต่อเนื่องที่ขาดระหว่างประโยค และศัพท์คำเดียวกันที่ถูกเรียกสองอย่างในเรื่องเดียวกัน ทั้งสามอย่างมองไม่เห็นในประโยคเดียว เพราะประโยคเดียวไม่มีที่ให้นั้นปรากฏ ประโยคที่ถูกตัดออกมาจากย่อหน้าไม่มีอะไรให้สรรพนามชี้กลับไปหา และไม่มีครั้งที่สองให้ศัพท์ขัดกับครั้งแรก

The errors that surface over a longer read have names of their own. Dropped pronouns. Coherence that breaks between sentences. One term called two different things in the same story. None of the three is visible in an isolated sentence, because an isolated sentence gives them nowhere to appear. A sentence cut out of a paragraph has nothing for a pronoun to point back to, and no second occurrence for a term to contradict its first.

Antonio Toral, Sheila Castilho, Ke Hu และ Andy Way ตรวจสอบข้อประกาศเดียวกันด้วยอีกวิธีหนึ่ง งานชื่อ "Attaining the Unattainable? Reassessing Claims of Human Parity in Neural Machine Translation" ที่ WMT 2018 พบว่าผล parity ขึ้นอยู่กับว่าออกแบบการประเมินอย่างไร และระบุตัวเลือกสองข้อที่เข้าข้างเครื่องโดยตรง — ต้นฉบับที่ใช้ทดสอบเป็นข้อความที่แปลมาอีกทอด ไม่ใช่ข้อความที่เขียนขึ้นในภาษานั้นแต่แรก และผู้ตัดสินไม่ได้เห็นบริบทระหว่างประโยค

Antonio Toral, Sheila Castilho, Ke Hu and Andy Way checked the same claim by another route. Their paper, "Attaining the Unattainable? Reassessing Claims of Human Parity in Neural Machine Translation," at WMT 2018, found that the parity result depended on how the evaluation had been designed, and named two choices that flattered the machine directly — the source text used for testing was itself translated material rather than text originally authored in that language, and the raters were shown no inter-sentential context.

หน้าต่างขนาดประโยคเก่ากว่าเรื่องนี้สิบหกปี Kishore Papineni, Salim Roukos, Todd Ward และ Wei-Jing Zhu เสนอ BLEU ที่ ACL 2002 เป็นคะแนน n-gram precision เทียบกับคำแปลอ้างอิง มี brevity penalty กันการทำคะแนนด้วยการเขียนสั้น และผู้เสนอเรียกมันเองว่า "understudy to skilled human judges" ตัวสำรอง ไม่ใช่ตัวจริง คำนั้นอยู่ในเอกสารตั้งต้นมาตั้งแต่ 2002 แล้วตัวสำรองก็ยืนอยู่บนเวทีต่ออีกราวยี่สิบปี

The sentence-sized window is sixteen years older than this episode. Kishore Papineni, Salim Roukos, Todd Ward and Wei-Jing Zhu proposed BLEU at ACL 2002 as a modified n-gram precision score against reference translations, with a brevity penalty to stop a system scoring by writing short, and its own authors called it an "understudy to skilled human judges." An understudy, not the lead. The word was in the founding paper from 2002, and the understudy then held the stage for roughly two decades.

BLEU รายงานสิ่งที่ฟังข้ามประโยคไม่ได้ เพราะมันไม่เคยมองอะไรที่ยาวกว่าประโยค นี้ไม่ใช่ข้อบกพร่องของสูตร มันคือขนาดของหน้าต่าง Chris Callison-Burch, Miles Osborne และ Philipp Koehn เขียนไว้ที่ EACL 2006 ว่าคะแนน BLEU ที่สูงขึ้นนั้น "neither necessary nor sufficient" ต่อคุณภาพที่ดีขึ้นจริง พร้อมตัวอย่างทั้งสองทาง ระบบที่ BLEU บอกว่าดีกว่าแต่คนบอกว่าแย่กว่า และระบบที่กลับกัน สิบสองปีก่อนข้อประกาศปี 2018 คำเตือนนี้อยู่ในเอกสารประชุมของสาขาเองแล้ว

BLEU cannot report what breaks across sentences, because it never looks at anything longer than a sentence. This is not a flaw in the formula. It is the size of the window. Chris Callison-Burch, Miles Osborne and Philipp Koehn wrote at EACL 2006 that a rise in BLEU is "neither necessary nor sufficient" for a real improvement in quality, with counterexamples in both directions: systems BLEU ranked higher and humans ranked lower, and systems where it ran the other way. Twelve years before the 2018 announcement, the warning was already in the field's own proceedings.

คนตัดสินก็พลาดแบบเดียวกันได้ ถ้าให้หน้าต่างเท่ากัน Markus Freitag, George Foster, David Grangier, Viresh Ratnakar, Qijun Tan และ Wolfgang Macherey ตีพิมพ์ใน TACL 9 ปี 2021 การศึกษา MQM ขนาดใหญ่ที่สุดเท่าที่ทำกันมา ให้นักแปลอาชีพอ่านพร้อมบริบทเต็มเอกสาร แล้วให้คะแนนระบบจาก WMT2020 ใหม่ในสองคู่ภาษา ผลออกมาเป็น "a substantially different ranking of evaluated systems from the one established by the WMT crowd workers" ความผิดจึงไม่ได้อยู่ที่ผู้ตัดสินเป็นเครื่องหรือเป็นคน มันอยู่ที่ผู้ตัดสินได้เห็นอะไร

Human judges fail the same way if given the same window. Markus Freitag, George Foster, David Grangier, Viresh Ratnakar, Qijun Tan and Wolfgang Macherey published in TACL 9 in 2021 the largest MQM study yet conducted, having professional translators read with full document context and re-score the WMT2020 systems in two language pairs. The outcome was "a substantially different ranking of evaluated systems from the one established by the WMT crowd workers." The fault, then, is not whether the judge is a machine or a person. It is what the judge was shown.

เส้นนี้ลากกลับไปถึงปี 1966 ได้ ALPAC ตั้งขึ้นเมื่อเมษายน 1964 มี John R. Pierce จาก Bell Telephone Laboratories เป็นประธาน และกรรมการอีกหกคน รายงานชื่อ Language and Machines — Computers in Translation and Linguistics ออกเดือน พฤศจิกายน 1966 นิยาม machine translation ไว้แคบมาก คือการแปล "by algorithm from machine-readable source text to useful target text, without recourse to human translation or editing" แล้วสรุปภายใต้นิยามนั้นว่า "there has been no machine translation of general scientific text, and none is in immediate prospect" งบวิจัยถูกตัด และงานวิจัย MT ในอเมริกาหยุดไปราวยี่สิบปี

The line runs back to 1966. ALPAC was established in April 1964, chaired by John R. Pierce of Bell Telephone Laboratories with six other members. Its report, Language and Machines — Computers in Translation and Linguistics, was issued in November 1966. It defined machine translation very narrowly, as translation "by algorithm from machine-readable source text to useful target text, without recourse to human translation or editing," and concluded under that definition that "there has been no machine translation of general scientific text, and none is in immediate prospect." Funding was cut, and MT research in America stopped for roughly twenty years.

สองกรณีนี้เป็นกลไกเดียวกัน ต่างกันแค่เครื่องหมาย ปี 1966 นิยามที่แคบทำให้ผลงานทั้งสาขาเหลือศูนย์ ปี 2018 โปรโตคอลที่แคบทำให้คำแปลชุดหนึ่งขึ้นไปเท่ามนุษย์ ระเบียบการวัดของแต่ละยุควัดสิ่งที่มันวัดได้ แล้วสิ่งที่มันวัดได้ก็กลายเป็นความหมายของคำว่าดี มีข้อหนึ่งจากรายงาน ALPAC เองที่ควรสังเกต หนึ่งในสามเรื่องที่มันแนะนำให้เอา งบไปลงคือวิธีประเมินคุณภาพการแปล

The two cases run the same mechanism with the sign reversed. In 1966 a narrow definition reduced an entire field's output to zero. In 2018 a narrow protocol raised one set of translations to human parity. Every generation's evaluation regime measures what it happens to be able to measure, and what it can measure then becomes the meaning of the word good. One detail from the ALPAC report itself is worth noting: one of the three things it recommended funding was translation evaluation methods.

สาขาแก้เรื่องนี้แล้ว และแก้ด้วยการขยายหน้าต่าง ไม่ใช่ด้วยการรอให้โมเดลเก่งขึ้น Maja Popović เสนอ chrF ที่ WMT 2015 ให้วัดด้วย character n-gram แทน Ricardo Rei และคณะ เสนอ COMET ที่ EMNLP 2020 ให้เรียนจากคำตัดสินของคนโดยตรง แทนการนับ n-gram ที่ตรงกัน ผู้จัด WMT24 ระบุว่าเมตริกอัตโนมัติที่ทำงานได้ดีที่สุดสองตัวคือ MetricX-23-XL และ CometKiwi-DA-XL — BLEU ไม่ใช่ไม้บรรทัดที่ใช้จัดอันดับระบบที่ดีที่สุดของสาขาอีกต่อไป WMT25 ขยายไปถึง 32 คู่ภาษา 60 ระบบ และเพิ่มโดเมนใหม่ชื่อ Literary ที่เป็นเอกสารยาวราว 5,000 คำ ด้วยเหตุผลที่พิมพ์อยู่ในชื่อรายงานเอง — "Time to Stop Evaluating on Easy Test Sets"

The field has fixed this, and it fixed it by widening the window rather than by waiting for the models to improve. Maja Popović proposed chrF at WMT 2015, scoring on character n-grams instead. Ricardo Rei and colleagues proposed COMET at EMNLP 2020, learning directly from human judgments rather than counting matching n-grams. The WMT24 organizers themselves name the two top performing automatic metrics as MetricX-23-XL and CometKiwi-DA-XL — BLEU is no longer the yardstick by which the field's best systems are ranked. WMT25 went further, to 32 language pairs and 60 systems, adding a new Literary domain built from documents of roughly 5,000 words, for the reason printed in the report's own title — "Time to Stop Evaluating on Easy Test Sets."

ตัวเลขฝั่งภาษาไทยยืนยันไม่ได้ และเล่มนี้ไม่ได้ทำให้ NLLB-200 รายงานว่าค่าเฉลี่ย BLEU ดีขึ้น 44% เทียบกับของเดิม บนทิศทางที่การแปลกว่า 40,000 ทิศทางของ FLORES-200 ซึ่งครอบคลุม 204 คู่ภาษาและสคริปต์ และไทย (tha_Thai) อยู่ในนั้นด้วย แต่คะแนน BLEU หรือ chrF เฉพาะของภาษาไทยหาแหล่งปฐมภูมียืนยันไม่ได้ในการค้นรอบนี้ ส่วนตารางระบบของ WMT25 ทั้ง 32 คู่ภาษา เปิดดูแล้วไม่มีคู่อังกฤษ-ไทยอยู่ในนั้น หน้าต่างที่กว้างขึ้นยังมาไม่ถึงภาษาที่เล่มนี้ใช้เขียนต้นฉบับ

The Thai-side number cannot be confirmed, and this book will not guess it. NLLB-200 reports a 44% average BLEU improvement over the prior state of the art across more than 40,000 translation directions on FLORES-200, which spans 204 language and script pairs, and Thai (tha_Thai) is among them. But a BLEU or chrF score specific to Thai could not be traced to a primary source in this research pass. As for the WMT25 system tables, all 32 language pairs of them, inspection turned up no English-Thai pair among them. The wider window has not yet reached the language this book is written in.

สิ่งที่หน้าต่างขนาดประโยคมองไม่เห็น คือข้อผูกพันที่เกิดขึ้นได้เฉพาะเมื่อข้อความยาวกว่าหนึ่งประโยค สรรพนามที่ต้องชี้กลับไปหาคนที่เอ่ยชื่อไว้สามประโยคก่อน ศัพท์ที่ต้องเรียกเหมือนเดิมทุกครั้งจนจบเรื่อง และระดับภาษาที่บอกว่าใครกำลังพูดกับใคร ข้อสุดท้ายมีหลักฐานของตัวเอง Luis Cihlar และคณะ ตรวจการแปล honorific ของภาษาเกาหลี รายงานที่ IAAI workshop ของ LREC 2026 พบว่าโมเดลเลื่อนระดับความสุภาพตามว่าคู่สนทนาถูกระบุไว้ตรงๆ หรือต้องอนุมานเอา ระบบจับสัญญาณที่ผิวของข้อความไม่ได้จำลองความสัมพันธ์ ประโยคเดียวไม่มีคู่สนทนา ข้อความทั้งชิ้นมี

What the sentence-sized window cannot see is the set of obligations that arise only once a text runs longer than one sentence: the pronoun that has to point back to a person named three sentences ago, the term that has to be called the same thing every time until the end, and the register that says who is speaking to whom. The last of those has evidence of its own. Luis Cihlar and colleagues examined the automatic translation of Korean honorifics and reported at the IAAI workshop at LREC 2026 that models shift politeness level according to whether the addressee is stated explicitly or has to be inferred. The systems match a cue at the surface of the text; they do not model the relationship. A single sentence has no addressee. A whole text does.

สิ่งที่ข้ามไม่ได้: สรรพนามที่ต้องชี้ข้ามประโยค ศัพท์ที่ต้องคงเดิมทั้งเรื่อง และระดับภาษาที่ระบุว่าใครพูดกับใคร — สามอย่างนี้เป็นข้อผูกพันของข้อความทั้งชิ้น ไม่ใช่ของประโยคเดียว เครื่องมือที่มีหน้าต่างเท่าประโยคเดียวจึงรายงานว่าไม่มีอะไรหาย เพราะมันไม่เคยมองไปที่ที่ของหายไปอยู่

What could not cross: The pronoun that has to point across a sentence boundary, the term that has to stay fixed for the length of a story, and the register that specifies who is speaking to whom — all three are obligations of a whole text, not of a single sentence. An instrument with a one-sentence window therefore reports that nothing is missing, because it never looks at the place the missing thing was.

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: เอาคำแปลชุดเดิมของ Hassan et al. 2018 กลับมาให้คนตัดสินใหม่ทั้งสองแบบ ประโยคเดียวที่สับลำดับ กับเอกสารเต็ม ถ้าผู้ตัดสินไม่ได้เลือกงานของมนุษย์มากขึ้นเมื่ออ่านเอกสารเต็ม หรือถ้าผลของ Läubli, Sennrich และ Volk 2018 ทำซ้ำไม่ได้ในคู่ภาษาอื่น คำตัดสินนี้ตกไป

Overtured if: Take Hassan et al. 2018's translations back to human judges under both conditions, shuffled isolated sentences and full documents. If the raters do not prefer the human translation more strongly when reading full documents, or if Läubli, Sennrich and Volk 2018's result fails to replicate in other language pairs, this verdict fails.

แหล่ง: Hassan et al., "Achieving Human Parity on Automatic Chinese to English News Translation," arXiv:1803.05567 (2018) — <https://arxiv.org/abs/1803.05567> · Läubli, Sennrich, Volk, "Has Machine Translation Achieved Human Parity? A Case for Document-level Evaluation," EMNLP 2018 — <https://aclanthology.org/D18-1512/> · Toral, Castilho, Hu, Way, "Attaining the Unattainable? Reassessing Claims of Human Parity in Neural Machine Translation," WMT 2018 — <https://aclanthology.org/W18-6312/> · Papineni, Roukos, Ward, Zhu, "BLEU: a Method for Automatic Evaluation of Machine Translation," ACL 2002 — <https://aclanthology.org/P02-1040/> · Callison-Burch, Osborne, Koehn, "Re-evaluating the Role of Bleu in Machine Translation Research," EACL 2006 — <https://aclanthology.org/E06-1032/> · Popović, "chrF: character n-gram F-score for automatic MT evaluation," WMT 2015 — <https://aclanthology.org/W15-3049/> · Rei et al., "COMET: A Neural Framework for MT Evaluation," EMNLP 2020 — <https://aclanthology.org/2020.emnlp-main.213/> · Freitag, Foster, Grangier, Ratnakar, Tan, Macherey, "Experts, Errors, and Context: A Large-Scale Study of Human Evaluation for Machine Translation," TACL 9, 2021 — <https://aclanthology.org/2021.tacl-1.87/> · Pierce, Carroll, et al., Language and Machines — Computers in Translation and Linguistics (ALPAC Report), National Academy of Sciences, 1966 — <http://www.mt-archive.info/ALPAC-1966.pdf> · Kocmi et al., "Findings of the WMT24 General Machine Translation Shared Task: The LLM Era Is Here but MT Is Not Solved Yet," WMT 2024 — <https://aclanthology.org/2024.wmt-1.1/> · Kocmi et al., "Findings of the WMT25 General Machine Translation Shared Task: Time to Stop Evaluating on Easy Test Sets," WMT 2025 — <https://aclanthology.org/2025.wmt-1.22/> · Kocmi et al., "Preliminary Ranking of WMT25 General Machine Translation Systems," arXiv:2508.14909 (2025) — <https://arxiv.org/abs/2508.14909> · NLLB Team et al., "No Language Left Behind: Scaling Human-Centered Machine Translation," arXiv:2207.04672 (2022) — <https://arxiv.org/abs/2207.04672> · Cihlar, Bui, Park, Mager, Bisang, von der Wense, "Investigating the Automatic Translation of

Korean Honorifics," LREC 2026 IAAI Workshop — <https://aclanthology.org/2026.iaai-1.3/>

Sources: Hassan et al., "Achieving Human Parity on Automatic Chinese to English News Translation," arXiv:1803.05567 (2018) — <https://arxiv.org/abs/1803.05567> · Läubli, Sennrich, Volk, "Has Machine Translation Achieved Human Parity? A Case for Document-level Evaluation," EMNLP 2018 — <https://aclanthology.org/D18-1512/> · Toral, Castilho, Hu, Way, "Attaining the Unattainable? Reassessing Claims of Human Parity in Neural Machine Translation," WMT 2018 — <https://aclanthology.org/W18-6312/> · Papineni, Roukos, Ward, Zhu, "BLEU: a Method for Automatic Evaluation of Machine Translation," ACL 2002 — <https://aclanthology.org/P02-1040/> · Callison-Burch, Osborne, Koehn, "Re-evaluating the Role of Bleu in Machine Translation Research," EACL 2006 — <https://aclanthology.org/E06-1032/> · Popović, "chrF: character n-gram F-score for automatic MT evaluation," WMT 2015 — <https://aclanthology.org/W15-3049/> · Rei et al., "COMET: A Neural Framework for MT Evaluation," EMNLP 2020 — <https://aclanthology.org/2020.emnlp-main.213/> · Freitag, Foster, Grangier, Ratnakar, Tan, Macherey, "Experts, Errors, and Context: A Large-Scale Study of Human Evaluation for Machine Translation," TACL 9, 2021 — <https://aclanthology.org/2021.tacl-1.87/> · Pierce, Carroll, et al., Language and Machines — Computers in Translation and Linguistics (ALPAC Report), National Academy of Sciences, 1966 — <http://www.mt-archive.info/ALPAC-1966.pdf> · Kocmi et al., "Findings of the WMT24 General Machine Translation Shared Task: The LLM Era Is Here but MT Is Not Solved Yet," WMT 2024 — <https://aclanthology.org/2024.wmt-1.1/> · Kocmi et al., "Findings of the WMT25 General Machine Translation Shared Task: Time to Stop Evaluating on Easy Test Sets," WMT 2025 — <https://aclanthology.org/2025.wmt-1.22/> · Kocmi et al., "Preliminary Ranking of WMT25 General Machine Translation Systems," arXiv:2508.14909 (2025) — <https://arxiv.org/abs/2508.14909> · NLLB Team et al., "No Language Left Behind: Scaling Human-Centered Machine Translation," arXiv:2207.04672 (2022) — <https://arxiv.org/abs/2207.04672> · Cihlar, Bui, Park, Mager, Bisang, von der Wense, "Investigating the Automatic Translation of Korean Honorifics," LREC 2026 IAAI Workshop — <https://aclanthology.org/2026.iaai-1.3/>

ผู้เป็นมังสวิรัต

The Vegetarian

วันที่ 2 กรกฎาคม 2017 Charse Yun อาจารย์จาก Ewha Womans University ตีพิมพ์คำวิจารณ์คำแปลที่เพิ่งชนะ Man Booker International Prize เมื่อปีก่อนหน้า ข้อกล่าวหาของเขาไม่ใช่ว่าแปลผิด แต่ว่าแปลเกิน

On 2 July 2017, Charse Yun, a professor at Ewha Womans University, published a critique of the translation that had won the Man Booker International Prize the year before. His charge was not that it had been mistranslated. It was that it had been over-translated.

หนังสือเล่มนี้มีอายุมาก่อนจะข้ามภาษา Han Kang เขียน *The Vegetarian* (Chaesikjuuija) เป็นสามตอนระหว่างปี 2003 ถึง 2005 รวมเล่มพิมพ์ในเกาหลีปี 2007 ตอนกลางได้รางวัล Yi Sang Literary Award ปี 2005 Deborah Smith เริ่มเรียนภาษาเกาหลีปี 2009 ตั้งสำนักพิมพ์ Tilted Axis ปี 2015 และแปลเล่มนี้เป็นงานแปลขนาดหนังสือชิ้นแรกของเธอ ฉบับอังกฤษออกเดือนมกราคม 2015 กับ Portobello Books ปีถัดมาทั้งคู่ได้ Man Booker International Prize ร่วมกัน เป็นปีแรกที่รางวัลให้เครดิตผู้เขียนกับผู้แปลเท่ากัน

The book had a life before it crossed. Han Kang wrote *The Vegetarian* (Chaesikjuuija) in three parts between 2003 and 2005; it appeared as a novel in Korea in 2007, and its central section won the Yi Sang Literary Award in 2005. Deborah Smith began learning Korean in 2009, founded the press Tilted Axis in 2015, and translated this book as her first book-length translation. The English edition came out in January 2015 from Portobello Books. The following year the two of them shared the Man Booker International Prize, in the first year the prize credited author and translator equally.

ข้อวิจารณ์ของ Yun มีสองชั้น ชั้นแรกเขาขอให้คำแปลนี้เป็นงานระดับสูง ชั้นที่สองเขาบอกว่ามันเบี่ยงจากสำนวนของ Han Kang ที่เรียบและกลั่นไว้ ด้วยการเติมคำขยาย คำขึ้นสุด และคำที่เน้นน้ำหนัก ไม่ใช่ครั้งสองครั้ง แต่แทบทุกหน้าเว้นหน้า นักแปลอาวุโสคนหนึ่งที่เขาปรึกษาเห็นว่าควรเรียกงานของ Smith ว่าการดัดแปลง ไม่ใช่การแปล บทความชิ้นแรกลงใน Korea Exposé วันที่ 2 กรกฎาคม 2017 ชื่อ "You Say Melon, I Say Lemon: Deborah Smith's Flawed Yet Remarkable Translation of 'The Vegetarian'" แล้วเขาขยายข้อโต้แย้งลง Los Angeles Times วันที่ 22 กันยายน 2017

Yun's criticism came in two layers. In the first he rated the translation a high achievement. In the second he argued that it had drifted from Han Kang's spare, restrained manner by adding intensifiers, superlatives and emphatic word choices — not once or twice, but on close to every other page. One senior translator he consulted took the view that Smith's work was better called an adaptation than a translation. The first piece ran in Korea Exposé on 2 July 2017 under the title "You Say Melon, I Say Lemon: Deborah Smith's Flawed Yet Remarkable Translation of 'The Vegetarian'"; he then extended the argument in the *Los Angeles Times* on 22 September 2017.

น้ำหนักของหลักฐานสองชุดในบทนี้ไม่เท่ากัน ถ้อยคำของ Yun เดินทางมาถึงเล่มนี้ผ่านการอ้างต่อ ไม่ได้ผ่านตัวบทของ Los Angeles Times โดยตรง ข้อโต้แย้งของเขาจึงถูกเล่าเป็นความไม่ได้ยกเป็นคำพูด ส่วนคำพูดของ Smith และ Han Kang ข้างล่างนี้ ถูกตรวจกับต้นทางแล้วทีละคำ

The two sets of evidence in this entry do not carry equal weight. Yun's wording reached this book through secondhand citation, not through the *Los Angeles Times* text itself, so his argument is reported here in summary rather than quoted. The words of Smith and Han Kang below were checked against their sources one word at a time.

Smith ตอบเองใน Los Angeles Review of Books วันที่ 11 มกราคม 2018 จุดยืนของเธออยู่ในประโยคเดียว: "there is no such thing as a truly literal translation... there can be no such thing as a translation that is not 'creative.'" — ไม่มีสิ่งที่เรียกว่าคำแปลตรงตัวจริงๆ จึงไม่มีคำแปลใดที่ไม่ใช่งานสร้าง เธอแยกข้อกล่าวหาเป็นสองกอง กองแรกคือแปลผิด เธอรับผิดชอบ กองที่สองคือสำนวนเบี่ยง เธอปกป้องว่าเป็นการอ่านร้อยแก้วของ Han Kang แบบหนึ่งที่ชอบธรรม

Smith answered for herself in the *Los Angeles Review of Books* on 11 January 2018. Her position sits in a single sentence: "there is no such thing as a truly literal translation... there can be no such thing as a translation that is not 'creative.'" She separated the charges into two piles. The first was outright mistranslation, and for that she took responsibility. The second was stylistic divergence, which she defended as one legitimate reading of Han Kang's prose.

Han Kang พูดเรื่องนี้เองในบทสัมภาษณ์ที่ Booker Prize Foundation เผยแพร่วันที่ 28 กรกฎาคม 2023: "I do not believe that the translator has deliberately undermined the original, nor do I believe that she has created a new work that is completely different from the original." — เธอไม่เชื่อว่าผู้แปลจงใจบ่อนทำลายต้นฉบับ และไม่เชื่อว่าผู้แปลสร้างงานใหม่ที่ต่างจากต้นฉบับโดยสิ้นเชิง เธอชี้ว่าข้อพิพาทเอาสองเรื่องมาปนกัน เรื่องแรกคือคำแปลที่ผิดจริง Smith แก้ไป 67 จุดในปี 2017 และการแก้ไขไปอยู่ในฉบับพิมพ์ซ้ำปี 2018 ทั้งอังกฤษและอเมริกา เรื่องที่สองคือข้อถกเถียงเรื่องสำนวน และเรื่องแรกถูกยกมาใช้เป็นหลักฐานให้เรื่องที่สอง

Han Kang addressed it herself in an interview the Booker Prize Foundation published on 28 July 2023: "I do not believe that the translator has deliberately undermined the original, nor do I believe that she has created a new work that is completely different from the original." She pointed out that the dispute had mixed two things together. The first was genuine mistranslation: Smith made 67 corrections in 2017, and they went into the 2018 UK and US reprints. The second was the argument about style — and the first was being used as evidence for the second.

ตัวอย่างที่เธอยกไว้เองคือคำว่า *cheohyeong* แปลว่าพี่สาวของภรรยา แต่สองพยางค์ของมันแปลตรงตัวได้ว่าภรรยาบวกพี่ชาย เป็นกับดักของคนที่ไม่ได้โตมากับภาษานี้ นักวิจารณ์บางคนอ่านความพลาดตรงนั้นเป็นหลักฐานว่า Smith เปลี่ยนเพศตัวละคร ทั้งที่เป็นเรื่องภาษาล้วนๆ เธอเปิดเผยด้วยว่าเนื้อความเกาหลีสาวครึ่งหน้าหายไปจากฉบับอังกฤษ นั่นคือการตัดของบรรณาธิการ ไม่ใช่ความล้มเหลวของการแปล เพราะผู้แปลแปลมาครบทุกประโยค ทั้งคู่ยังทำงานด้วยกันต่อ ตีพิมพ์ *The White Book* ปี 2017 ถูกเทียบกันทีละประโยค

The example she gave herself is the word *cheohyeong*, which means a wife's older sister, though its two syllables read literally as wife plus older brother — a trap for anyone who did not grow up in the language. Some critics read that slip as evidence that Smith had changed a character's sex, when it was purely linguistic. She also disclosed that around half a page of the Korean text is missing from the English edition. That was an editorial cut, not a failure of translation, because the translator had translated every sentence. The two went on working together; the manuscript of *The White Book* (2017) was compared sentence by sentence.

ข้อพิพาทนี้ไม่ได้เถียงว่าใครทำงานได้ดีกว่า มันเถียงว่างานแปลมีหน้าที่ต่ออะไรก่อน คำถามเดียวกันเคยทำให้เพื่อนสองคนเลิกคบกันมาแล้ว เมื่อห้าสิบปีก่อน

The dispute is not an argument about who did the better job. It is an argument about what a translation owes first. The same question had ended a friendship once already, fifty years earlier.

ปี 1964 Vladimir Nabokov พิมพ์คำแปล Eugene Onegin ของ Pushkin สี่เล่มกับ Bollingen Foundation เป็นร้อยแก้วจังหวะ iambic ที่ไม่สัมผัส แปลเกือบตรงตัว พร้อมคำอธิบายอีกกว่า 930 หน้า จุดยืนนี้เขาประกาศไว้ตั้งแต่บทความ "The Art of Translation" ใน *The New Republic* วันที่ 4 สิงหาคม 1941 ประโยคเปิดคือ "Three grades of evil can be discerned in the queer world of verbal transmigration." — ในโลกประหลาดของการย้ายร่างทางถ้อยคำ ความชั่วแยกได้สามระดับ ระดับเลวที่สุดคือการแต่งตัวบทให้สวยงามขึ้นเพื่อเอาใจรสนิยมของผู้อ่านปลายทาง

In 1964 Vladimir Nabokov published his translation of Pushkin's *Eugene Onegin* with the Bollingen Foundation: four volumes of unrhymed, near-literal iambic prose, plus more than 930 pages of commentary. He had declared the position long before, in "The Art of Translation" in *The New Republic* on 4 August 1941. That essay opens: "Three grades of evil can be discerned in the queer world of verbal transmigration." The worst grade is prettifying a text to suit the taste of the audience it is being carried to.

Edmund Wilson วิจารณ์คำแปลนั้นใน *The New York Review of Books* วันที่ 15 กรกฎาคม 1965 ในบทความชื่อ "The Strange Case of Pushkin and Nabokov" ทั้งสองเป็นเพื่อนกันตั้งแต่ปี 1940 ตอนที่ Wilson เป็นนักวิจารณ์ของ *The New Republic* และช่วยพา Nabokov เข้าแวดวงวรรณกรรมอเมริกัน คำตัดสินของเขาคือ "It has produced a bald and awkward language which has nothing in common with Pushkin or with the usual writing of Nabokov." — ภาษาที่ได้ออกมาโล้นและเก้งก้าง ไม่มีอะไรร่วมกับ Pushkin หรือกับงานเขียนตามปกติของ Nabokov เอง

Edmund Wilson reviewed the translation in *The New York Review of Books* on 15 July 1965, under the title "The Strange Case of Pushkin and Nabokov". The two had been friends since 1940, when Wilson was *The New Republic's* critic and helped bring Nabokov into American literary life. His verdict on the translation: "It has produced a bald and awkward language which has nothing in common with Pushkin or with the usual writing of Nabokov."

ข้อหาที่หนักกว่านั้นอยู่ที่การตีความ Wilson อ่านการที่ Onegin ฆ่า Lensky ในการดวลว่าเป็นความมุ่งร้ายที่ลงรอยกับตัวละคร ส่วน Nabokov อ่านว่าหลุดจากนิสัย Wilson เขียนว่า "There are no out-of-character actions in Evgeni Onegin. Nabokov has simply not seen the point." — ไม่มีการกระทำใดหลุดจากนิสัยตัวละครใน Evgeni Onegin Nabokov มองไม่เห็นประเด็นเท่านั้นเอง เขายังปิดบทวิจารณ์ด้วยคำชม เรียก Nabokov ว่าสายไฟมีชีวิตที่พาดอยู่ระหว่างผู้อ่านกับอดีตของรัสเซีย

The heavier charge was about interpretation. Wilson read Onegin's killing of Lensky in the duel as malice consistent with the character, where Nabokov read it as out of character. Wilson wrote: "There are no out-of-character actions in *Evgeni Onegin*. Nabokov has simply not seen the point." He still closed the review with praise, calling Nabokov a live wire strung between the reader and the Russian past.

Nabokov ตอบในจดหมายฉบับวันที่ 26 สิงหาคม 1965 เปิดตัวการยืนยันมิตรภาพ แล้วไล่เรียงข้อผิดพลาดทางไวยากรณ์และการใช้ภาษารัสเซียของ Wilson เจ็ดข้อ ตั้งแต่การสับสนความหมายสองแบบของคำพูดปาก *netu* ไปจนถึงการอธิบายเสียงอักษร "ë" ผิด เขาปิดท้ายว่า "Its mixture of pompous aplomb and peevish ignorance is certainly not conducive to a sensible discussion of Pushkin's language and mine." — ส่วนผสมของความมั่นใจอันโอ้อำกับความรู้ที่ขี้หงุดหงิด ไม่ช่วยให้การถกเรื่องภาษาของ Pushkin และของเขาเดินไปไหน Wilson ตอบในฉบับเดียวกัน ยอมรับสองข้อจากเจ็ด: "I must acknowledge two errors... I felt that it sounded more damaging than I had meant it to be, and this has given him a chance to score." — เขายอมรับความผิดสองข้อ และว่าถ้อยคำของเขาฟังหนักกว่าที่ตั้งใจ จึงเปิดช่องให้อีกฝ่ายได้แต้ม ข้อที่เหลือเขาเถียงทีละข้อ

Nabokov replied in a letter in the issue of 26 August 1965. He opened by affirming the friendship, then itemised seven errors in Wilson's Russian grammar and usage, from confusing two senses of the colloquial *netu* to getting the sound of the letter "ë" wrong. He closed: "Its mixture of pompous aplomb and peevish ignorance is certainly not conducive to a sensible discussion of Pushkin's language and mine." Wilson answered in the same issue, conceding two of the seven: "I must acknowledge two errors... I felt that it sounded more damaging than I had meant it to be, and this has given him a chance to score." The rest he contested point by point.

การโต้กันยืดไปอีกหลายเดือนในหน้าจดหมายของ NYRB นักสลาฟศึกษาคนอื่นเข้าร่วมด้วย รวมทั้ง David Magarshack และ Ernest J. Simmons และ Nabokov กลับมาพิมพ์บทความ "Translation" วันที่ 20 มกราคม 1966 มิตรภาพยี่สิบห้าปีไม่กลับมาอีก Alex Beam ใน *The Feud* ปี 2016 ถือว่าจุดนี้คือจุดแตกหัก

The exchange ran on for months in the NYRB letters pages, with other Slavists joining, David Magarshack and Ernest J. Simmons among them, and Nabokov returning with a piece titled "Translation" on 20 January 1966. A twenty-five-year friendship did not come back. Alex Beam, in *The Feud* (2016), treats this as the rupture point.

ได้การด่ากันมีข้อขัดแย้งเรื่องวิธีอยู่จริง Wilson ต้องการคำแปลกลอนที่อ่านรื่นและเป็นสำนวนอังกฤษ ถึงขั้นเสนอบทกลอนของตัวเองแข่งไว้ในบทวิจารณ์ Nabokov ถือว่าการเบี่ยงจากความหมายตรงตัวเพื่อสัมผัสหรือความไพเราะคือการทรยศบทกวี เขาพูดไว้ตั้งแต่ปี 1941 และพูดซ้ำในบทกวีนำเล่ม "On Translating Eugene Onegin" ปี 1955 ว่าคำแปลที่ซื่อแบบไม่เท่าค้ายัน ตรงไปตรงมากกว่าคำแปลที่สวยงามแต่โกหก

Under the insults there was a real disagreement about method. Wilson wanted a verse translation that read fluently as English, to the point of offering a competing stanza of his own in the review. Nabokov held that any deviation from literal sense for rhyme or euphony betrayed the poem. He had said so in 1941 and said it again in the prefatory poem "On Translating Eugene Onegin" (1955): a faithful crib is more honest than a beautiful lie.

กรอบที่ใช้เรียกความขัดแย้งแบบนี้มาจาก Lawrence Venuti ในหนังสือ *The Translator's Invisibility: A History of Translation* (Routledge, 1995 ฉบับปรับปรุงปี 2008) คำแปลที่ลื่นและเป็นสำนวนปลายทางจนผู้อ่านเชื่อวากำลังอ่านต้นฉบับ เขาเรียกว่า domestication คำแปลที่จืดจางเก็บความสะกด ไวยากรณ์ที่ไม่คุ้นหู และร่องรอยของภาษาต้นทางไว้ เขาเรียกว่า foreignization ข้อเสนอของเขาไม่หยุดที่การบรรยาย ความลื่นที่วงการพิมพ์ภาษาอังกฤษให้รางวัลมาตลอดไม่ใช่รสนิยมที่เป็นกลาง มันคืออุดมการณ์ และมันบังคับให้ผู้แปลหายไป foreignization จึงมีจริยธรรมมากกว่าในสายตาเขา เพราะผู้อ่านรู้ตัวตลอดวากำลังอ่านสิ่งที่ข้ามมา

The frame used for a conflict of this kind comes from Lawrence Venuti, in *The Translator's Invisibility: A History of Translation* (Routledge, 1995; revised edition 2008). A translation fluent and idiomatic enough in the target language that readers believe they are reading an original, he calls domestication. A translation that deliberately keeps the friction, the unfamiliar syntax and the traces of the source language, he calls foreignization. His proposal does not stop at description. The fluency Anglophone publishing has always rewarded is not a neutral taste; it is an ideology, and it forces the translator to disappear. In his view foreignization is therefore the more ethical choice, because the reader stays aware throughout of reading something that has crossed.

กรอบนี้ถูกโต้กลับหนัก คนโต้หลักคือ Anthony Pym และข้อโต้ของเขาเล่าเป็นความจริง
นี้ เพราะถ้อยคำจริงไม่ได้ถูกตรวจในการค้นรอบนี้ ชั้นแรก foreignization ไม่มีวิธีทำที่ใช้
ได้จริง ชั้นที่สอง Venuti ไม่ได้แสดงว่าการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมแบบประชาธิปไตยที่เขา
อ้างจะตามมาจริง ชั้นที่สาม แกน domestication กับ foreignization หยาบเกินกว่าจะ
บรรยายสิ่งที่นักแปลทำ งานจริงอยู่บนสเปกตรัมของการปรับบางส่วน งานของ Maria
Tymoczko เรื่องจริยธรรมการแปลหลังอาณานิคมถูกอ้างว่าขยายข้อถกเถียงให้พ้นคู่ตรง
ข้ามนี้ ส่วน Venuti ตอบเองว่าความลื่นไม่ใช่ศัตรู คำแปลควรอ่านได้ สิ่งที่เขาโจมตีคือ
การบีบคำให้อ่านได้ให้เหลือภาษาอังกฤษมาตรฐานระดับเดียว ไม่ว่าต้นฉบับจะเขียนด้วย
ระดับภาษาแบบไหน

The frame drew hard pushback, chiefly from Anthony Pym, whose argument is reported here in summary because his exact wording was not checked in this research pass. It has three layers. First, foreignization has no workable method. Second, Venuti does not show that the democratic cultural exchange he claims actually follows from it. Third, the domestication and foreignization axis is too crude to describe what translators do; real work sits on a spectrum of partial adaptation. Maria Tymoczko's work on postcolonial translation ethics is cited as extending the argument past that binary. Venuti's own answer is that fluency is not the enemy, that translations should be readable, and that what he attacks is the squeezing of readable down to one register of standard English, whatever register the source was written in.

วางสองกรณีลงบนกรอบนี้แล้วภาพชัดขึ้น Smith เลือกด้าน domestication คือให้หนังสือทำงานเป็นวรรณกรรมในภาษาอังกฤษก่อน Nabokov เลือกด้าน foreignization จนสุดทาง คือให้ผู้อ่านมองทะลุภาษาอังกฤษกลับไปเห็นความหมายรัสเซีย และยอมให้ภาษาอังกฤษเสียรูป ความสูญเสียของแต่ละด้านทำนายได้จากตัวเลือกนั้นเอง ด้านหนึ่งเสียระดับเสียงและความกลั่นของต้นฉบับ อีกด้านหนึ่งเสียความเป็นบทกวี ทั้งสองด้านถูกตั้งชื่อไว้ล่วงหน้าด้วยซ้ำ Wilson เรียกผลของด้านหลังว่า "bald and awkward" ในปี 1965 ส่วน Nabokov เรียกวิธีของด้านหน้าว่าความชั่วระดับสูงสุดตั้งแต่ปี 1941 ก่อนหนังสือทั้งสองเล่มจะมีอยู่

Put the two cases on this frame and the picture sharpens. Smith chose the domestication side: the book must work as literature in English first. Nabokov chose the foreignization side to its limit: the reader should see through the English back to the Russian sense, and the English may be deformed to allow it. Each side's loss was predictable from that choice alone. One loses the register and restraint of the original; the other loses the poetry. Both sides had even been named in advance. Wilson called the second side's result "bald and awkward" in 1965; Nabokov had called the first side's method the highest grade of evil in 1941, before either book existed.

มีส่วนหนึ่งของข้อพิพาทที่ตัดสินได้จริง และมันเล็กกว่าที่ทั้งสองฝ่ายเถียงกันมาก คำแปลที่ผิด 67 จุดใน *The Vegetarian* ผิดภายใต้มาตรฐานของทั้งสองด้าน ไม่ว่าใครจะถือหน้าที่แบบไหน cheohyeong ก็ยังแปลว่าพี่สาวของภรรยาอยู่ดี ข้อผิดพลาดเรื่องภาษารัสเซียเจ็ดข้อก็เป็นชนิดเดียวกัน สองข้อในนั้น Wilson ยอมรับเอง ที่เหลือยังเถียงกันอยู่ ส่วนที่ตัดสินไม่ได้คือส่วนที่ใหญ่กว่ามาก นั่นคือคำถามว่าคำแปลมีหน้าที่ต่ออะไรก่อน

One part of the dispute can be settled, and it is far smaller than what the two sides argued over. The 67 mistranslations in *The Vegetarian* were wrong under either standard: whatever obligation a translator holds, *cheohyeong* still means a wife's older sister. The seven errors of Russian are the same kind of thing. Wilson conceded two of them himself; the rest are still argued. What cannot be settled is the much larger part, the question of what a translation owes first.

คำตัดสินที่เล่มนี้ยืนยันได้มีข้อเดียว นักแปลสองคนนี้ทำงานให้หน้าที่คนละอย่าง และ ความสูญเสียของแต่ละคนทำนายได้จากหน้าที่ที่เลือก ตั้งแต่ก่อนแปลคำแรก คำตัดสินที่ เล่มนี้ยืนยันไม่ได้คือใครผิด เพราะไม่มีการวัดใดตัดสินระหว่างหน้าที่สองอย่างได้ มีแต่ การตรวจว่าผู้แปลทำสิ่งที่ตัวเองประกาศไว้หรือเปล่า และตรวจว่าข้อผิดพลาดนั้นผิด ภายใต้อะไรทั้งสองมาตรฐานหรือไม่ เล่มนี้จึงพูดตรงๆ ว่าตัดสินไม่ได้ ดีกว่าทำท่าว่าตัดสินแล้ว

This book can support exactly one verdict. These two translators worked to different obligations, and each one's loss was predictable from the obligation chosen, before a first word was translated. The verdict this book cannot support is that either of them was wrong, because no measurement adjudicates between two obligations. There is only the check of whether a translator did what they said they were doing, and whether an error is an error under both standards. So this book says plainly that it cannot rule, rather than pretending that it has.

สิ่งที่ข้ามไม่ได้: ระบบคำเรียกญาติของเกาหลีบังคับให้ระบุฝ่ายและลำดับอาวุโสไว้ในคำเดียว *cheohyeong* บอกทั้งว่าเป็นญาติฝ่ายภรรยาและว่าอาวุโสกว่า ภาษาอังกฤษไม่ บังคับสองอย่างนี้ และเติมกลับเข้าไปไม่ได้โดยไม่เพิ่มคำ อีกอย่างที่ยข้ามไม่ได้คือคำตัดสิน เอง ไม่มีมาตรวัดใดเทียบหน้าที่ต่อผู้อ่านปลายทางกับหน้าที่ต่อตัวบทต้นทางได้

What could not cross: Korean kinship terms oblige a speaker to specify side and seniority in a single word: *cheohyeong* says both that the relative is on the wife's side and that she is the elder. English obliges neither, and cannot put them back without adding words. The other thing that could not cross is the verdict itself — no measure weighs an obligation to the reader on the far side against an obligation to the text on the near one.

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีคนสร้างเกณฑ์ที่ตรวจสอบได้ และเกณฑ์นั้นจัดอันดับ domestication กับ foreignization ได้โดยไม่ต้องตั้งสมมติฐานเรื่องหน้าที่ของงานแปลไว้ก่อน หรือเมื่อมีคนอ่านตัวบทของ Charse Yun ใน Los Angeles Times วันที่ 22 กันยายน 2017 โดยตรง แล้วพบว่าข้อกล่าวหาของเขาต่างจากที่บ่นนี้เอาไว้

Overtured if: Someone builds a checkable criterion that ranks domestication against foreignization without first assuming what a translation is for; or if someone reads Charse Yun's text in the *Los Angeles Times* of 22 September 2017 directly and finds his charge differs from what is reported here.

แหล่ง: - Han Kang, สัมภาษณ์โดย Booker Prize Foundation, "I never imagined The Vegetarian would find so many readers," 28 กรกฎาคม 2023 — <https://thebookerprizes.com/the-booker-library/features/han-kang-interview-i-never-imagined-the-vegetarian-would-find-so-many> - Deborah Smith, "What We Talk About When We Talk About Translation," Los Angeles Review of Books, 11 มกราคม 2018 — <https://lareviewofbooks.org/article/what-we-talk-about-when-we-talk-about-translation/> - "Deborah Smith (translator)," Wikipedia, อ้าง Charse Yun ผ่าน Los Angeles Times, 22 กันยายน 2017 — [https://en.wikipedia.org/wiki/Deborah_Smith_\(translator\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Deborah_Smith_(translator)) (ถ้อยคำของ Yun มาถึงบทนี้ผ่านการอ้างต่อเท่านั้น) - "Yi Sang Literary Award," Wikipedia — https://en.wikipedia.org/wiki/Yi_Sang_Literary_Award - Edmund Wilson, "The Strange Case of Pushkin and Nabokov," The New York Review of Books, 15 กรกฎาคม 1965 — <https://www.nybooks.com/articles/1965/07/15/the-strange-case-of-pushkin-and-nabokov/> - "Letters: The Strange Case of Nabokov and Wilson," NYRB, 26 สิงหาคม 1965 — <https://www.nybooks.com/articles/1965/08/26/letters-the-strange-case-of-nabokov-and-wilson/> - Vladimir Nabokov, "The Art of Translation," The New Republic, 4 สิงหาคม 1941 — <https://newrepublic.com/article/113310/vladimir-nabokov-art-translation> - "The Translator's Invisibility," Wikipedia — https://en.wikipedia.org/wiki/The_Translator%27s_Invisibility - "Domestication and foreignization," Wikipedia — https://en.wikipedia.org/wiki/Domestication_and_foreignization - Anthony Pym, Method in Translation History (St. Jerome, 1998) — <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315760049/method-translation-history-anthony-pym>

Sources: - Han Kang, interviewed by the Booker Prize Foundation, "I never imagined The Vegetarian would find so many readers," 28 July 2023 — <https://thebookerprizes.com/the-booker-library/features/han-kang-interview-i-never-imagined-the-vegetarian-would-find-so-many> - Deborah Smith, "What We Talk About When We Talk About Translation," Los Angeles Review of Books, 11 January 2018 — <https://lareviewofbooks.org/article/what-we-talk-about-when-we-talk-about-translation/> - "Deborah

Smith (translator)," Wikipedia, citing Charse Yun via the *Los Angeles Times*, 22 September 2017 — [https://en.wikipedia.org/wiki/Deborah_Smith_\(translator\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Deborah_Smith_(translator)) (Yun's wording reached this entry through secondhand citation only) - "Yi Sang Literary Award," Wikipedia — https://en.wikipedia.org/wiki/Yi_Sang_Literary_Award - Edmund Wilson, "The Strange Case of Pushkin and Nabokov," *The New York Review of Books*, 15 July 1965 — <https://www.nybooks.com/articles/1965/07/15/the-strange-case-of-pushkin-and-nabokov/> - "Letters: The Strange Case of Nabokov and Wilson," NYRB, 26 August 1965 — <https://www.nybooks.com/articles/1965/08/26/letters-the-strange-case-of-nabokov-and-wilson/> - Vladimir Nabokov, "The Art of Translation," *The New Republic*, 4 August 1941 — <https://newrepublic.com/article/113310/vladimir-nabokov-art-translation> - "The Translator's Invisibility," Wikipedia — https://en.wikipedia.org/wiki/The_Translator%27s_Invisibility - "Domestication and foreignization," Wikipedia — https://en.wikipedia.org/wiki/Domestication_and_foreignization - Anthony Pym, *Method in Translation History* (St. Jerome, 1998) — <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315760049/method-translation-history-anthony-pym>

หน้าที่หันเข้าหากัน

The Facing Page

ปี 1911 James Loeb วางกฎการจัดหน้าไว้ข้อเดียว ต้นฉบับกรีกหรือละตินอยู่หน้าซ้าย คำแปลอังกฤษอยู่หน้าขวาที่หันเข้าหากัน หนังสือยี่สิบเล่มแรกออกปี 1912 พิมพ์พร้อมกันที่ Heinemann ในอังกฤษและ Macmillan ในอเมริกา รูปแบบนี้มีชื่อของมันว่า en-face

In 1911 James Loeb laid down a single rule of page layout: the Greek or Latin original on the left-hand page, the English translation on the right-hand page facing it. The first twenty volumes appeared in 1912, published simultaneously by Heinemann in Britain and Macmillan in America. The format has a name of its own: en-face.

อีกสามสำนักพิมพ์หยิบรูปแบบเดียวกันไปใช้ในศตวรรษถัดมา I Tatti Renaissance Library เริ่มปี 2001 ละตินหน้าซ้าย อังกฤษหน้าขวา Clay Sanskrit Library ออกสิบสองเล่มแรกกุมภาพันธ์ 2005 วางสันสกฤตที่ถอดเป็นอักษรโรมันไว้หน้าซ้าย ปิดชุดครบ 56 เล่มปี 2009

Three more publishers picked up the same format over the century that followed. The I Tatti Renaissance Library began in 2001, Latin on the left, English on the right. The Clay Sanskrit Library released its first twelve titles in February 2005, setting Sanskrit in Roman transliteration on the left-hand page, and closed the series at 56 volumes in 2009.

Murty Classical Library of India เริ่มปี 2015 และเขียนเหตุผลไว้บนหน้าเว็บของตัวเอง — "the page spread is designed so text and translation reflect each other rather than allowing one to decide the other's fate" ฟอนต์คู่ของอักษรอินเดียทั้งหกชุดสั่งทำจาก John Hudson และ Fiona Ross ที่ Tiro Typeworks สตูดิโอเดียว โจทย์เดียว

The Murty Classical Library of India began in 2015 and stated its reasoning on its own web page — "the page spread is designed so text and translation reflect each other rather than allowing one to decide the other's fate." The companion faces for all six Indic scripts were commissioned from John Hudson and Fiona Ross at Tiro Typeworks. One studio, one brief.

สี่สำนักพิมพ์นี้ไม่ได้คิดรูปแบบเดียวกันขึ้นมาเองสี่ครั้ง Clay ระบุว่าลอกแบบจาก Loeb และ Harvard University Press บอกว่าชุดหน้าเทียบที่ตามมาสร้างตามแบบ Loeb ทั้งหมด นี่คือการสืบทอด ไม่ใช่การค้นพบซ้ำสี่ครั้ง สิ่งที่สำคัญยืนยันได้เป็นอีกอย่าง en-face ถูกยกไปวางบนอักษรคนละโลก กรีก ละติน สันสกฤตถอดเป็นโรมัน อักษรอินเดียเจ็ดชุด แล้วยังทำงานได้ทุกครั้ง ระหว่างทางขนาดเล็ก ฟอนต์ และสีปกเปลี่ยนหมด สิ่งที่ไม่มีการเปลี่ยนคือหน้าที่หันเข้าหากัน ของที่รอดมาทั้งที่ทุกอย่างรอบตัวถูกเปลี่ยน คือของที่รับน้ำหนักอยู่

These four publishers did not invent the same format four separate times. Clay states that it was modelled on Loeb, and Harvard University Press says that every facing-page series it has built since follows Loeb's model. This is inheritance, not four independent discoveries. What the evidence does establish is something else: en-face was carried onto scripts from entirely different worlds — Greek, Latin, Sanskrit in transliteration, seven Indic scripts — and it worked every time. Along the way the trim size changed, the typefaces changed, the cover colours changed. What nobody changed was the facing page. The thing that survives while everything around it is altered is the thing carrying the load.

ภาษาไทยทำให้หน้าแบบนั้นแพงขึ้น เพราะไทยไม่มีช่องว่างระหว่างคำ เอกสาร Thai Layout Requirements ของ W3C ฉบับ 30 เมษายน 2024 ที่ Richard Ishida เป็นบรรณาธิการ เขียนว่า "Spaces separate phrases, rather than words" ผลคือ UAX #14 อัลกอริทึมตัดบรรทัดของ Unicode ยกไทย ลาว เขมร และพม่า ออกไปให้ตัวแบ่งคำที่ใช้พจนานุกรมจัดการต่างหาก ICU ทำงานนี้ด้วย DictionaryBasedBreakIterator ซอฟต์แวร์จัดหน้าทั่วไปไม่ทำให้เอง ต้นฉบับไทยจึงต้องผ่านตัวแบ่งคำก่อน

Thai makes a page like that more expensive, because Thai puts no space between words. The W3C's Thai Layout Requirements of 30 April 2024, edited by Richard Ishida, states it plainly: "Spaces separate phrases, rather than words." The consequence is that UAX #14, Unicode's line-breaking algorithm, hands Thai, Lao, Khmer and Burmese off to a separate dictionary-based word segmenter. ICU does this work with its DictionaryBasedBreakIterator. Ordinary page-layout software does not do it for you, so Thai copy has to pass through a segmenter first.

ความกำกวมนี้เป็นสมบัติของภาษาเอง ไม่ใช่ข้อบกพร่องของซอฟต์แวร์ Wirote Aroonmanakun จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วัดไว้ปี 2007 ให้คนไทยสิบสองคนขีดเองว่าประโยคจบตรงไหน จากจุดที่เป็นไปได้ 59 จุด มีเพียง 15 จุดที่เห็นตรงกัน 10 ถึง 12 คน และ 24 จุดที่เห็นตรงกันแค่ 1 ถึง 3 คน ข้อสรุปของเขาคือ "the notion of Thai sentence is fuzzy" สำหรับเจ้าของภาษา ไม่ใช่แค่สำหรับเครื่อง เมื่อพจนานุกรมตัดผิดคนจัดหน้าแก้ด้วยมือ ด้วย ZWSP (U+200B) และ WJ (U+2060)

The ambiguity is a property of the language itself, not a defect in the software. Wirote Aroonmanakun of Chulalongkorn University measured it in 2007: he asked twelve Thai speakers to mark, on the same page of text, where each sentence ended. Of 59 candidate positions, only 15 drew agreement from 10 to 12 of them, and 24 drew agreement from only 1 to 3. His conclusion was that "the notion of Thai sentence is fuzzy" — for native readers, not merely for machines. Where the dictionary breaks the text wrongly, the compositor fixes it by hand, with ZWSP (U+200B) and WJ (U+2060).

ปัญหาที่สองอยู่ในแนวตั้ง ไทยใช้เส้นฐานเดียวกับละติน Ishida เขียนว่า "Thai uses the so-called 'alphabetic' baseline, which is the same as for Latin and many other scripts" ปัญหาจึงไม่ใช่การวางบรรทัดให้ตรงกัน แต่เป็นที่ว่างเหนือเส้น สระประสม ประกอบได้ถึงสี่รูป ล้อมพยัญชนะได้สามด้าน วรรณยุกต์ซ้อนขึ้นไปอีกชั้น และลอยสูงขึ้นเมื่อมีสระอยู่ใต้มัน Ishida สรุปสั้นๆ ว่า "Thai tends to add more interline spacing than Latin text does"

The second problem is vertical. Thai sits on the same baseline as Latin; Ishida writes that "Thai uses the so-called 'alphabetic' baseline, which is the same as for Latin and many other scripts." The difficulty is therefore not aligning the two languages' lines but the space above them. A composite Thai vowel can involve as many as four glyphs surrounding a base consonant on three sides, a tone mark stacks above that again, and it rides higher still when a vowel sign already sits beneath it. Ishida's summary is short: "Thai tends to add more interline spacing than Latin text does."

ตรงนี้เป็นจุดที่เล่มนี้ต้องหยุดแล้วบอกว่าไม่รู้ อัตราส่วนความสูงบรรทัดของไทยที่ถูกอ้างต่อกันบนเว็บมีสองตัว ตัวหนึ่งบอกว่าอย่างน้อย 1.55 อีกตัวบอกว่า 1.8 ขึ้นไป ทั้งสองตัวสาวกลับไม่ถึงโรงหล่อ นักออกแบบตัวพิมพ์ หรืองานวิจัยที่มีชื่อเจ้าของ ไม่ปรากฏในเอกสารของ W3C หรือของ Ishida และขัดกันเองห่างมาก แหล่งหนึ่งในสองนั้นประกาศตัวว่าเป็น "the definitive English-language resource for Thai graphic design" ขณะที่มั่วเรื่องรอยของเนื้อหาที่ผลิตด้วย AI เพื่อ SEO เล่มนี้จึงไม่พิมพ์ตัวเลขทั้งสองตัว หนังสือเรื่องสิ่งที่ข้ามไม่ได้ ไม่มีสิทธิ์ปลอมตัวเลขเรื่องการวางสองอักษรคู่กัน

This is the point at which this book has to stop and say it does not know. Two Thai line-height ratios circulate on the web: one says at least 1.55, the other says 1.8 or more. Neither traces back to a foundry, a named type designer, or an attributable study; neither appears in the W3C or Ishida documentation; and they contradict each other by a wide margin. One of the two sources announces itself as "the definitive English-language resource for Thai graphic design" while carrying the marks of AI-generated SEO content. So this book prints neither figure. A book about what cannot cross does not get to fake a number about setting two scripts together.

สิ่งที่เหลือมีสองอย่าง อย่างแรกคือทิศทางที่มีแหล่ง Noto แยกฟอนต์เป็นสองตระกูล ชุดปกติที่ความสูงบรรทัดใจกว้างสำหรับการอ่านต่อเนื่อง กับชุด UI ที่บีบลงสำหรับหน้าจอ ชุดใจกว้างคือค่าตั้งต้น อย่างที่สองคือตัวเลขตัวเดียวที่มีชื่อคนรับผิดชอบ Ishii Genta ผู้อำนวยการฝ่าย DTP ของ Human Science Corporation ระบุว่า InDesign ตั้งค่า auto-leading ต่างกันตามภาษาของตัวโปรแกรม 175% ในเวอร์ชันญี่ปุ่น เทียบกับ 120% ในเวอร์ชันอังกฤษ นั่นเป็นญี่ปุ่น ไม่ใช่ไทย ส่วนไทยยังไม่มีใครเขียนถึงระดับหน้า หัวข้อ Page & book layout ในเอกสารฉบับเดียวกันเขียนไว้คำเดียวว่า tbd

Two things survive. The first is a direction that has a source. Noto splits its fonts into two families: the standard one, with the generous line height that continuous reading requires, and the UI one, compressed for screens. The generous family is the default. The second is the one figure with a name attached to it. Ishii Genta, DTP Director at Human Science Corporation, reports that InDesign's auto-leading default differs by the application's own language — 175% in the Japanese version against 120% in the English one. That is Japanese, not Thai. For Thai, nobody has yet written anything at the level of the page: the "Page & book layout" section of that same W3C document contains one word, "tbd."

เล่มที่คุณถืออยู่ไม่ได้จัดแบบ en-face มันจัดสลับย่อหน้า ไทยหนึ่งย่อหน้า อังกฤษหนึ่งย่อหน้า ในคอลัมน์เดียว ผมเลือกแบบนี้เพราะสายการผลิตของเราทำแบบนี้ได้อยู่แล้ว ไม่ใช่เพราะมันดีกว่า ราคาที่จ่ายคือผู้อ่านอ่านภาษาใดภาษาหนึ่งเป็นร้อยแก้วต่อเนื่องไม่ได้เลย ทุกครั้งที่ย่อหน้าจบ อีกภาษาหนึ่งเข้ามาขวาง

The volume you are holding is not set en-face. It is set in alternating paragraphs — one Thai paragraph, one English paragraph, in a single column. I chose it because our production line could already do it, not because it is better. The cost is that a reader cannot read either language as continuous prose. Every time a paragraph ends, the other language gets in the way.

ผมบอกไม่ได้ว่าราคานั้นเท่าไร ไม่มีงานวิจัยที่เทียบแบบสลับย่อหน้ากับอีกสองแบบตรงๆ สักชิ้น งานที่มีเทียบ interlinear กับหน้าเทียบ ให้นักศึกษาเกาหลี 38 คนอ่านทั้งสองแบบ แล้วพบว่าความเข้าใจใกล้เคียงกัน แปลว่า en-face ไม่ได้แลกความเข้าใจไปกับความสวย ส่วนตัวเลขอ่านเร็วขึ้นก็เปอร์เซ็นต์ที่วนอยู่ในคำโฆษณา สวกลับไม่ถึงงานวิจัยขึ้นไหน

I cannot tell you how large that cost is. No study comparing alternating paragraphs against the other two layouts was found. The one comparison that does exist set interlinear against facing-page — 38 Korean university students read both — and found comprehension at roughly the same level, which means en-face does not trade comprehension away for elegance. As for the read-so-many-percent-faster figures circulating in advertising copy, they trace back to no study at all.

เล่มนี้เป็นเล่มปิดของหนังสือรุ่นหนึ่งจากโรงงานนี้ รุ่นก่อนเขียนอังกฤษก่อนแล้วแปลเป็นไทย ผลที่ได้คือไทยที่ถูกต้องทุกคำและไม่มีชีวิต รุ่นนี้กลับทางโดยตั้งใจ เขียนไทยก่อนแล้วให้อังกฤษเป็นคำแปล เหตุผลไม่ใช่ความรักภาษา มันคือเรื่องเครื่องมือ โรงงานนี้มีเครื่องวัดคุณภาพภาษาไทย ยังไม่มีของภาษาอังกฤษ ภาษาที่เรายังวัดไม่ได้จึงถูกวางไว้ฝั่งคำแปล คำอธิบายนี้หมดอายุทันทีที่เครื่องวัดตัวที่สองมีอยู่จริง

This is the closing volume of one generation of books from this workshop. The previous generation wrote English first and rendered Thai from it, and the result was Thai that was correct in every word and lifeless. This generation reversed the direction on purpose: Thai first, English as the render. The reason is not love of the language, it is instrumentation. This workshop has an instrument for measuring the quality of Thai and does not yet have one for English, so the language we cannot yet measure was put on the render side. That explanation expires the moment the second instrument exists.

รุ่นต่อไปต้องสวยพร้อมกันทั้งสองภาษา ประโยคนั้นไม่มีน้ำหนักถ้ามั่นเป็นความ
ปรารถนา ข้อกำหนดต่างจากความปรารถนาตรงที่มันบอกว่าจะสร้างอะไร ด้วยตัวเลข
อะไร และใครตรวจได้ว่าทำตามนั้นหรือไม่

The next generation is to be beautiful in both languages at once. That
sentence carries no weight as a wish. A specification differs from a wish in
saying what will be built, with what numbers, and who can check that it was
done.

1. **การจัดหน้า** ใช้ en-face ไทยหน้าซ้าย อังกฤษหน้าขวา ทั้งเล่ม เปิดหน้าไหนก็ตรวจได้ มีแหล่งจากสำนักพิมพ์ทั้งสี่ข้างต้น การตัดแบบสลับย่อหน้าทั้งเป็นการตัดสិនใจ ไม่ใช่ผล การทดลอง 2. **ฟอนต์คู่** ไทยกับละตินต้องมาจากโจทย์เดียวกัน ใช้ตระกูลที่โรงหล่อเขียน เหตุผลการจับคู่ไว้เอง อย่าง Prompt ของ Cadson Demak หรือสั่งทำใหม่จากสตูดิโอ เดียวตามแบบ Murty ฟังที่ฟลาคมีหลักฐานแล้ว Angsana New มี x-height ของละติน ต่ำกว่าความสูงของตัว ก จนคนไทยต้องตั้งละติน 12 pt คู่กับไทย 16 pt ด้วยมือมา 23 ปี 3. **ขนาดตัวอักษร** ตั้งไทยใหญ่กว่าอังกฤษราว 10 ถึง 20% แล้วแก้ด้วยตาบนฟอนต์คู่จริง เพราะความสูงพื้นฐานของไทยอยู่ระหว่าง x-height กับ cap-height ของละติน ตัวเลขนี้ เป็นการตัดสិនใจ ไม่ใช่ค่าที่ค้นเจอ 4. **ความสูงบรรทัด** ให้คอลัมน์ไทยกำหนดกริดร่วม อังกฤษรับส่วนเกิน ทิศทางมีแหล่ง ทั้ง Ishida ทั้ง Noto ตัวเลข 150 ถึง 160% เป็นการ ตัดสិនใจ ไม่ใช่ค่าที่ค้นเจอ ต้องทดสอบกับต้นฉบับที่มีวรรณยุกต์ซ้อนก่อนล็อก 5. **การตัด บรรทัดไทย** ต้นฉบับไทยต้องผ่านตัวแบ่งคำที่ใช้พจนานุกรม ICU หรือเทียบเท่า ก่อนเข้า โปรแกรมจัดหน้า แล้วแก้จุดที่ตัดผิดด้วยมือ ด้วย ZWSP และ WJ จัดชิดขอบด้วยการยืด ช่องว่างระหว่างวลี ไม่ใช่ระหว่างคำ ตรวจสอบด้วยเครื่องได้ 6. **การกำกับภาษา** ทุกย่อหน้า ต้องมีค่า Lang ของภาษาตัวเอง ตาม PDF19 และ H58 เพื่อให้ผ่าน WCAG 3.1.2 ห้ามใช้ ป้ายเดียวคลุมทั้งหน้าคู่ ไฟล์ต้องผ่าน PDF/UA ตรวจสอบด้วยเครื่องได้

1. **Layout.** Use en-face, Thai always verso, English always recto, throughout the volume; open any spread and you can check it. Sourced, from the four publishers above. Rejecting alternating paragraphs is a judgment call, not an experimental result. 2. **The typeface pair.** Thai and Latin must come from one brief. Either use a family whose foundry has published its own pairing rationale, such as Cadson Demak's Prompt, or commission a new pair from a single studio on the Murty model. The failing side is already documented: in Angsana New the Latin x-height falls below the height of the Thai ก, and Thai users have been setting Latin at 12 pt against Thai at 16 pt by hand for 23 years. 3. **Point size.** Set Thai roughly 10 to 20% larger than English, then correct by eye on the actual pair, because the base height of Thai letters falls between Latin's x-height and cap-height. That range is a judgment call, not a figure anyone looked up. 4. **Line height.** Let the Thai column set the shared grid and the English column absorb the surplus. The direction is sourced, from both Ishida and Noto. The figure of 150 to 160% is a judgment call, not a figure anyone looked up, and must be tested against copy

carrying stacked tone marks before it is locked. 5. **Thai line-breaking.** All Thai copy must pass through a dictionary-based segmenter, ICU or equivalent, before it reaches the layout program, with wrong breaks corrected by hand using ZWSP and WJ. Justify by stretching the space between phrases, not between words. Machine-checkable. 6. **Language tagging.** Every paragraph must carry the Lang value of its own language, per PDF19 and H58, to satisfy WCAG 3.1.2. Never one tag across a spread. The file must conform to PDF/UA. Machine-checkable.

ข้อ 1 ข้อ 5 และข้อ 6 ตรวจสอบด้วยเครื่องได้ตั้งแต่วันนี้ ข้อ 2 ข้อ 3 และข้อ 4 ตรวจสอบไม่ได้ ต้องพิมพ์หน้าคู่ตัวอย่างออกมาจริงแล้วให้คนอ่านไทยอ่านก่อน

Items 1, 5 and 6 can be checked by machine today. Items 2, 3 and 4 cannot: a sample spread has to be printed and put in front of Thai readers first.

เล่มนี้ทำสิ่งที่ตัวเองเถียงได้ไม่ครบ มันเถียงเรื่องสิ่งที่ไวยากรณ์บังคับ แล้ววางสองภาษาไว้ให้ขัดจังหวะกันเองทุกหน้า หกข้อข้างบนคือหน้าที่เล่มนี้ก่อไว้และจ่ายเองไม่ได้ เล่มถัดไปจ่าย และมันจะรู้ว่าจ่ายครบหรือยัง เพราะมีคนเขียนไว้ก่อนแล้วว่าต้องจ่ายอะไร ข้อไหนมีตัวเลข และข้อไหนยังไม่มี

This book does not fully do what it argues for. It argues about what grammar obliges, and then sets its two languages so that they interrupt each other on every page. The six items above are a debt this volume incurred and cannot pay itself. The next volume pays it, and will know whether it has paid in full, because somebody wrote down in advance what was owed — which items have numbers, and which do not.

สิ่งที่ข้ามไม่ได้: ความสูงบรรทัดข้ามไม่ได้ เพราะอักขรวิธีไทยบังคับให้วรรณยุกต์ซ้อนขึ้นเหนือสระที่ซ้อนอยู่บนพยัญชนะอีกชั้นหนึ่ง เป็นที่ว่างแนวตั้งที่ละตินไม่เคยต้องขอ และจุดตัดบรรทัดก็ข้ามไม่ได้ เพราะไทยไม่เขียนขอบเขตคำลงไปในข้อความ สิ่งทีละตินได้ฟรีจากช่องว่าง ไทยต้องซื้อด้วยพจนานุกรม

What could not cross: Line height could not cross, because Thai orthography obliges a tone mark to stack above a vowel sign that is already stacked on a consonant — vertical space Latin never had to ask for. Nor could the line break, because Thai does not write word boundaries into the text. What Latin gets free from its spaces, Thai has to buy with a dictionary.

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีคนพิมพ์ข้อความสองภาษาชุดเดียวกันออกมาสองแบบ คือ en-face กับสลับย่อหน้า แล้ววัดความเข้าใจและความเร็วในการอ่านกับคนอ่านไทย และพบว่าไม่ต่างกัน ข้อ 1 ตกทันที และถ้าโรงหล่อตัวพิมพ์หรือองค์กรมาตรฐานตีพิมพ์ อัตราส่วนความสูงบรรทัดไทยต่อละตินที่มีชื่อเจ้าของและมีวิธีวัดกำกับ ข้อ 3 กับข้อ 4 จะเลิกเป็นการตัดสินใจ และกลายเป็นตัวเลขที่ค้นเจอได้

Overtuned if: Someone sets the same bilingual text both ways — en-face and alternating paragraphs — measures comprehension and reading speed with Thai readers, and finds no difference; item 1 falls immediately. And if a foundry or a standards body publishes a Thai-to-Latin line-height ratio with a name and a method attached to it, items 3 and 4 stop being judgment calls and become figures that can be looked up.

แหล่ง: Loeb Classical Library ประวัติสำนักพิมพ์ <https://www.loebclassics.com/page/history> · I Tatti Renaissance Library <https://itatti.harvard.edu/publications/book-series/i-tatti-renaissance-library> · Clay Sanskrit Library https://en.wikipedia.org/wiki/Clay_Sanskrit_Library · Murty Classical Library of India หน้าออกแบบและตัวพิมพ์ <https://www.murtylibrary.com/about/design-and-typography> · W3C, Thai Layout Requirements, Group Draft Note, 30 เมษายน 2024 <https://www.w3.org/TR/2024/DNOTE-thai-lreq-20240430/> · Richard Ishida, Thai Orthography Notes <https://r12a.github.io/scripts/thai/th.html> · UAX #14, Unicode Line Breaking Algorithm <https://unicode.org/reports/tr14/tr14-51.html> · ICU, Boundary Analysis <https://unicode-org.github.io/icu/userguide/boundaryanalysis/> · Wirote Aroonmanakun, "Thoughts on Word and Sentence Segmentation in Thai," SNLP 2007 <http://pioneer.netserv.chula.ac.th/~awiwrote/ling/snlp2007-wiwrote.pdf> · Microsoft typography-issues #1116 เรื่อง Angsana New มกราคม 2024 <https://github.com/MicrosoftDocs/typography-issues/issues/1116> · Cadson Demak, Prompt <https://github.com/cadsondemak/prompt> · Type Together, Beginner's Guide to Multiscript Typography <https://www.type-together.com/multiscript-typography-guide> · Noto คำแนะนำการใช้งาน <https://notofonts.github.io/noto-docs/website/use/> · Ishii Genta, Human Science Corporation <https://www.science.co.jp/en/nmt/blog/27655/> · งานเทียบ interlinear กับ parallel กับ นักศึกษาเกาหลี 38 คน https://www.researchgate.net/publication/337704420_The_Effects_of_Dual-language_L2_Texts_on_English_Reading_Comprehension_and_Text-type_Preferences · WCAG 2.0 Understanding SC 3.1.2 Language of Parts <https://www.w3.org/TR/UNDERSTANDING-WCAG20/meaning-other-lang-id.html> · WCAG เทคนิค PDF19 <https://www.w3.org/TR/2016/NOTE-WCAG20-TECHS-20161007/PDF19> · WCAG เทคนิค H58 <https://www.w3.org/TR/2016/NOTE-WCAG20-TECHS-20161007/H58> · สองแหล่งที่เล่มนี้ไม่รับตัวเลข ระบุไว้ให้ตรวจได้ <https://www.samui-infotech.com/the-importance-of-thai-typography-in-web-design/> และ <https://thaigraph.com/faq/>

Sources: Loeb Classical Library, publisher history <https://www.loebclassics.com/page/history> · I Tatti Renaissance Library <https://itatti.harvard.edu/publications/book-series/i-tatti-renaissance-library> · Clay Sanskrit Library https://en.wikipedia.org/wiki/Clay_Sanskrit_Library · Murty Classical Library of India, design and typography <https://www.murtylibrary.com/about/design-and-typography> · W3C, Thai Layout Requirements, Group Draft Note, 30 April 2024 <https://www.w3.org/TR/2024/DNOTE-thai-lreq-20240430/> · Richard Ishida, Thai Orthography Notes <https://r12a.github.io/scripts/thai/th.html> · UAX #14, Unicode Line Breaking Algorithm <https://unicode.org/reports/tr14/tr14-51.html> · ICU, Boundary Analysis <https://unicode-org.github.io/icu/userguide/boundaryanalysis/> · Wirote Aroonmanakun, "Thoughts on Word and Sentence Segmentation in Thai," SNLP 2007 <http://pioneer.netserv.chula.ac.th/~awiwrote/ling/snlp2007-wiwrote.pdf> · Microsoft typography-issues #1116 on Angsana New, January 2024 <https://github.com/MicrosoftDocs/typography-issues/issues/1116> · Cadson Demak, Prompt <https://github.com/cadsondemak/prompt> · Type Together, Beginner's Guide to Multiscript Typography <https://www.type-together.com/multiscript-typography-guide> · Noto usage guidance <https://notofonts.github.io/noto-docs/website/use/> · Ishii Genta, Human Science Corporation <https://www.science.co.jp/en/nmt/blog/27655/> · the interlinear-versus-parallel comparison with 38 Korean students https://www.researchgate.net/publication/337704420_The_Effects_of_Dual-language_L2_Texts_on_English_Reading_Comprehension_and_Text-type_Preferences · WCAG 2.0 Understanding SC 3.1.2 Language of Parts <https://www.w3.org/TR/UNDERSTANDING-WCAG20/meaning-other-lang-id.html> · WCAG technique PDF19 <https://www.w3.org/TR/2016/NOTE-WCAG20-TECHS-20161007/PDF19> · WCAG technique H58 <https://www.w3.org/TR/2016/NOTE-WCAG20-TECHS-20161007/H58> · the two sources whose figures this book does not accept, named so they can be checked <https://www.samui-infotech.com/the-importance-of-thai-typography-in-web-design/> and <https://thaigraph.com/faq/>

Built by aice-book on 2026-09-04 from the frozen spec in SPEC.json. The Thai canon is the source of truth; the English rendition was made under source/CONTRACT.md and passed the block-parity gate. Request that produced this volume: “One closing volume for this generation: a book about what actually survives when a text crosses between two languages, written Thai-first because Thai is this generation's canon, rendered into English under contract, and carrying the specification for setting the two languages beautifully at the same time.”